

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з підготовки до складання державного іспиту з економічної теорії
на здобуття освітнього рівня “бакалавр” для студентів
галузі знань 0305 “Економіка і підприємництво”
напрямів підготовки 6.030508 “Фінанси та кредит”,
6.030509 “Облік і аудит”, 6.030504 “Економіка підприємства”
всіх форм навчання

Затверджено
на засіданні кафедри економічної
теорії і економіки підприємства
Протокол №11 від 16 травня 2013 р.

Чернігів ЧДТУ 2013

Економічна теорія. Методичні рекомендації з підготовки до складання державного іспиту з економічної теорії на здобуття освітнього рівня “бакалавр” для студентів галузі знань 0305 “Економіка і підприємництво” напрямів підготовки 6.030508 “Фінанси та кредит”, 6.030509 “Облік і аудит”, 6.030504 “Економіка підприємства” / Укладачі: Зосименко Т.І., Мініна О.В., Шадура-Никипорець Н.Т. – Чернігів: ЧДТУ, 2013. – 133 с.

Укладачі: Зосименко Тетяна Іванівна, кандидат економічних наук, доцент
Мініна Оксана Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент
Шадура-Никипорець Наталія Тимофіївна, кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Дерій Жанна Володимирівна, завідувач кафедри економічної теорії і економіки підприємства, кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Ільчук Валерій Петрович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Чернігівського державного технологічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	6
1.1 ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ.....	6
1.2 ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ.....	20
1.3 МІКРОЕКОНОМІКА.....	33
1.4 МАКРОЕКОНОМІКА	51
2 ПРИКЛАДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАВДАНЬ.....	66
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	132

ВСТУП

Сучасний етап розвитку економіки України вимагає суттєвого вдосконалення вищої освіти.

Входження України в Європейський освітянський простір посилює тенденцію дотримання в навчальному процесі міжнародних норм і стандартів з одночасним збереженням визнаних у світі вітчизняних досягнень і традицій вищої школи.

Підготовка висококваліфікованих спеціалістів для національної економіки – стратегічне завдання. Сьогодні працівник є головним капіталом суспільного виробництва. Тому місія економічної теорії полягає в забезпеченні студентів ґрунтовними знаннями для подальшого вивчення інших економічних дисциплін та практичного застосування одержаних знань на практиці.

До економічної теорії, як правило, відносять перш за все загальні (методологічні) економічні науки (політекономію, мікро-, макроекономіку та деякі інші) і теоретичні розділи спеціальних (функціональних) економічних наук (маркетинг, менеджмент, фінанси, економіка підприємства та ін.). Останні забезпечують базові знання фахового спрямування бакалаврської підготовки.

До державного екзамену з економічної теорії включено питання з програм загальних економічних наук та найбільш широкі проблеми функціональних економічних наук.

Державний іспит з економічної теорії має ряд особливостей, які необхідно врахувати при його підготовці і складанні:

По-перше, необхідно не тільки продемонструвати глибокі знання суті явища (закону, категорії, процесу тощо), розкрити його основні риси, елементи, а й показати форми його практичної реалізації в економіці України, усвідомити багатогранність реального прояву.

По-друге, об'єктивно оцінювати “хронічні хвороби” різних економічних систем, їх витoki, взаємозв'язки, можливості впливу на них з боку держави і ринку, шляхи пристосування до них.

По-третє, важливо підкреслити значення широкого підходу до економічних процесів, розглянути перспективи його розвитку. Масштабність підходу до економічних процесів і явищ, комплексність їх розгляду складають важливу особливість державного іспиту.

По-четверте, студент повинен мати власну позицію відносно проблеми, що розглядається. Його відношення до практики реформування економіки України, вміння передбачити наслідки тих чи інших дій в контексті теоретичних питань є важливим елементом оволодіння економічною теорією.

Ці вимоги до підготовки і складання державного іспиту з економічної теорії свідчать про його комплексність та орієнтацію на широкий зв'язок з практикою ринкової трансформації національної економіки України. При цьому знання, набуті протягом чотирьох років навчання, сягають нової якості, систематизації і узагальнення.

Державний іспит на здобуття освітнього рівня “бакалавр” проводиться у формі тестування (перша частина) та розв'язання ситуаційних завдань і

розрахункових задач (друга частина).

Використання такої форми іспиту дає можливість:

- забезпечити об'єктивність оцінки знань на іспитах;
- розвивати вміння вникати у суть явищ, які вивчаються;
- домогтися ефективного самоконтролю знань студентів.

Дані методичні вказівки включають варіанти тестових завдань та типові задачі, які виносяться на державний іспит.

Згідно навчального плану подано завдання з наступних дисциплін:

1. Політична економія.
2. Історія економіки та економічної думки.
3. Мікроекономіка.
4. Макроекономіка.

До кожної дисципліни розроблено по 100 тестів. Кожне тестове завдання має одну вірну відповідь. Пошук такої відповіді вимагає уважного ставлення до змісту запитання та глибокого розуміння суті явища, яке вивчається.

При складанні державного іспиту теоретична частина оцінюється відношенням вірних відповідей до їх загальної кількості: 59 і менше відсотків вірних відповідей – оцінка “незадовільно”; 79-60 відсотків – оцінка “задовільно”; 89-80 відсотків – оцінка “добре”; 100-90 відсотків вірних відповідей – оцінка “відмінно”.

Оцінка за практичну частину враховує: повноту та правильність розв'язку задач; рівень розуміння теоретичного матеріалу; повноту пояснень; змістовність коментарів та глибину тлумачень отриманих розрахункових результатів.

Остаточна оцінка виставляється з урахуванням оцінок, отриманих студентом за теоретичну та практичну частини.

1 ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1.1 ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

1. З нижче наведених тверджень необхідно вибрати те, що найбільш повно визначає предмет політичної економії:

а) економічна теорія вивчає діяльність, яка містить у собі виробництво і обмін товарами;

б) економіка вивчає загальні закони, гроші, закони грошового обігу, банківську систему, капітал;

в) економічна теорія вивчає змінні величини (ціну, зайнятість та ін.), поведінка яких впливає на стан народного господарства країни;

г) економіка вивчає як суспільство використовує обмежені ресурси які необхідні для виробництва різноманітних товарів з метою задоволення потреб населення.

2. Нормативний аналіз являє собою:

а) розгляд існуючого стану речей та явищ в господарському житті суспільства;

б) висунення певних гіпотез про перспективи розвитку окремих господарських явищ;

в) суб'єктивне судження про те, розвиток яких економічних аспектів є бажаним;

г) сформульовані наукові уявлення про економічну поведінку.

3. Позитивний аналіз являє собою:

а) розгляд існуючого стану речей та явищ в господарському житті суспільства;

б) висунення певних гіпотез про перспективи розвитку окремих господарських явищ;

в) суб'єктивне судження про те, розвиток яких економічних аспектів є бажаним;

г) сформульовані наукові уявлення про економічну поведінку.

4. Яке з тверджень є позитивним:

а) для зростання ВВП на 10% необхідно збільшити зайнятість на 5%;

б) ціни протягом року зросли на 7%;

в) при зростанні безробіття інфляція зменшується;

г) якщо ціни зростають, то реальні доходи населення зменшуються.

5. Проблеми що, як, для кого виробляти є актуальними тільки для:

а) для традиційної економіки;

б) для економіки перехідного періоду;

в) для ринкової економіки;

г) для будь-якої економічної системи.

6. Фундаментальною проблемою з якою стикаються всі економічні системи (командна, ринкова,...) є:

- а) розвиток виробництва;
- б) обмеженість ресурсів;
- в) ефективність виробництва;
- г) споживання виробленої продукції.

7. Яка з рис не характерна для традиційної економічної системи:

- а) домінування примітивних знарядь праці та ручної праці;
- б) домінування колективної власності;
- в) домінування приватної власності;
- г) розв'язок основних економічних питань на основі існуючих у суспільстві традицій та звичаїв?

8. Яка з рис характерна для командної економічної системи:

- а) домінування приватної власності;
- б) домінування державної власності;
- в) домінування примітивних знарядь праці та ручної праці;
- г) домінування колективної власності?

9. Яка з рис не характерна для ринкової економічної системи:

- а) домінування ручної праці;
- б) вільний вибір суб'єктом виду діяльності;
- в) домінування приватної власності;
- г) розв'язок основних економічних питань на основі дії законів ринку?

10. Економічні категорії – це:

- а) стійкі, істотні, постійно існуючі причинно-наслідкові зв'язки між явищами та процесами господарського життя;
- б) узагальнюючі поняття, які виражають суттєві сторони економічних явищ та процесів;
- в) систематичний і обґрунтований зв'язок між двома видами явищ;
- г) наукове припущення, що висувається за для пояснення певного явища.

11. Економічні закони – це:

- а) стійкі, істотні, постійно існуючі причинно-наслідкові зв'язки між явищами та процесами господарського життя;
- б) узагальнюючі поняття, що характеризують суттєві сторони економічних явищ та процесів;
- в) систематичний і обґрунтований зв'язок між двома видами явищ;
- г) наукове припущення, що висувається за для пояснення певного явища.

12. Якими причинами можна пояснити існування економічних проблем:

- а) забрудненням навколишнього середовища;
- б) зростанням населення Землі;
- в) наявністю безробіття та інфляції;
- г) безмежністю потреб та обмеженістю ресурсів?

13. До основних факторів виробництва відносять:

- а) машини, устаткування, сировина;
- б) час, що витрачається на виробництво товарів та послуг;

- в) грошові кошти і цінні папери;
- г) праця, засоби виробництва.

14. Засоби праці – це:

- а) сукупність фізичних та розумових здібностей людини;
- б) все те, на що спрямована діяльність людини у процесі виробництва;
- в) все те, за допомогою чого робоча сила впливає на предмети праці у процесі виробництва;
- г) предмети, що приймають участь у виробництві.

15. Робоча сила – це:

- а) доцільна діяльність, процес, що відбувається між людиною та природою, в якому людина опосередкує, регулює та контролює обмін речовин між собою та природою з метою задоволення своїх потреб;
- б) здатність людини до праці, сукупність її фізичних та інтелектуальних здібностей, що застосовуються в процесі виробництва;
- в) речі, або комплекс речей, за допомогою яких люди впливають на предмети праці і видозмінюють їх;
- г) здатність поєднати і найбільш ефективно використовувати всі інші фактори в процесі виробництва.

16. Предмети праці – це:

- а) сукупність фізичних та розумових здібностей людини;
- б) все те, на що спрямована діяльність людини у процесі виробництва;
- в) все те, за допомогою чого робоча сила впливає на предмети праці у процесі виробництва;
- г) предмети, що приймають участь у виробництві.

17. До засобів праці можна віднести:

- а) основних робітників;
- б) сировину;
- в) виробниче обладнання;
- г) напівфабрикати.

18. При виготовленні сорочки предметом праці є:

- а) сорочка;
- б) швейна машинка;
- в) виробниче приміщення;
- г) тканина.

19. Виробниче споживання –це:

- а) споживання готової продукції у процесі виробництва;
- б) споживання готової продукції у суспільстві, тобто поза межами виробництва;
- в) споживання готової продукції;
- г) правильна відповідь відсутня.

20. Особисте споживання – це:

- а) споживання готової продукції у процесі виробництва;

б) споживання готової продукції у суспільстві, тобто поза межами виробництва;

в) споживання готової продукції;

г) правильна відповідь.

21. Виготовленням матеріальних послуг займається:

а) основне виробництво;

б) нематеріального виробництва;

в) виробнича інфраструктура;

г) соціальна інфраструктура.

22. За сферою суспільного виробництва перукарні відносяться до:

а) матеріального виробництва;

б) виробничої інфраструктури;

в) основного виробництва;

г) соціальної інфраструктури.

23. Проміжна продукція – це:

а) частина валової продукції, яка купується з метою подальшої переробки чи перепродажу;

б) частина валової продукції, яка купується з метою кінцевого використання, тобто не для подальшої переробки чи перепродажу;

в) частина валової продукції, яка купується безпосередньо населенням;

г) частина валової продукції, яка купується державними установами та організаціями.

24. Кінцева продукція – це:

а) частина валової продукції, яка купується з метою подальшої переробки чи перепродажу;

б) частина валової продукції, яка купується з метою кінцевого використання, тобто не для подальшої переробки чи перепродажу;

в) частина валової продукції, яка купується безпосередньо населенням;

г) частина валової продукції, яка купується державними установами та організаціями.

25. Між величиною валової та кінцевої продукції існує залежність:

а) сума валової та кінцевої продукції дорівнює проміжній;

б) різниця валової та кінцевої продукції дорівнює проміжній;

в) різниця проміжної та кінцевої продукції дорівнює валовій;

г) сума валової та проміжної продукції дорівнює кінцевій.

26. Якщо для виготовлення тканини вартістю 150 грн. було використано пряжі на суму 100 грн., то вартість спожитої проміжної продукції рівна:

а) 150 грн.;

б) 250 грн.;

в) 100 грн.;

г) 50 грн.

27. Ступінь задоволення потреб суспільства результатами виробництва

характеризує:

- а) продуктивність праці;
- б) економічна ефективність;
- в) соціальна ефективність;
- г) фондівдача.

28. Ступінь досягнення виробництвом найвищих результатів за найменших витрат характеризує:

- а) екологічна ефективність;
- б) економічна ефективність;
- в) соціальна ефективність;
- г) національний дохід.

29. Чим відрізняються економічні ресурси від факторів виробництва?

- а) Економічні ресурси теж саме, що і фактори виробництва;
- б) у фактори виробництва не входять трудові ресурси;
- в) в економічні ресурси не включається підприємницька діяльність;
- г) фактори виробництва – це залучені в процес виробництва економічні ресурси.

30. Платою за який з видів економічних ресурсів являється відсоток:

- а) трудові ресурси;
- б) капітальні ресурси;
- в) природні ресурси;
- г) підприємницькі здібності.

31. Платою за який з видів економічних ресурсів являється рента:

- а) трудові ресурси;
- б) капітальні ресурси;
- в) природні ресурси;
- г) підприємницькі здібності.

32. Заробітна плата – це:

- а) реальна кількість товарів та послуг, які купує працівник;
- б) дохід, що отримує людина від реалізації своїх фізичних, інтелектуальних, підприємницьких здібностей;
- в) дохід, що отримує працівник від реалізації своїх фізичних та інтелектуальних здібностей у процесі виробництва;
- г) ціна праці, яка встановлюється роботодавцем за згодою держави.

33. Розмір мінімальної заробітної плати відображає:

- а) рекомендовану нижню межу індивідуального доходу;
- б) розмір прожиткового мінімуму;
- в) показник, на основі якого визначається динаміка заробітної плати у країні;
- г) нижня межа заробітної плати робітника будь-якого підприємства.

34. Реальна заробітна плата – це:

- а) кількість грошей, які отримує працівник за свою працю відповідно до її

кількості і якості;

б) кількість товарів, які може придбати працівник за номінальну заробітну плату;

в) встановлений державою розмір заробітної плати, нижче якого не може здійснюватись оплата за фактично виконану роботу;

г) всі відповіді вірні.

35. Номінальна заробітна плата – це:

а) кількість грошей, які отримує працівник за свою працю відповідно до її кількості і якості;

б) кількість товарів, які може придбати працівник;

в) встановлений державою розмір заробітної плати, нижче якого не може здійснюватись оплата за фактично виконану роботу;

г) всі відповіді вірні.

36. Величина чистого надлишкового доходу, котра утворюється за рахунок кращої природної родючості – це:

а) диференційована рента I-го роду;

б) монопольна рента;

в) абсолютна рента;

г) диференційована рента II-го роду.

37. Величина чистого надлишкового доходу, котра утворюється на земельних ділянках з особливими унікальними якостями – це:

а) абсолютна рента;

б) диференційована рента I-го роду;

в) монопольна рента;

г) диференційована рента II-го роду.

38. Диференціація доходів являє собою:

а) різницю в рівнях доходів, одержаних різними особами за певний період;

б) показник середнього рівня доходів, який склався у суспільстві;

в) коригування доходів через державну податкову систему;

г) співвідношення мінімальної пенсії та мінімальної заробітної плати.

39. Крива Лоренца показує:

а) причини нерівномірності розподілу доходів населення;

б) джерела формування сімейних доходів;

в) структуру сімейних доходів;

г) ступінь розриву між фактичним розподілом доходів і станом абсолютної рівності.

40. Натуральний обмін – це:

а) обмін результатами праці між натуральними господарствами;

б) прямий обмін продуктами праці;

в) обмін однієї валюти на іншу;

г) обмін лише матеріальними благами.

41. Яка з наведених рис притаманна натуральному господарству:

- а) суспільний поділ праці знаходиться у розвиненому стані;
- б) продукт праці розподіляється за допомогою обміну;
- в) характеризується замкнутістю, продукти призначені для задоволення власних потреб;
- г) продукт праці має споживчу вартість?

42. Яка з наведених рис притаманна товарному виробництву:

- а) суспільний поділ праці знаходиться у розвиненому стані;
- б) суспільний поділ праці відсутній;
- в) характеризується замкнутістю, продукти призначені для задоволення власних потреб;
- г) продукт праці рухається по схемі виробництво –розподіл – споживання?

43. Відповідно до трудової теорії вартості, мірою величини вартості товару виступає:

- а) вартість витрат виробництва;
- б) суспільно-необхідний робочий час;
- в) індивідуальний робочий час;
- г) інвестований капітал.

44. Відповідно до трудової теорії вартості, товар являє собою:

- а) продукти праці;
- в) продукт обміну;
- б) продукт виробництва;
- г) продукт суспільства.

45. Чим товар відрізняється від не товару?

- а) Він здатний задовольняти потреби людини;
- б) він здатний обмінюватися на інші товари;
- в) він є продуктом людської праці;
- г) правильна відповідь відсутня.

46. Здатність товару задовольнити певну потребу покупця – це:

- а) вартість товару;
- б) споживча вартість товару;
- в) мінова вартість товару;
- г) корисність товару.

47. Кількісна пропорція в якій один товар обмінюється на інший – це:

- а) вартість товару;
- б) споживча вартість товару;
- в) мінова вартість товару;
- г) корисність товару.

48. Назвіть, що з наведених положень є джерелом споживчої вартості:

- а) корисність;
- б) конкретна праця;
- в) рідкість праці;
- г) співвідношення попиту і пропозиції.

49. З наведених положень вкажіть ті, що характеризують абстрактну працю:

- а) праця, що створює вартість;
- б) праця як цілеспрямована діяльність людини для вироблення споживчих вартостей;
- в) визначає кількість витраченої праці робочим часом;
- г) характеризує певний вид діяльності працівника.

50. Яке з тверджень характеризує конкретну працю:

- а) якісно однорідна праця;
- б) праця, яка характеризує відповідний вид діяльності робітника;
- в) виступає у формі суспільної праці;
- г) праця, що створює вартість?

51. Гроші – це:

- а) специфічний товар, який є загальноприйнятим еквівалентом у розрахунках за всі інші товари;
- б) особливі паперові та металеві товари, що випускаються державою як гроші;
- в) особливі паперові та металеві товари, які прийнятні в певній країні в певний період часу як загальний засіб обміну;
- г) всі відповіді вірні.

52. Реальна вартість грошей:

- а) вартість, що створюється у процесі їх виготовлення;
- б) вартість, що вказана на грошах;
- в) кількість товарів, яку можна придбати за ці гроші;
- г) завжди нижча за номінальну вартість грошей.

53. Номінальна вартість грошей:

- а) вартість, що створюється у процесі їх виготовлення;
- б) вартість, що вказана на грошах;
- в) кількість товарів, яку можна придбати за ці гроші;
- г) завжди нижча за реальну вартість грошей.

54. Відповідно до якої функції грошей формується закон грошового обігу:

- а) міра вартості;
- б) засіб платежу;
- в) засіб обігу;
- г) засіб накопичення.

55. Яке з наведених нижче тверджень найбільш повно відображає сутність поняття інфляції:

- а) розбухання грошово-кредитного обігу;
- б) підвищення загального рівня цін, що супроводжується зменшенням купівельної спроможності грошей;
- в) знецінення грошей;
- г) втрата довіри людей до грошових одиниць і перехід на бартерні угоди?

56. Власність як економічна категорія проявляється через:

- а) право власності;
- б) відносини власності;
- в) володіння;
- г) розпорядження.

57. Власність як юридична категорія проявляється через:

- а) право власності;
- б) відносини власності;
- в) володіння;
- г) розпорядження.

58. Позбавлення суб'єкта права на володіння, користування і розпорядження певним об'єктом власності – це:

- а) привласнення;
- б) розпорядження;
- в) відчуження;
- г) володіння.

59. З перерахованого оберіть об'єкт державної власності:

- а) ліфт у будинку;
- б) повітря;
- в) склад військової зброї;
- г) мобільний телефон

60. Процес привласнення корисного ефекту від споживання благ виражає категорія:

- а) користування;
- б) розпорядження;
- в) управління;
- г) володіння.

61. Продаж автомобіля обов'язково спричиняє:

- а) зміну його власника;
- б) зміну розпорядника;
- в) зміну користувача;
- г) сукупність всіх вищезгаданих положень.

62. Тип власності, за якого об'єкти власності і отриманий дохід належать приватним особам, – це:

- а) одноосібна власність;
- б) суспільна власність;
- в) приватна власність;
- г) кооперативна власність.

63. Тип власності, за якого об'єкти власності і отриманий дохід належать суспільству, – це:

- а) загальнонародна власність;
- б) суспільна власність;
- в) приватна власність;

г) державна власність.

64. Недоліками корпоративної власності можна вважати:

- а) обмеженість фінансових ресурсів;
- б) наявність значної кількості співвласників;
- в) відносно невеликий обсяг господарського обороту;
- г) складнощі при розподілі прибутку.

65. Недоліками приватної власності не можна вважати:

- а) обмеженість фінансових ресурсів;
- б) необмежену відповідальність;
- в) відносно невеликий обсяг господарського обороту;
- г) складнощі при розподілі прибутку.

66. Емісія цінних паперів – це:

- а) придбання цінних паперів першим власником;
- б) реалізація цінних паперів на вторинному фондовому ринку;
- в) розрахунки за укладеними угодами з цінними паперами;
- г) випуск цінних паперів.

67. Яке з нижченаведених тверджень найбільш повно відображає сутність категорії “підприємство”:

- а) підприємство – це відокремлена економічна структура, яка займається виробництвом та реалізацією товарів і послуг з метою отримання прибутку;
- б) підприємство – це господарська одиниця, яка бере участь у поділі праці;
- в) підприємство – це самостійна економічна структура, яка діє в певній системі суспільного поділу праці;
- г) немає вірної відповіді?

68. Оборотні фонди у кожному виробничому циклі:

- а) використовуються повністю;
- в) зовсім можуть не використовуватися;
- б) використовуються частково;
- г) правильна відповідь відсутня.

69. У процесі кругообігу основні засоби підприємства:

- а) повністю втрачають свою споживну вартість;
- б) зберігають свою споживну вартість;
- в) змінюють свою споживну вартість;
- г) взагалі її не мають.

70. У процесі кругообігу оборотні фонди підприємства:

- а) змінюють свою споживну вартість;
- б) взагалі її не мають;
- в) повністю втрачають споживну вартість;
- г) зберігають свою споживну вартість.

71. Оборотні фонди підприємства переносять свою вартість на вартість продукції, що виробляється:

- а) частинами в міру спрацювання;

- б) повністю переносять за один виробничий цикл;
- в) не переносять;
- г) миттєво.

72. Амортизація основних засобів – це:

- а) зношення основних засобів;
- б) процес перенесення вартості основних засобів на собівартість продукції, що виготовляється;
- в) відновлення основних засобів;
- г) витрати на утримання основних засобів.

73. Фізичне зношування основного капіталу:

- а) відбувається в процесі їх виробничого споживання та під фізико-хімічним впливом навколишнього середовища;
- б) зумовлене появою дешевшого та досконалішого устаткування внаслідок підвищення продуктивності праці;
- в) зумовлене винайденням нових якісних засобів праці, що призводить до старіння застосовуваних елементів основного капіталу;
- г) це техніко-економічне старіння елементів основних засобів, що виявляється у втраті доцільності їхньої подальшої експлуатації.

74. Витрати, величина яких залежить від динаміки обсягу виробництва:

- а) постійні витрати;
- б) граничні витрати;
- в) змінні витрати;
- г) немає вірної відповіді.

75. Витрати, величина яких не залежить від динаміки обсягу виробництва:

- а) постійні витрати;
- б) граничні витрати;
- в) змінні витрати;
- Г) немає вірної відповіді.

76. Який із показників характеризує ефективність використання основних засобів підприємства:

- а) продуктивність праці;
- б) соціальна ефективність;
- в) матеріаловіддача;
- г) фондівіддача?

77. Рентабельність – це:

- а) частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат;
- б) відносний показник прибутковості діяльності підприємства;
- в) різниця між виручкою та прямими витратами;
- г) абсолютний показник прибутковості роботи підприємства.

78. Ціна продукції без непрямих податків становить 10 грн. Собівартість продукції – 8 грн. Отже, рентабельність продукції становить:

- а) 20%;

- б) 10%;
- в) 25%;
- г) 15%.

79. Якщо протягом року обсяг реалізації продукції склав 100 тис. грн., а середньорічна вартість основних засобів – 50 тис. грн., то фондвіддача становить:

- а) 50;
- б) 2;
- в) 0,5;
- г) 4.

80. Ціна рівноваги на ринку товарів – це:

- а) ціна, за якою виробники можуть реалізувати найбільшу кількість своєї продукції;
- б) ціна, що найбільш вигідна споживачам;
- в) ціна, при якій обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції;
- г) ціна, що покриває витрати виробників на виробництво товарів.

81. Попит на товар – це:

- а) кількість реалізованих товарів;
- б) бажання і можливість споживача придбати товар чи послугу;
- в) потреба покупця в будь-якому товарі;
- г) бажання людини придбати товар.

82. Закон пропозиції стверджує, що:

- а) попит і пропозиція взаємопов'язані;
- б) підвищення пропозиції товару викликає зниження ціни на товар;
- в) зростання доходів населення викликає підвищення пропозиції;
- г) при інших рівних можливостях, підвищення ціни на товар викликає зростання обсягу пропозиції товару.

83. Зростання пропозиції призведе до:

- а) скорочення обсягу рівноваги та підвищення ціни рівноваги;
- б) надлишку товарів на ринку;
- в) зростання обсягу рівноваги та ціни рівноваги;
- г) зростання обсягу рівноваги та зниження ціни рівноваги.

84. Якщо ціна на ринку встановиться на рівні нижче ціни рівноваги, то:

- а) на ринку виникає надлишок товарів;
- б) підвищиться попит на товар;
- в) на ринку виникає дефіцит товарів;
- г) пропозиція товарів скоротиться.

85. Якщо скорочення ціни товару на 1% призводить до збільшення обсягу попиту на 2%, то такий попит можна вважати:

- а) еластичним;
- б) абсолютно еластичним;
- в) нееластичним;

г) абсолютно нееластичним.

86. В якому з варіантів типи ринкових структур перераховані послідовно – від найбільш конкурентного ринку до найменш конкурентного:

а) досконала конкуренція, олігополія, монополістична конкуренція, монополія;

б) монополія, досконала конкуренція, олігополія, монополістична конкуренція;

в) досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія;

г) монополістична конкуренція, олігополія, досконала конкуренція, монополія?

87. Характерною ознакою чистої монополії є те, що:

а) пропонуються диференційовані товари;

б) пропозиція виходить від групи виробників, окремі з яких мають переважаючу частку на ринку;

в) пропозиція виходить від кількох великих фірм;

г) на ринку присутній єдиний товаровиробник, продукція якого не має близьких замінників.

88. Монополістична конкуренція характеризується тим, що:

а) багато підприємців продають подібні товари, намагаючись надати їм унікальних властивостей;

б) на ринку продаються однотипні товари;

в) на ринку присутній єдиний товаровиробник;

г) на ринку домінує обмежена кількість товаровиробників.

89. Що з наведеного нижче є завданням функціонування державного сектору у ринковій економіці:

а) забезпечення отримання прибутку;

б) забезпечення виробництва суспільних товарів;

в) забезпечення самофінансування підприємств;

г) немає вірної відповіді?

90. Товар, що реалізується на товарній біржі, має бути:

а) диференційованим;

б) стандартизованим;

в) одиничним та унікальним;

г) дефіцитним.

91. Операції з купівлі-продажу цінних паперів здійснюються на:

а) товарній біржі;

б) біржі праці;

в) фондовій біржі;

г) валютній біржі.

92. Що з перерахованого не являється метою здійснення ф'ючерсних угодна фондовій біржі:

- а) отримання реального товару;
- б) отримання прибутку від зміни цін;
- в) страхування від зміни цін;
- г) правильна відповідь відсутня?

93. Елементом якої інфраструктури ринку є товарна біржа:

- а) фінансово-кредитної;
- б) науково-дослідної;
- в) організаційно-технічної;
- г) правильна відповідь відсутня?

94. Елементом якої інфраструктури ринку являється фондова біржа:

- а) фінансово-кредитної;
- б) науково-дослідної;
- в) організаційно-технічної;
- г) правильна відповідь відсутня?

95. Інтенсивне економічне зростання відбувається за рахунок:

- а) залучення до процесу виробництва додаткових ресурсів;
- б) скорочення кількості використовуваних факторів виробництва;
- в) залучення додаткових фінансових коштів;
- г) поліпшення використання задіяних у виробництві ресурсів.

96. Екстенсивне економічне зростання відбувається за рахунок:

- а) залучення до процесу виробництва додаткових ресурсів;
- б) скорочення кількості використовуваних факторів виробництва;
- в) поліпшення використання задіяних у виробництві ресурсів;
- г) правильна відповідь відсутня.

97. Процес, за якого суспільне виробництво здійснюється зі зростанням масштабів, називається:

- а) просте відтворення;
- б) звужене відтворення;
- в) розширене відтворення;
- г) екстенсивне відтворення.

98. Економічне зростання суспільного виробництва в цілому в сучасних умовах може відбуватися:

- а) виключно за рахунок екстенсивних факторів;
- б) лише за рахунок інтенсивних факторів;
- в) при певному поєднанні екстенсивних та інтенсивних факторів;
- г) правильно вказане у п. а), б), в).

99. Які із перерахованих факторів відносяться до екстенсивних:

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) підвищення фондівдачі;
- в) збільшення кількості робітників;
- г) збільшення матеріалоємності продукції.

100. Що слід розуміти під економічним зростанням:

- а) підвищення добробуту населення;
- б) підвищення ефективності суспільного виробництва;
- в) зростання валового національного продукту
- г) правильна відповідь відсутня?

1.2 ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ**1. Основоположні принципи економічної науки сформувались:**

- а) наприкінці XVI ст.;
- б) на початку XVII ст.;
- в) в середині XVIII ст.;
- г) наприкінці XIX – на початку XX ст.

2. Початковим етапом зародження економічної науки вважається:

- а) кінець XV – початок XVI ст.;
- б) 70-ті роки XVII ст.;
- в) середина XVIII ст.;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Фаза донаукового розвитку включає економічну думку:

- а) маржиналізму;
- б) марксизму;
- в) школи фізіократів;
- г) Середньовіччя.

4. Господарство в період зародження ринкового господарства та становлення національних держав відноситься до фази:

- а) народження економічної науки;
- б) відкриття та розробки основоположних теоретичних принципів;
- в) донаукового розвитку;
- г) немає правильної відповіді.

5. До сучасних економічних шкіл не відноситься:

- а) неолібералізм;
- б) історична школа;
- в) кейнсіанство;
- г) інституціоналізм.

6. Класична школа політичної економії сформувалась:

- а) у XVIII ст.;
- б) протягом 1870-1930 рр.;
- в) протягом 1750-1870 рр.
- г) у 30-х рр. XX ст.

7. Економічна думка маржиналізму з'явилась у період:

- а) господарства монополістичної конкуренції;
- б) господарства ранніх цивілізацій;
- в) зародження ринкового господарства та становлення національних

держав;

г) правильна відповідь відсутня.

8. Формування сучасних економічних шкіл відбувається у період:

а) господарства монополістичної конкуренції;

б) господарства державно-монополістичного розвитку;

в) зародження ринкового господарства та становлення національних держав;

г) правильна відповідь відсутня.

9. Що є предметом дисципліни “Історія економіки та економічної думки”?

а) Функціонування і розвиток економічного процесу та економічної думки під впливом економічних факторів;

б) господарство країн світу в історичному розвитку та його наукове відображення в економічних ідеях та концепціях;

в) узагальнення фактів та аналіз закономірностей економічного розвитку в історичній ретроспективі;

г) вірна відповідь відсутня.

10. Що є завданням дисципліни “Історія економіки та економічної думки”?

а) Функціонування і розвиток економічного процесу та економічної думки під впливом економічних факторів;

б) узагальнення фактів та аналіз закономірностей економічного розвитку в історичній ретроспективі;

в) дослідження особливостей розвитку економічних учень в окремих країнах та регіонах світу;

г) вірні відповіді б) і в).

11. Історія економіки та економічної думки відноситься до блоку:

а) конкретно-економічних наук;

б) інформаційно-аналітичних наук;

в) економіки особливих форм відносин та організацій;

г) немає вірної відповіді.

12. У розвитку первісне суспільство проходить періоди:

а) мідний, кам'яний, бронзовий;

б) кам'яний, бронзовий, залізний;

в) бронзовий, кам'яний, залізний;

г) немає правильної відповіді.

13. Сутність першого суспільного поділу праці – це:

а) відокремлення торгівлі від землеробства;

б) відокремлення скотарства від землеробства;

в) відокремлення ремесла від землеробства;

г) немає правильної відповіді.

14. Сутність другого суспільного поділу праці – це:

а) відокремлення торгівлі від землеробства;

б) відокремлення скотарства від землеробства;

- в) відокремлення ремесла від землеробства;
- г) немає правильної відповіді.

15. До привласнювальних видів людської діяльності відносяться:

- а) землеробство і скотарство;
- б) ремесло і торгівля;
- в) збиральництво і полювання;
- г) немає правильної відповіді.

16. Сутність “неолітичної революції” полягає у:

- а) переході від привласнювального господарювання до відтворювального;
- б) відокремленні ремесла від сільського господарства;
- в) переході до осідлого способу життя;
- г) все вище перераховане.

17. Східному рабству притаманна ознака:

- а) раби знаходились у приватній власності;
- б) рабство не являлось продуктивним;
- в) рабство набуло класичних рис;
- г) немає правильної відповіді.

18. Основною виробничою одиницею в Східному рабстві були:

- а) вільні селяни;
- б) раби;
- в) іноземці;
- г) воїни.

19. “Повчання Гераклеопольського царя” створене мислителями:

- а) Індії;
- б) Єгипту;
- в) Вавилону;
- г) Китаю.

20. Античному рабству притаманна ознака:

- а) рабство не набуло класичних рис;
- б) рабство не являлось продуктивним;
- в) раби знаходились у приватній власності;
- г) правильні відповіді а) і б).

21. Основною виробничою одиницею в античному рабстві були:

- а) раби;
- б) вільні селяни;
- в) іноземці;
- г) воїни.

22. Латифундія являла собою:

- а) колонію;
- б) общинне господарство;
- в) державне володіння;
- г) рабовласницьку плантацію.

23. У Стародавній Греції більшість рабів використовувалась:

- а) у сільському господарстві;
- б) у промислово-торговій сфері;
- в) поза виробничою сферою.
- г) у військовій справі.

24. У Стародавньому Римі більшість рабів використовувалась:

- а) у сільському господарстві;
- б) у промислово-торговій сфері;
- в) поза виробничою сферою.
- г) у військовій справі.

25. Мислителі Стародавньої Греції основною галуззю економіки вважали:

- а) ремесло;
- б) мистецтво;
- в) землеробство;
- г) військову справу.

26. Яку з категорій в проекті ідеальної держави Платон не відносив до жодного стану:

- а) філософів;
- б) землеробів;
- в) рабів;
- г) воїнів?

27. “Домострой” для давньогрецького мислителя Ксенофонта – це наука:

- а) про багатство;
- б) про управління домашнім господарством;
- в) про управління державою;
- г) про гроші.

28. Аристотель відносить до сфери хрематистики:

- а) землеробство і ремесло;
- б) лихварство і торгово-посередницькі операції;
- в) дрібну торгівлю;
- г) правильні всі відповіді;
- д) немає правильної відповіді.

29. Хто з нижчеперелічених особистостей не є представником римської економічної думки:

- а) брати Гракхи;
- б) Колумелла;
- в) Варрон;
- г) Солон?

30. Хто є автором праць “Політика”, “Нікомахова етика”:

- а) Ксенофонт;
- б) Платон;
- в) Аристотель;

г) Солон?

31. Хто є автором праць “Держава”, “Закони”:

- а) Ксенофонт;
- б) Аристотель;
- в) Платон;
- г) Колумелла?

32. Приватна земельна власність невеликої родини, що вільно відчужується, – це:

- а) домен;
- б) алод;
- в) бенефіцій;
- г) феод.

33. Умовно-службове, тимчасове землеволодіння, що ґрунтується на васально-сеньйоріальних відносинах – це:

- а) домен;
- б) алод;
- в) бенефіцій;
- г) феод.

34. Земля, на якій велося господарство землевласника в епоху феодалізму, називається:

- а) домен;
- б) алод;
- в) бенефіцій;
- г) лен.

35. Основна сфера економічної діяльності періоду Раннього Середньовіччя:

- а) сільське господарство;
- б) ремесло;
- в) торгівля;
- г) правильні відповіді б) і в).

36. Який вид ренти характерний для періоду Раннього Середньовіччя?

- а) Відробіткова;
- б) продуктова;
- в) грошова;
- г) усі відповіді вірні.

37. Який вид ренти характерний для періоду Високого Середньовіччя?

- а) Відробіткова;
- б) продуктова;
- в) грошова;
- г) правильні відповіді а) і в).

38. Який вид ренти характерний для періоду Пізнього Середньовіччя?

- а) Відробіткова;
- б) продуктова;

- в) грошова;
- г) правильні відповіді а) і б)

39. Комутація земельної ренти – це процес переходу:

- а) від відробіткової ренти до натуральної;
- б) від натуральної ренти до відробіткової;
- в) від натуральної та відробіткової до грошової;
- г) усі відповіді вірні.

40. Головна організаційна форма ремесла в період розвиненого феодалізму в Європі – це:

- а) домашня промисловість;
- б) цех;
- в) мануфактура;
- г) фабрика.

41. Хто є автором твору “Сума теологій”:

- а) Ф. Аквінський;
- б) І. Вишенський;
- в) Аристотель;
- г) А. Блаженний.

42. Який із наведених методів аналізу використовували вчені епохи Середньовіччя:

- а) індуктивно-дедуктивний;
- б) описово-порівняльний;
- в) релігійно-етичний;
- г) всі відповіді вірні?

43. Хто був керівником селянського повстання в Англії у 1381 р.:

- а) Н. Орем;
- б) Ф. Аквінський;
- в) У. Тайлер;
- г) А. Блаженний?

44. Ідеї національної самосвідомості у Середньовічній Україні знайшли відображення у творах:

- а) Я. Мудрого;
- б) В. Мономаха;
- в) І. Вишенського;
- г) Г. Сковороди.

45. Перша Буржуазна революція відбулась у:

- а) Іспанії;
- б) Англії;
- в) Голландії;
- г) Португалії.

46. Основна сфера капіталовкладень у країнах Європи періоду буржуазних революцій – це:

- а) промисловість;
- б) сільське господарство;
- в) торгівля;
- г) вірна відповідь відсутня.

47. Передумовою великих географічних відкриттів є:

- а) обмеження торгівлі Середземним та Чорним морями;
- б) “революція цін”;
- в) розвиток товарного господарства;
- г) формування великих капіталів.

48. Сутність процесу первинного нагромадження капіталу полягає у:

- а) створенні колоніальної системи;
- б) створенні світового ринку;
- в) відокремленні безпосереднього виробника від засобів виробництва;
- г) домінуванні торговельного капіталу.

49. Предметом вивчення меркантилізму є:

- а) сфера обігу;
- б) сфера виробництва;
- в) сфера обігу і сфера виробництва одночасно;
- г) сфера матеріального споживання.

50. Відповідно до пізньої меркантилістської концепції, джерелом грошового багатства є:

- а) зростання закордонних інвестицій;
- б) перевищення імпорту над експортом;
- в) перевищення експорту над імпортом;
- г) сфера обігу;
- д) сфера виробництва.

51. Для досягнення позитивного сальдо у зовнішній торгівлі ранні меркантилісти вважали за доцільне:

- а) експортувати сировину і матеріали;
- б) розширювати ринки збуту шляхом встановлення низьких цін на товари;
- в) не допускати вивозу з країни золота і срібла;
- г) вірна відповідь відсутня.

52. На що, головним чином, спирається концепція меркантилізму:

- а) політику вільного підприємництва;
- б) політику протекціонізму;
- в) політику “природного порядку”;
- г) політику економічного лібералізму?

53. В якій країні меркантилізм мав назву “кольберизм”:

- а) Англія;
- б) Франція;
- в) Італія;
- г) Німеччина?

54. Хто є автором книги “Про скудність і багатство”:

- а) Б. Хмельницький;
- б) Ф. Прокопович;
- в) І. Посошков;
- г) І. Мазепа?

55. Автором терміна “політична економія” є:

- а) Г. Скаруффі;
- б) Ф. Аквінський;
- в) А. Монкретьєн;
- г) Ж. Кольбер.

56. Першою країною, що здійснила промисловий переворот була:

- а) Німеччина;
- б) Голландія;
- в) Франція;
- г) Англія.

57. Промисловий переворот – це:

- а) перехід від цехової структури до фабрично-заводського виробництва;
- б) перехід від цехової структури до мануфактурного виробництва;
- в) перехід від мануфактури до фабрично-заводського виробництва;
- г) правильна відповідь відсутня.

58. Період промислових переворотів називають:

- а) “вік водяних двигунів”;
- б) “вік пару”;
- в) “вік електрики”;
- г) “вік атомної енергії”.

59. У. Петті та П. Буагільбер є засновниками теорії вартості, котра обумовлюється:

- а) витратами праці (трудова теорія);
- б) виробничими витратами (теорія витрат);
- в) граничною корисністю;
- г) витратами факторів виробництва;
- д) продуктивністю праці.

60. За запропонованою Ф. Кене класифікацією фермери представляють:

- а) продуктивний клас;
- б) клас власників землі;
- в) безплідний клас;
- г) непродуктивний клас.

61. Відповідно до вчення Ф. Кене про “чистий продукт”, останній створюється:

- а) у торгівлі;
- б) у сільськогосподарському виробництві;
- в) у промисловості;

г) у виробничій сфері.

62. Яка з людських властивостей за А. Смітом визначає економічну поведінку людини:

- а) егоїстичні інтереси;
- б) турботи про державні інтереси;
- в) прагнення покращити життя всього суспільства;
- г) прагнення до самореалізації;
- д) немає правильної відповіді?

63. В історію економічної думки Т. Мальтус увійшов як автор:

- а) теорії заробітної плати;
- б) теорії витрат виробництва;
- в) теорії народонаселення;
- г) теорії реформізму.

64. На думку К. Маркса джерелом створення додаткової вартості є:

- а) праця, капітал і земля;
- б) неоплачена праця продуктивних робітників;
- в) постійний капітал;
- г) змінний капітал;
- д) тільки праця.

65. Індустріалізація – це:

- а) процес переходу від приватної власності до колективної (акціонерної);
- б) процес зміни феодальних відносин на індустріальні в сільському господарстві;
- в) процес переходу від мануфактури до фабрично-заводського виробництва;
- г) процес створення крупного машинного виробництва в усіх галузях народного господарства.

66. Період індустріалізації називають:

- а) “вік пару”;
- б) “вік водяних двигунів”;
- в) “вік електрики”;
- г) “вік атомної енергії”.

67. Маржиналізм (маржинальна економічна теорія) базується на дослідженні:

- а) сумарних економічних величин;
- б) середніх економічних величин;
- в) граничних економічних величин;
- г) на суб’єктивному підході;
- д) на емпіричному підході.

68. Наприкінці XIX – початку XX ст. економіка українських земель розвивалась у складі:

- а) Польщі та Російської імперії;

- б) Румунії та Австро-Угорщини;
- в) Австро-Угорщини та Російської імперії;
- г) Німеччини та Російської імперії.

69. Ідейним виразом інтересів селянської демократії, що поєднував у собі радикально-буржуазно-демократичну і антифеодальну програму з ідеалами утопічного соціалізму, став громадсько-політичний рух України під назвою:

- а) легальний марксизм;
- б) народництво;
- в) маржиналізм;
- г) історична школа.

70. “Новий курс” було здійснено за правління президента:

- а) А. Лінкольна;
- б) Ф. Рузвельта;
- в) Д. Ейзенхауера;
- г) Дж. Кеннеді;
- д) Г. Трумена.

71. Основною економічною причиною кризи 1929-1933 рр. є:

- а) монополізація виробництва та відсутність державного контролю;
- б) домінування промисловості над сільським господарством;
- в) введення системи золотого стандарту;
- г) запровадження державного регулювання економіки.

72. Світова економічна криза 1929-1933 рр. розпочалась у:

- а) Франції;
- б) Німеччини;
- в) Великобританії;
- г) США.

73. Основним інструментом боротьби з кризою 1929-1933 рр. є:

- а) введення системи золотого стандарту;
- б) мілітаризація економіки;
- в) запровадження державного регулювання економіки;
- г) впровадження екстенсивних методів господарювання.

74. Етатизація – це процес:

- а) розповсюдження експансії держави на всі сфери життя суспільства;
- б) приватизації державних підприємств;
- в) послаблення державного втручання в економіку;
- г) мобілізації економічних ресурсів на виконання воєнно-політичних завдань.

75. Реформування економіки шляхом дирижизму здійснювалось у:

- а) Великобританії;
- б) Франції;
- в) Німеччині;

г) США.

76. Ефективна конкуренція, за Й. Шумпетером, побудована на основі:

- а) ринкового ціноутворення;
- б) боротьби між товаровиробниками;
- в) державної підтримки підприємництва;
- г) новаторства.

77. Теорію Дж.М. Кейнса називають:

- а) теорією витрат;
- б) теорією ефективної пропозиції;
- в) теорією ефективного попиту;
- г) теорією раціональних очікувань.

78. Хто є засновником інституціоналізму:

- а) Т. Веблен;
- б) Дж. Коммонс;
- в) У. Мітчелл;
- д) Дж. Робінсон?

79. Політика виходу британської економіки з кризи за допомогою впровадження неоконсервативної моделі державного регулювання, увійшла в історію під назвою:

- а) монетаризм;
- б) “рейганоміка”;
- в) “тетчеризм”;
- г) неолібералізм.

80. Економічна стратегія “рейганоміки” спрямована на:

- а) посилення державного регулювання економіки;
- б) розширення вільного підприємництва;
- в) збільшення соціальних витрат;
- г) правильна відповідь відсутня.

81. Яке міждержавне об’єднання було створене в результаті підписання Маастрихтських угод в 1993 році:

- а) ООН;
- б) НАТО;
- в) СНД;
- г) ЄС?

82. Який з цих принципів не відноситься до неолібералізму:

- а) економічної свободи;
- б) саморегулювання економіки;
- в) вільної конкуренції;
- г) необхідності регулювальних функцій держави?

83. М. Фрідмен є представником:

- а) Фрейбурзької школи;
- б) Чиказької школи монетаризму;

- в) Шведської школи;
- г) Французької школи.

84. В постіндустріальному суспільстві головним виробничим ресурсом є:

- а) мускульна сила;
- б) машинна техніка;
- в) знання та інтелект;
- г) правильна відповідь відсутня.

85. Найвідомішою працею П. Самуельсона є:

- а) “Економічна теорія недосконалої конкуренції”;
- б) “Економікс”;
- в) “Капіталізм, соціалізм і демократія”;
- г) “Загальна теорія зайнятості, процента і грошей”.

86. Складовою “військового комунізму” є:

- а) введення продовольчої диктатури;
- б) відновлення торгівлі та товарно-грошових відносин;
- в) приватизація підприємств;
- г) дозвіл приватної власності на землю.

87. Складовою НЕПу не являється:

- а) введення стійкої грошової одиниці, надання їй конвертованості;
- б) відновлення торгівлі та товарно-грошових відносин;
- в) націоналізація підприємств;
- г) дозвіл приватної торгівлі.

88. Перший п'ятирічний план розвитку в СРСР було затверджено в:

- а) 1917 р.;
- б) 1945 р.;
- в) 1933 р.;
- г) 1929 р.

89. До джерел політичної економії соціалізму не можна віднести:

- а) ідеї соціалістів-утопістів;
- б) класична доктрина, використана К. Марксом та Ф. Енгельсом;
- в) ідеї маржиналістів;
- г) немає правильної відповіді.

90. Характерною рисою економічної теоретичної думки перших пореволюційних років були:

- а) плюралізм у формі теоретичних дискусій;
- б) догматизація основних положень марксистсько-ленінського вчення;
- в) послаблення політико-ідеологічної цензури;
- г) дослідження проблем трансформації соціалістичної системи у ринкову.

91. Тенденція до відродження української економічної думки характерна для періоду:

- а) 30-60-ті роки ХХ ст.;
- б) 20-30-ті роки ХХ ст.;

- в) 70-80-ті роки ХХ ст.;
- г) 60-ті роки ХХ ст.

92. В основу економічних реформ незалежної України лягла економічна політика:

- а) кейнсіанства;
- б) інституціоналізму;
- в) монетаризму;
- г) меркантилізму.

93. До головних рис розвитку вітчизняної економічної науки ХХІ ст. не відноситься:

- а) інтеграція вітчизняної науки у світову для спільного наукового прогресу;
- б) відродження основних традицій, закладених в українській економічній науці у минулих століттях;
- в) подолання замкнутості;
- г) класово-партійний підхід та обмеження ідеологічними рамками.

94. Розвиток реформ за рекомендаціями МВФ після здобуття незалежності призвів Україну до:

- а) стабілізації соціально-економічного становища;
- б) швидкого економічного зростання;
- в) глибокої трансформаційної кризи;
- г) немає правильної відповіді.

95. До наслідків трансформаційної кризи в Україні не можна віднести:

- а) індустріалізацію країни;
- б) фізичний розпад продуктивних сил;
- в) руйнацію інтелектуального потенціалу суспільства;
- г) різке падіння життєвого рівня населення;

96. До проблем перехідного періоду в Україні не відноситься:

- а) зміцнення економічної безпеки держави;
- б) зниження рівня ресурсної залежності України від зовнішніх чинників;
- в) проведення ефективної політики залучення іноземного капіталу;
- г) досягнення та перевищення основних соціально-економічних показників розвинених країн світу;

97. В основі політики реформації типу так званої “шокової терапії” лежали рекомендації:

- а) провідних вітчизняних науковців;
- б) експертів Міжнародного валютного фонду і Світового банку;
- в) провідних іноземних економістів.
- г) всі відповіді вірні.

98. Предметом наукових дискусій провідних вчених-економістів на початку 90-х років ХХ ст. було:

- а) забезпечення стабільного міжнародного становища;
- б) формування сучасної термінології;

в) обґрунтування шляхів переходу від централізованого планово-директивного господарства до ринкової економіки;

г) формування спільного економічного простору з країнами Європи.

99. До негативних тенденцій розвитку сучасної економічної науки в Україні не відноситься:

а) постійне зниження витрат на економічну науку у ВВП;

б) достатня матеріальна база, необмежений доступ до новітньої наукової інформації;

в) зниження ефективності функціонування наукових установ;

г) внутрішній і зовнішній “відплив умів”.

100. За що В.В. Леонтєв отримав у 1973 році Нобелівську премію?

а) За новий вклад у теорію загальної економічної рівноваги та теорію добробуту;

б) за видатний внесок у теорію міжнародної торгівлі та міжнародного руху капіталів;

в) за нове у розробці теорії грошей та економічних коливань та за глибокий аналіз залежності економічного, соціального й інституційного феноменів;

г) за розвиток методу “витрати-випуск” та його застосування до важливих економічних проблем.

1.3 МІКРОЕКОНОМІКА

1. Якщо товар А є неякісним товаром для споживача, то при зниженні доходів:

а) кількість покупок товару А зросте;

б) ціни на товар А зростуть;

в) ціни на товар А знизяться;

г) крива ринкового попиту на товар А зсунеться праворуч.

2. Якщо ціна товару, попит на який є нееластичним, зросла з 15 грн. до 17 грн., то виручка:

а) зменшилась;

б) залишилась незмінною;

в) зросла;

г) буде відбивати абсолютну нееластичність попиту на товар за ціною.

3. Закон зростання альтернативної вартості виражає наступний зв'язок:

а) якщо виробництво товару А збільшується, то альтернативна вартість кожної додаткової одиниці товару Б теж збільшується;

б) якщо виробництво товару А збільшується, то альтернативна вартість кожної додаткової одиниці товару А збільшується, що виражається в зменшенні виробництва товару Б;

в) якщо виробництво товару А збільшується, то альтернативна вартість кожної додаткової одиниці товару А збільшується, що виражається в збільшенні того об'єму товару Б, від виробництва якого відмовляються;

г) якщо виробництво товару А зменшується, то альтернативна вартість кожної виробленої одиниці товару А збільшується.

4. На ринку товару Х має місце ситуація перевиробництва. Можна очікувати, що:

- а) ціна зросте, попит зменшиться, пропозиція зменшиться;
- б) ціна знизиться, попит зросте, пропозиція зменшиться;
- в) ціна зросте, величина попиту знизиться, величина пропозиції зросте;
- г) ціна знизиться, величина попиту зросте, величина пропозиції зменшиться.

5. Якщо одночасно збільшується попит і пропозиція на ринку певного товару, то:

- а) одночасно зростають рівноважна ціна і рівноважна кількість;
- б) рівноважна ціна і рівноважна кількість не змінюються;
- в) рівноважна ціна зростає, а вплив на рівноважну кількість не визначений;
- г) рівноважна кількість зростає, а вплив на рівноважну ціну не визначений.

6. В результаті якої комбінації еластичності попиту і пропозиції тягар акцизного податку буде в найбільшій мірі перекладено на виробників:

- а) попит нееластичний, пропозиція нееластична;
- б) попит еластичний, пропозиція нееластична;
- в) попит еластичний, пропозиція еластична;
- г) попит нееластичний, пропозиція еластична?

7. Виробництво знаходилось в точці М (20А, 15Б) кривої виробничих можливостей і змістилося у точку К (36А, 11Б). На цьому відрізку КВМ альтернативна вартість однієї одиниці товару А дорівнює:

- а) 4 одиниці товару А;
- б) 4 одиниці товару Б;
- в) 16 одиниць товару А;
- г) 1/4 одиниці товару Б.

8. Встановлення державою “підлоги ціни” призводить до:

- а) збільшення надлишку споживачів, зменшення надлишку виробників, відсутності чистих суспільних втрат;
- б) зменшення надлишку споживачів, зміни і можливого зростання надлишку виробників, виникнення чистих суспільних втрат;
- в) збільшення надлишків і споживачів, і виробників;
- г) зменшення надлишку виробників і безповоротних втрат суспільного добробуту.

9. В якому з тверджень йде мова про зміну обсягу попиту:

- а) доходи населення зростають, внаслідок чого збільшується обсяг продажу ювелірних виробів;
- б) ціна автомобіля “Toyota” підвищується, тому збільшується обсяг продажу моделі “Chevrolet”;

в) метеорологи прогнозують холодну зиму, внаслідок чого збільшується обсяг продажу теплого одягу;

г) підвищуються ціни на перукарські послуги, тому кількість клієнтів перукарень зменшується?

10. Внаслідок встановлення податку на виробників:

а) ціна, за якою купуватимуть товар покупці, перевищуватиме ціну, яку отримують від продажу товару продавці;

б) рівноважна ціна зросте, але продавці отримують за товар ту ж ціну, яку заплатять покупці;

в) рівноважна ціна зменшиться, але продавці отримують за товар ту ж ціну, яку заплатять покупці;

г) ціна, за якою купуватимуть товар покупці, буде меншою за ціну, яку отримують від продажу товару продавці.

11. Для взаємодоповнюваних товарів коефіцієнт перехресної еластичності:

а) менше 1;

б) менше 0;

в) більше 0;

г) більше 1.

12. Коефіцієнт перехресної еластичності попиту дорівнює нулю для:

а) товарів, які не мають замінників;

б) предметів розкоші;

в) взаємодоповнюваних товарів;

г) взаємозамінюваних товарів.

13. Величина надлишку споживача залежить від:

а) рівноважного обсягу;

б) параметрів ринкової рівноваги;

в) параметрів ринкової рівноваги і еластичності попиту;

г) параметрів ринкової рівноваги, еластичності попиту і еластичності пропозиції.

14. Надлишок товарів на ринку виникне після введення урядом:

а) фіксованої мінімальної ціни;

б) податків;

в) фіксованої максимальної ціни;

г) субсидій виробникам.

15. При зростанні ціни на 20% величина попиту зменшується з 220 до 150 одиниць. У випадку введення державою додаткового 10%-го податку з продажу:

а) більша його частина буде сплачена виробниками;

б) більша його частина буде сплачена покупцями;

в) виробники та покупці сплатять однакові частки податку;

г) даних недостатньо.

16. Визначте, яке з тверджень не належить до характеристики еластичного

попиту на товар:

- а) коефіцієнт еластичності менший за одиницю;
- б) загальна виручка продавця зростає, якщо ціна зменшується;
- в) коефіцієнт еластичності більший за одиницю;
- г) покупці відносно чутливо реагують на зміну цін.

17. Ринкова пропозиція не відчуває впливу:

- а) збільшення кількості продавців на ринку;
- б) зниження податків;
- в) уподобання споживачів;
- г) збільшення цін на ресурси;
- д) вдосконалення технології.

18. Крива попиту на олівці описується таким рівнянням: $Q^D = 100 - p$, крива пропозиції $Q^S = 70 + 2 \cdot p$. Обсяг рівноваги дорівнює:

- а) 30;
- б) 10;
- в) 90;
- г) 35.

19. Якщо товар став більш модним і одночасно зросли ціни на ресурси, які необхідні для його виробництва, то можна сказати напевне, що:

- а) ціна рівноваги зменшиться;
- б) обсяг рівноваги зменшиться;
- в) ціна рівноваги збільшиться;
- г) обсяг рівноваги збільшиться.

20. Пересування по кривій попиту товару А відбуватиметься, якщо зміняться:

- а) ціни на товари-замінники;
- б) доходи споживачів;
- в) ціна товару А;
- г) смаки споживачів.

21. Якщо коефіцієнт перехресної еластичності попиту дорівнює -2 , тоді у разі зниження ціни товару В на 3%, обсяг попиту на товар А:

- а) зменшиться на 6%;
- б) зменшиться на 2%;
- в) збільшиться на 6%;
- г) збільшиться на 2%.

22. Якщо зниження ціни на 10% призводить до зниження обсягу пропозиції на 5%, то ця пропозиція є:

- а) абсолютно еластичною;
- б) нееластичною;
- в) абсолютно нееластичною;
- г) еластичною.

23. Попит на товар еластичний, коли:

- а) загальна виручка збільшується зі зменшенням ціни;
- б) загальна виручка зменшується зі зменшенням ціни;
- в) зміна цін не впливає на величину загальної виручки;
- г) крива попиту зміщується праворуч.

24. Встановлення державою “стелі ціни” призводить до:

- а) зростання вигаши споживачів, зменшення вигаши виробників за відсутності втрат суспільного добробуту;
- б) зменшення вигаши споживачів, зростання вигаши виробників, виникнення чистих суспільних втрат;
- в) зростання вигаши як споживачів, так і виробників;
- г) зменшення вигаши виробників і виникнення втрат суспільного добробуту.

25. Які з факторів не приведуть до зміщення кривої попиту на морозиво:

- а) дуже спекотне літо;
- б) падіння цін на молоко;
- в) збільшення чисельності населення країни;
- г) початок зими;
- д) всі фактори приведуть до зміщення кривої попиту?

26. Якщо два товари є взаємозамінними, то зростання ціни на перший з них викличе:

- а) падіння попиту на інший;
- б) зростання попиту на інший;
- в) збільшення величини попиту на інший;
- г) зменшення величини попиту на інший.

27. Еластичність попиту за ціною в короткостроковому періоді в порівнянні з довгостроковим:

- а) вища;
- б) нижча;
- в) однакова;
- г) всі відповіді невірні.

28. Якщо пропозиція товару на ринку збільшується внаслідок економічних заходів уряду, можна стверджувати, що держава:

- а) вводить дотацію;
- б) встановлює непрямий податок на даний товар;
- в) вводить “ціну стелі”;
- г) не втручається в дію ринкового механізму.

29. Крива абсолютно нееластичного попиту представляє собою:

- а) криву лінію з від’ємним нахилом;
- б) пряму лінію з від’ємним нахилом;
- в) вертикальну лінію;
- г) горизонтальну лінію;
- д) криву лінію з додатним нахилом.

30. Гранична норма заміщення товару X товаром Y означає:

- а) міру збільшення загальної корисності, якщо споживання товарів X і Y збільшується;
- б) ту кількість товару Y, яку споживач купує, коли його дохід зростає, а споживання товару X залишається незмінним;
- в) міру зменшення граничної корисності, якщо споживання товарів X і Y збільшується на одиницю;
- г) ту кількість одиниць товару X, від якої споживач готовий відмовитись в обмін на одержання однієї одиниці товару Y, щоб загальна корисність залишилась незмінною.

31. Ефектом заміщення називають:

- а) зміну обсягу попиту, яка викликана змінами реального доходу і відносних цін товарів при незмінному номінальному доході;
- б) зміну обсягу попиту, яка викликана виключно змінами реального доходу при незмінності відносних цін;
- в) зміну обсягу попиту, яка викликана виключно змінами відносної ціни товару при незмінному реальному доході;
- г) зміну обсягу попиту, яка викликана змінами реального доходу під впливом руху цін.

32. Якщо підвищується ціна одного товару, то:

- а) відбувається зміна розташування кривої байдужості;
- б) зменшується його корисність;
- в) змінюється нахил бюджетної лінії;
- г) відбувається паралельний зсув бюджетної лінії.

33. Якщо товари жорстко доповнюють один одного при задоволенні потреби, то:

- а) гранична норма заміщення зменшується;
- б) крива байдужості має вигляд прямого кута;
- в) між ціною одного з цих товарів та попитом на інший існує прямий зв'язок;
- г) неможливо показати дію другого закону Госсена.

34. Щоб побудувати лінію “дохід – споживання”, ми повинні:

- а) змінювати дохід і аналізувати зміни рівноваги споживача;
- б) змінювати ціну товару X і аналізувати зміни рівноваги споживача;
- в) змінювати дохід і ціни і аналізувати зміни рівноваги споживача;
- г) змінювати ціни товарів X і Y та аналізувати зміни рівноваги споживача.

35. З'ясуйте, що означає ситуація споживчої рівноваги:

- а) максимізацію загальної корисності при наявному бюджетному обмеженні;
- б) кожний придбаний товар приносить однакову граничну корисність;
- в) при зростанні закупок одного виду блага скорочується закупка іншого виду блага;

г) споживач витрачає однакову суму грошей на купівлю кожного виду блага.

36. Теорія споживацької поведінки передбачає, що споживач прагне максимізувати:

- а) середню корисність;
- б) різницю між загальною і граничною корисністю;
- в) загальну корисність;
- г) граничну корисність;
- д) кожну з перерахованих величин.

37. Який з наступних переліків значень загальної корисності ілюструє закон спадної граничної корисності:

- а) 200, 250, 270, 280;
- б) 200, 300, 400, 500;
- в) 200, 450, 750, 1100;
- г) 200, 400, 1600, 9600;
- д) 200, 350, 450, 600?

38. Визначте, яку конфігурацію мають криві байдужості для товарів, що жорстко доповнюють один одного:

- а) прямі лінії, що мають від'ємний нахил;
- б) L-подібні лінії;
- в) лінії паралельні одній з осей координат;
- г) прямі лінії, що мають позитивний нахил.

39. Закон спадної граничної корисності означає, що:

- а) відношення граничних корисностей до цін на предмети розкоші менше, ніж на товари першої необхідності;
- б) корисність, принесена кожною наступною одиницею товару, зменшується в міру збільшення кількості одержаних товарів;
- в) відношення граничних корисностей до цін однакове для всіх товарів;
- г) корисність одержаних товарів зменшується в міру збільшення доходу споживача;
- д) жодна з відповідей не є вірною.

40. Ціна товару X складає 1,5 гр. од. Ціна товару Y складає 1 гр. од. Якщо споживач оцінює граничну корисність товару Y у 30 ютиль і бажає максимізувати задоволення від купівлі товарів X и Y, тоді він повинний прийняти граничну корисність товару X за:

- а) 15 ютиль;
- б) 20 ютиль;
- в) 30 ютиль;
- г) 45 ютиль;

41. Ефект заміни – це зростання попиту на товар, викликане:

- а) зміною загального рівня цін на всі товари;
- б) зміною в смаках споживача, що надає перевагу купівлі товарів-замінників;

- в) зміною в реальному доході, викликаною зниженням цін на одержані товари;
- г) пропозицією нових замінників товару;
- д) жодна з попередніх відповідей не є вірною.

42. Будь-яка функція корисності представляє собою:

- а) зв'язок між складом набору благ і витратами на його придбання;
- б) правило, у відповідності до якого різним наборам благ надаються значення, адекватні перевагам споживача;
- в) зв'язок між кількістю блага, що споживається, і величиною корисності, що дозволяє визначити, наскільки один набір краще за інший;
- г) сукупність усіх наборів благ, які в змозі придбати даний споживач в рамках свого бюджету;
- д) жодна з вище перерахованих відповідей не є вірною.

43. Збільшення доходу споживача графічно виражається в:

- а) зміні нахилу бюджетної лінії;
- б) паралельному зсуві бюджетної лінії праворуч;
- в) паралельному зсуві бюджетної лінії ліворуч;
- г) зменшенні нахилу бюджетної лінії;
- д) збільшенні нахилу бюджетної лінії.

44. Коли ціна нормального товару X падає, то:

- а) ефект доходу буде спонукати покупця придбати більше, а ефект заміщення – менше одиниць товару X;
- б) внаслідок і ефекту доходу, і ефекту заміщення споживач придбає більше товару X;
- в) через ефект доходу кількість одиниць X, що придбаються, знизиться, а ефект заміщення сприяє збільшенню покупок X;
- г) і ефект доходу, і ефект заміщення приведуть до зменшення обсягу покупок товару X.

45. Поняття “гранична корисність” товару X відображає:

- а) зміну загальної корисності при споживанні додаткової одиниці товару X;
- б) приріст загальної корисності при споживанні додаткових одиниць товарів-замінників, коли кількість товару X не змінюється;
- в) реакцію покупця на зміну ціни товару X;
- г) величину, рівну загальній корисності товару X, поділеній на число придбаних одиниць товару X.

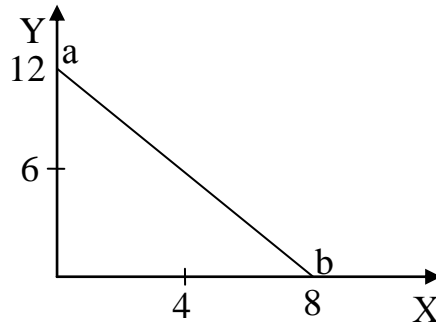
46. Якщо ціна товару X знижується, то збільшення кількості купованих одиниць X приведе до:

- а) зниження загальної корисності придбаних одиниць товару X;
- б) зниження загальної корисності на одиницю товару X;
- в) збільшення граничної корисності товару X;
- г) зниження граничної корисності товару X.

47. Якщо $\frac{MU_X}{P_X} = \frac{80}{25} = \frac{MU_Y}{P_Y} = \frac{160}{?} = \frac{MU_Z}{P_Z} = \frac{400}{?}$, то ціни P_Y і P_Z :

- а) не можуть бути розраховані, оскільки ми маємо одне рівняння з двома невідомими;
- б) можуть приймати будь-які значення, кратні 25;
- в) дорівнюють 125 гр. од. і 80 гр. од. відповідно;
- г) дорівнюють 50 гр. од. і 125 гр. од. відповідно.

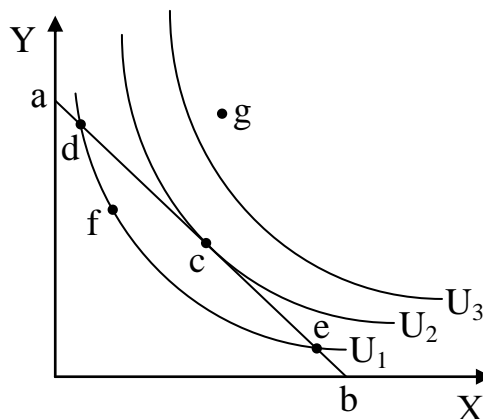
48. На рисунку зображено бюджетну лінію домогосподарства, яке споживає два товари X та Y:

Якщо дохід домогосподарства 6 тис. гр. од., то:

- а) $P_X = 750$ гр. од., $P_Y = 500$ гр. од.;
- б) $P_X = 1000$ гр. од., $P_Y = 750$ гр. од.;
- в) P_X і P_Y не можуть бути однозначно визначені;
- г) $\frac{P_Y}{P_X} = \frac{3}{2}$.

49. На рисунку зображені криві байдужості домогосподарства при споживанні товарів X та Y, пряма ab – бюджетна лінія:

В якій точці домогосподарство досягає рівноваги:

- а) у точках d, f, e, що знаходяться на одній кривій байдужості;
- б) у будь-якій точці на бюджетній лінії;
- в) у точці g;
- г) у точці c?

50. Крива Енгеля є прямою лінією з додатним нахилом, якщо:

- а) частка даного блага у структурі споживання із зростанням доходу залишається незмінною;

- б) благо є замінником відносно даного;
- в) благо є доповнювачем відносно даного;
- г) благо є нейтральним благом відносно зміни доходу.

51. Лінії “ціна – споживання” показує:

- а) залежність споживання від ціни;
- б) комбінацію товарів, що приносять споживачеві певний ступінь задоволення;
- в) усі точки рівноваги споживача, одержані внаслідок зміни ціни одного з товарів;
- г) усі точки рівноваги споживача, одержані внаслідок зміни ціни обох товарів.

52. Крива “дохід – споживання” показує:

- а) залежність споживання від доходу;
- б) залежність споживання від цін;
- в) комбінацію товарів, що приносять споживачеві певний ступінь задоволення;
- г) усі точки рівноваги споживача відповідно із зростанням його доходу.

53. Загальна корисність росте, коли гранична корисність:

- а) збільшується чи зменшується, але є величиною додатною;
- б) зменшується;
- в) збільшується;
- г) збільшується у повільному темпі.

54. Яка з формул виражає граничні витрати:

- а) $\frac{\Delta TVC}{Q}$;
- б) $\frac{\Delta TC}{\Delta Q}$;
- в) $\frac{P \cdot Q}{\Delta Q}$;
- г) $\frac{\Delta TFC}{\Delta Q}$?

55. Збільшення ціни на будь-який змінний ресурс, що використовується фірмою, за інших рівних умов, буде викликати збільшення:

- а) граничних витрат;
- б) середніх змінних витрат;
- в) загальних витрат;
- г) вірним є все наведене вище.

56. Крива граничних витрат перетинає криві ATC і AVC:

- а) у точках їх мінімальних значень;
- б) у точках їх максимальних значень;
- в) не перетинає;

г) у будь-якій точці, в залежності від прибутковості підприємства.

57. В короткостроковому періоді підприємство виробляє 15 одиниць продукції. AVC дорівнюють 5 грн., а сукупні постійні витрати дорівнюють 75 грн. За цих умов ATC будуть дорівнювати:

- а) 70 грн.;
- б) 10 грн.;
- в) 25 грн.;
- г) 7 грн.

58. Гранична продуктивність праці дорівнює:

- а) обсягу продукції, поділеному на кількість трудових ресурсів;
- б) додатковій кількості продукції від останньої найнятої одиниці робочої сили;
- в) кількості трудових ресурсів, поділеній на капітальний ресурс;
- г) кількості трудових ресурсів, необхідній для останньої виробленої одиниці продукції;
- д) всі відповіді неправильні.

59. Яке з наступних стверджень, що характеризують зв'язок між TP, AP і MP, є хибним:

- а) AP продовжує зростати доти, поки збільшується MP;
- б) AP досягає максимального рівня до того, як TP стає максимальним;
- в) TP досягає максимального рівня, коли $MP = 0$;
- г) $MP = AP$ при максимальному рівні AP;
- д) TP знижується, якщо $MP < 0$?

60. Якщо фірма збільшує витрати на ресурси на 15%, а обсяг виробництва зростає при цьому на 20%, то в цьому випадку:

- а) спостерігається від'ємний ефект масштабу;
- б) спостерігається додатний ефект масштабу;
- в) діє закон спадної продуктивності;
- г) крива TP зсувається вгору;
- д) фірма одержує максимальний прибуток.

61. У короткостроковому періоді:

- а) не існує фіксованої кількості ресурсів;
- б) всі ресурси фіксовані;
- в) рівень принаймні одного з ресурсів неможливо змінити;
- г) кількість трудового ресурсу неможливо змінити;
- д) (б) і (г).

62. Що не є властивістю ізоквант:

- а) ізокванти не перетинаються;
- б) ізокванта стає більш нахиленою до відповідної вісі при збільшенні кількості відповідного фактора виробництва;
- в) більш віддалена від початку координат ізокванта відповідає вищому рівневі виробництва;
- г) ізокванти завжди повинні бути лінійними?

63. Граничний продукт праці може бути алгебраїчно записаний у вигляді:

а) $\frac{\Delta Q}{\Delta L}$;

б) $\frac{\Delta L}{\Delta Q}$;

в) $\frac{L}{\Delta Q}$;

г) $\frac{\Delta L}{Q}$.

64. Рівновага максимального випуску при фіксованих витратах характеризується рівнянням:

а) $\frac{MP_K}{MP_L} = \frac{r_L}{r_K}$;

б) $\frac{MP_K}{MP_L} = \frac{r_K}{r_L}$;

в) $MRTS_{LK} = \frac{r_K}{r_L}$;

г) $MRTS_{LK} = \frac{MP_K}{MP_L}$.

65. Обсяг виробництва фірми виріс на 15%. Як повинна була збільшитись кількість використаних ресурсів при зростаючій віддачі:

а) на 15%;

б) менше, ніж на 15%;

в) більше, ніж на 15%;

г) залишитись незмінною?

66. Якщо фірма бажає знати, наскільки виросте випуск продукції при наймі ще одного робітника, вона повинна оцінити:

а) середній продукт праці;

б) граничний продукт праці;

в) загальний продукт;

г) вартість додаткової одиниці праці.

67. Ізокоста ілюструє:

а) загальний обсяг продукту;

б) виробничу функцію;

в) змінні витрати;

г) рівняння однакових витрат.

68. Коли середній продукт праці досягає максимального значення, то:

а) $MP_L = AP_L$;

б) $AP_L = 0$;

в) $MP_L = 0$;

г) $MP_L < 0$.

69. Якщо $MC > AVC$, то:

- а) AVC мають зростати з обсягом виробництва;
- б) ATC мають спадати з обсягом виробництва;
- в) MC мають спадати з обсягом виробництва;
- г) ATC мають зростати з обсягом виробництва;
- д) AVC мають спадати з обсягом виробництва.

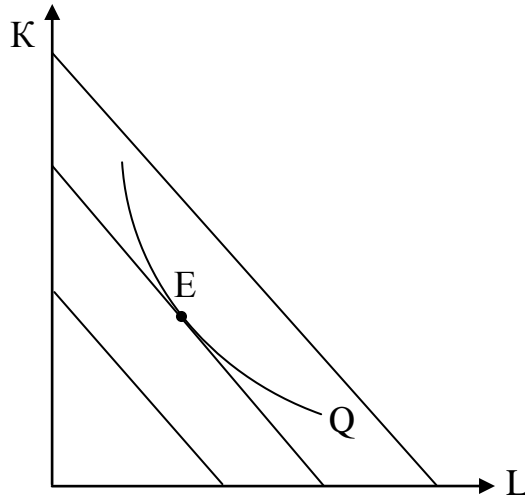
70. Яка з наступних ліній ніколи не приймає U-образної форми:

- а) AVC ;
- б) MC ;
- в) AFC ;
- г) AC ?

71. Якщо функція короткострокових загальних витрат фірми має вигляд: $STC = 500 + 100 \cdot Q^2 + 20 \cdot Q$, то при виробництві 10 одиниць продукції змінні витрати складатимуть:

- а) 200;
- б) 700;
- в) 500;
- г) 10200;
- д) 1000.

72. Наступний графік ілюструє:

- а) допустимі комбінації виробничих факторів;
- б) точку максимального випуску;
- в) точку мінімальних витрат;
- г) карту ізоквант;
- д) карту ізокоств.

73. Якщо в короткому періоді функція витрат підприємства має вигляд: $TC = 2000 + 200 \cdot Q - Q^2 + 3 \cdot Q^3$, то фіксовані витрати фірми складатимуть:

- а) 2000;
- б) $200 \cdot Q - Q^2 + 3 \cdot Q^3$;

в) $\frac{2000}{Q}$;

г) $200 - Q + 3 \cdot Q^2$.

74. Фірма працює за технологією, що відображається виробничою функцією $Q = L^{0,5} \cdot K^{0,7}$. Яка віддача від масштабу притаманна цій технології:

- а) постійна;
- б) спадна;
- в) зростаюча;
- г) недостатньо даних для відповіді?

75. Функція виробництва для фірми ілюструє:

- а) те, що треба виробляти для максимізації прибутку;
- б) те, що технічно здійсненне тоді, коли виробництво фірми є ефективним;
- в) те, що здійсненне за наявності найбільш передової технології;
- г) те, що фірма фактично виробляє при заданих кількостях ресурсів;
- д) всі наведені відповіді правильні.

76. Функція довгострокових витрат фірми має вигляд: $LTC = 20 \cdot Q^2 + Q$. Якою буде функція граничних витрат:

- а) $MC = 20 \cdot Q + 1$;
- б) $MC = 40 \cdot Q$;
- в) $MC = 40 \cdot Q + 1$;
- г) $MC = 20 \cdot Q^2$?

77. Довгострокова сукупна вартість виробництва певної кількості продукції завжди:

- а) менша короткострокової сукупної вартості виробництва такої ж кількості продукції;
- б) більша короткострокової сукупної вартості виробництва такої ж кількості продукції;
- в) дорівнює короткостроковій сукупній вартості виробництва такої ж кількості продукції;
- г) нічого певного сказати не можна.

78. Зростання ціни на капітал при незмінній ціні на працю зробить кожну ізокошту в сімействі ізокошт:

- а) більш крутою;
- б) ближчою до початку координат без зміни кута нахилу;
- в) більш пологою;
- г) вертикальною.

79. У довгостроковому періоді:

- а) змінні витрати зростають швидше, ніж постійні;
- б) постійні витрати зростають швидше, ніж змінні;
- в) всі витрати є змінними;

- г) всі витрати є постійними;
- д) всі витрати виступають як неявні.

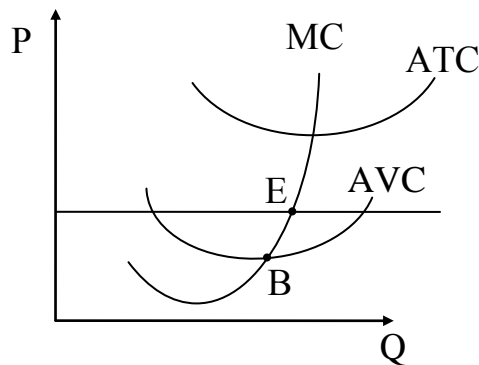
80. Постійні витрати фірми – це:

- а) витрати на ресурси за цінами, що діють в момент їх придбання;
- б) мінімальні витрати виробництва будь-якого обсягу виробництва при найбільш сприятливих умовах виробництва;
- в) витрати, які несе фірма навіть у тому випадку, якщо продукція не виробляється;
- г) неявні витрати;
- д) жодна з відповідей не є вірною.

81. Конкурентній фірмі, яка одержує нульовий економічний прибуток, потрібно:

- а) збільшувати обсяги виробництва;
- б) нічого не змінювати;
- в) підвищувати ціну на свою продукцію;
- г) закрити підприємство.

82. Що відображує наведений нижче графік для фірми, яка діє в умовах досконалої конкуренції?

- а) Фірма змушена припинити виробництво;
- б) фірма мінімізує збитки;
- в) фірма отримує максимальний прибуток в точці E;
- г) фірма отримує максимальний прибуток в точці B.

83. Крива пропозиції конкурентної фірми у короткостроковому періоді – це:

- а) спадаюча частина кривої ATC;
- б) зростаюча частина кривої ATC;
- в) частина кривої MC, що розташована вище точки мінімуму кривої AVC;
- г) лінія граничного доходу фірми.

84. Будь-яка фірма виробляє оптимальний обсяг продукції за умови, що:

- а) граничний виторг дорівнює ціні;
- б) граничний виторг перевищує середні сукупні витрати;
- в) граничний прибуток дорівнює нулю;
- г) граничні витрати дорівнюють середнім змінним витратам.

85. Спільним для ринків досконалої та монополістичної конкуренції є:

- а) виробництво однорідної продукції;
- б) нецінова конкуренція;
- в) відсутність вхідних бар'єрів для нових фірм;
- г) нижча еластичність попиту на продукцію фірми, ніж за умов чистої монополії.

86. Довгостроковий період з точки зору галузі – це:

- а) період, достатній для того, щоб діючі фірми могли залишити галузь, а нові – увійти в галузь;
- б) період, за який фірми можуть одержати максимальний економічний прибуток;
- в) період, в якому фірми одержують тільки нормальний прибуток, незалежно від структури ринку;
- г) період, протягом якого кількість діючих фірм в галузі залишається сталою.

87. Ламана крива попиту в умовах олігополії пояснює, чому:

- а) неможлива змова в умовах олігополії;
- б) ціни, встановлювані олігополією, відносно стійкі;
- в) олігополія є великою фірмою;
- г) фірми одержують максимум прибутку.

88. Прибуток дорівнює:

- а) доходи мінус витрати;
- б) виручка мінус податки і амортизація;
- в) актив мінус пасив;
- г) виручка мінус заробітна плата.

89. Крива пропозиції монополії:

- а) співпадає з відрізком короткострокової кривої граничних витрат вище мінімуму AVC;
- б) співпадає з відрізком довгострокової кривої граничних витрат вище мінімуму ATC;
- в) співпадає з відрізком довгострокової кривої граничних витрат вище мінімуму AVC;
- г) відсутня, монополія не має кривої пропозиції.

90. Довгострокова рівновага на ринку монополістичної конкуренції означає, що:

- а) ринкові ціни дорівнюють мінімальним значенням довгострокових середніх витрат;
- б) ціни урівнюються з граничними витратами;
- в) фірми не одержують економічного прибутку;
- г) всі наявні виробничі потужності задіяні.

91. В якості бар'єру для проникнення в галузь-монополію нових виробників можуть слугувати:

- а) патенти і ліцензії;

- б) більш низькі витрати крупного виробництва;
- в) законне оформлення виключних прав;
- г) все, що перераховано, вірно.

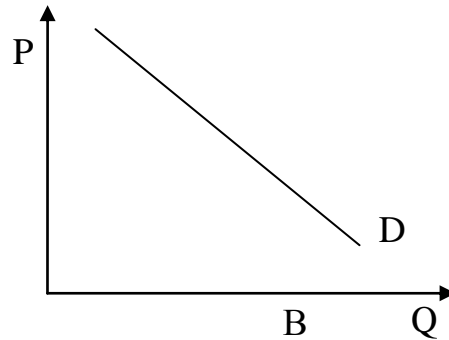
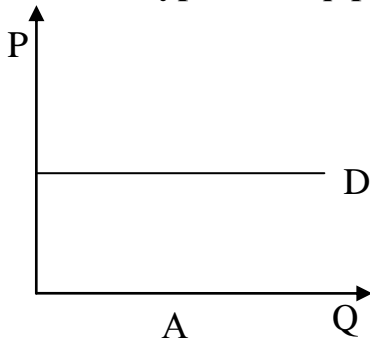
92. Щоб отримати максимальний прибуток, монополіст повинен вибрати такий обсяг випуску, при якому:

- а) граничний дохід дорівнює загальним витратам;
- б) граничні витрати дорівнюють ціні продукції;
- в) граничні витрати дорівнюють загальним витратам;
- г) граничний дохід дорівнює граничним витратам;
- д) середні витрати дорівнюють ціні продукції.

93. Олігополія – це ринкова структура, де оперує:

- а) велика кількість конкуруючих фірм, що виробляють однорідну продукцію;
- б) велика кількість конкуруючих фірм, що виробляють диференційовану продукцію;
- в) невелика кількість конкуруючих фірм;
- г) тільки єдина крупна фірма;
- д) тільки один крупний покупець.

94. На якому рисунку: А чи В – представлена крива попиту на продукцію досконало конкурентної фірми?

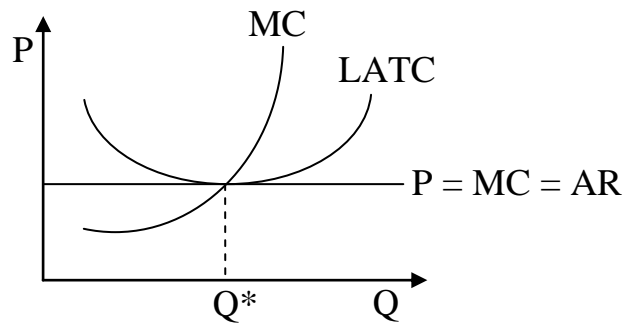
- а) На рисунку А;
- б) на рисунку В;
- в) жоден з рисунків не відображує криву попиту досконало конкурентної фірми;
- г) кожен з графіків може відображувати криву попиту досконало конкурентної фірми.

95. Цінова дискримінація – це:

- а) продаж за різними цінами однієї і тієї ж продукції різним покупцям;
- б) відмінності в оплаті праці в залежності від національності або статі;
- в) експлуатація трудящих шляхом встановлення високих цін на споживчі товари;
- г) підвищення ціни на товар більш високої якості;
- д) всі попередні відповіді невірні.

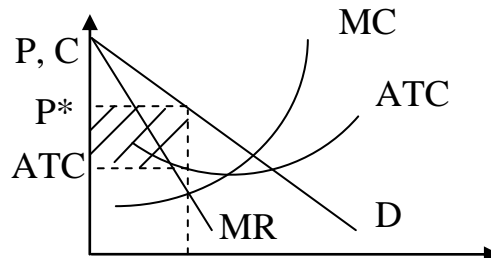
96. На рисунку представлена рівновага в довгостроковому періоді для фірми, яка діє в умовах:

- а) досконалої конкуренції;
- б) монополії;
- в) монополістичної конкуренції;
- г) олігополії.

97. На рисунку представлена максимізація економічного прибутку фірмою, яка діє в умовах:

- а) досконалої конкуренції;
- б) монополістичної конкуренції;
- в) монополії;
- г) олігополії;
- д) вірні відповіді а) і б);
- є) вірні відповіді б) і в);
- ж) вірні відповіді а) і в);
- з) всі відповіді вірні.

98. Граничний дохід не нижчий ринкової ціни у:

- а) монополістичних конкурентів;
- б) монополістів;
- в) учасників картелів;
- г) олігополістів, що не приймають участі в картелі;
- д) досконалих конкурентів.

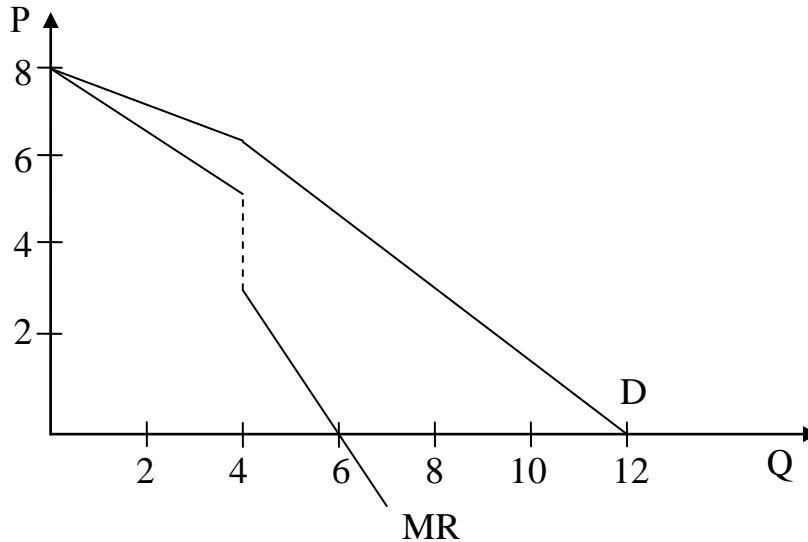
100. Якщо ціна товару недостатня, щоб покрити середні витрати на його виробництво, то фірма повинна:

- а) вибрати нову технологію;
- б) скоротити накладні витрати;
- в) зупинити виробництво якомога скоріше;
- г) продовжувати виробництво товарів на рівні, де $MR = MC$, якщо $P > AVC$;
- д) продовжувати виробництво до тих пір, поки ціна покриває всі постійні

витрати.

99. Яка модель ринку представлена на рисунку:

- а) досконалої конкуренції;
- б) монополії;
- в) олігополії;
- г) монополістичної конкуренції?

1.4 МАКРОЕКОНОМІКА

1. Що вивчає макроекономіка:

- а) умови економічного зростання країни;
- б) закономірності функціонування національної економіки;
- в) закономірності розвитку промислового виробництва;
- г) економічну політику держави?

2. Предметом макроекономіки є:

- а) економічні закони і категорії;
- б) економічна політика держави;
- в) механізм функціонування економіки;
- г) державний бюджет.

3. Об'єктом макроекономіки є:

- а) економічні ресурси країни;
- б) економічна система;
- в) основний капітал;
- г) приватна економіка.

4. У процесі економічного кругообігу домогосподарства виконують таку функцію:

- а) виробляють споживчі товари;
- б) купують ресурси;
- в) постачають ресурси;
- г) отримують трансферти.

5. Придбання приватною фірмою нового обладнання відобразиться на величині:

- а) споживчих витрат;
- б) заощаджень;
- в) інвестицій;
- г) пропозиції товарів.

6. Макроекономіка досліджує процеси на рівні:

- а) підприємства;
- б) галузі виробництва;
- в) окремого ринку;
- г) національної економіки.

7. Об'єкти макроекономічного аналізу характеризують:

- а) агреговані величини;
- б) порівняльні величини;
- в) ймовірні величини;
- г) відносні величини.

8. Придбання сім'єю акцій “Укртелекому” відобразиться на величині:

- а) споживчих витрат;
- б) заощаджень;
- в) інвестицій;
- г) пропозиції товарів.

9. Придбання пожежною частиною нового обладнання відобразиться на величині:

- а) державних витрат;
- б) інвестицій;
- в) заощаджень;
- г) пропозиції товарів.

10. Який вид економічної активності виявляє сектор держава:

- а) інвестування;
- б) експорт;
- в) пропозиція грошей;
- г) заощадження?

11. Фінансовий потік експорту надходить:

- а) від ринку благ до сектору закордон;
- б) від фінансового ринку до сектору закордон;
- в) від фінансового ринку до ринку благ;
- г) від сектору закордон до ринку благ.

12. Сектор, що включає всі суб'єкти всередині країни, які виготовляють продукцію з метою продажу, називається:

- а) домашні господарства;
- б) держава;
- в) фірми;

г) закордон.

13. Що не відносять до трансфертних платежів:

- а) держані пенсії;
- б) допомогу по безробіттю;
- в) заробітну плату;
- г) правильна відповідь відсутня?

14. Дефіцит державного бюджету утворюється, коли:

- а) держава збільшує трансфертні виплати;
- б) сума витрат держави перевищує суми податкових надходжень;
- в) сума податкових надходжень скорочується;
- г) правильна відповідь відсутня.

15. Загальна сума “притоків” в економічній системі визначається за формулою:

- а) $C + S + Z$;
- б) $C + T + Z$;
- в) $C + I + E$;
- г) $I + G + E$.

16. Формула національного доходу у чотирисекторній моделі кругообігу показує:

- а) всі джерела отримання національного доходу;
- б) як формується попит на ресурси;
- в) як перерозподіляється національний дохід;
- г) всі напрямки використання національного доходу.

17. Формула національного продукту у чотирисекторній моделі кругообігу показує:

- а) як формується попит на ресурси;
- б) всі види витрат на придбання національного продукту;
- в) всі види витрат на виробництво національного продукту;
- г) ким виготовляється національний продукт.

18. Що з перерахованого включають у поняття “відтоки”:

- а) заощадження;
- б) інвестиції;
- в) споживання;
- г) експорт?

19. Що з перерахованого включають у поняття “притоки”:

- а) заощадження;
- б) інвестиції;
- в) споживання;
- г) імпорт?

20. Розрахунок ВВП “за доходами” дає можливість виявити:

- а) долю заробітної плати у загальних доходах населення;
- б) співвідношення доходів “за працю” та доходів “за власність”;

- в) ключові галузі економіки та ступінь диференціації галузей;
- г) долю непрямих податків у ВВП.

21. Національний дохід – це:

- а) ЧНП мінус непрямі податки;
- б) особистий прибуток плюс субсидії;
- в) ЧНП мінус чисті інвестиції;
- г) всі відповіді вірні.

22. Валові приватні інвестиції враховуються при розрахунку:

- а) використовуваного доходу;
- б) ВВП по витратах;
- в) особистого доходу;
- г) ВВП по доходах.

23. Заробітна плата враховується при розрахунку:

- а) чистого експорту;
- б) ВВП по доходах;
- в) ВВП по витратах;
- г) чистих субсидій державним підприємствам.

24. Яке з визначень найбільш повно розкриває зміст поняття “Валовий національний продукт”:

- а) сукупна ринкова вартість кінцевої продукції виготовленої за певний проміжок часу підприємствами з використанням національних факторів виробництва;
- б) сукупна ринкова вартість продукції виготовленої за певний проміжок часу підприємствами матеріальної сфери виробництва;
- в) сукупна ринкова вартість кінцевої продукції виготовленої за певний проміжок часу підприємствами розташованими на економічній території держави;
- г) сукупна ринкова вартість валової продукції виготовленої за певний проміжок часу підприємствами з використанням національних факторів виробництва?

25. Крива Філіпса характеризує:

- а) зв'язок між рівнем безробіття й річним темпом росту рівня цін;
- б) зв'язок між номінальною процентною ставкою та грошовою масою в обігу;
- в) ступінь нерівності при персональному розподілі національного доходу;
- г) зв'язок між податковими ставками та обсягом податкових надходжень;
- д) зв'язок між рівнем безробіття і обсягом валового національного продукту.

26. Індекс цін – це:

- а) зміна валютного курсу;
- б) зміна ставки відсотка;
- в) зміна паритету купівельної спроможності;
- г) відсоткова зміна середнього рівня цін;
- д) правильна відповідь відсутня.

27. Інфляція попиту виникає в умовах:

- а) які наближаються до повної зайнятості;
- б) повної зайнятості;
- в) зростання граничної схильності до споживання;
- г) неповної зайнятості.

28. Яке з визначень найбільш повно відображає зміст поняття інфляція:

- а) процес, для якого характерне зниження купівельної спроможності грошей, при одночасному зростанні цін на товари та послуги;
- б) знецінення грошей, що супроводжується порушенням законів грошового обігу й втратою ними всіх або частини основних функцій;
- в) здуття, розбухання грошово-паперового обігу;
- г) підвищення загального рівня цін;
- д) втрата довіри людей до грошових знаків й перехід на бартерні операції або операції з використанням іноземної валюти?

29. Згідно закону Оукена двопроцентне підвищення фактичного рівня безробіття над його природним рівнем означає, що відставання фактичного обсягу ВВП від реального становить:

- а) 3%;
- б) 2%;
- в) 5%;
- г) значно більше за 5%.

30. Припустимо, що ціни зростають, а обсяг випуску продукції не змінюється. За таких умов ВВП, що вимірюється у поточних цінах:

- а) залишиться без змін;
- б) збільшиться;
- в) зменшиться;
- г) всі відповіді вірні.

31. Яке з перерахованих понять не відноситься до фаз ділового циклу:

- а) дефляція;
- б) спад;
- в) пік;
- г) дно?

32. Причиною виникнення довгих економічних циклів є:

- а) зміни базових технологій та об'єктів інфраструктури;
- б) зміни уподобань споживачів;
- в) зміни у сфері кредиту;
- г) оновлення основного капіталу промислових підприємств.

33. Людина, що вперше здійснює пошук роботи, потрапляє до категорії безробітних, охоплених:

- а) фрикційним безробіттям;
- б) структурним безробіттям;
- в) циклічним безробіттям;
- г) прихованим безробіттям.

34. За умов повної зайнятості рівень циклічного безробіття повинен бути:

- а) рівним 0;
- б) менше, ніж рівень структурного безробіття;
- в) менше 1%;
- г) всі попередні відповіді правильні.

35. Якщо номінальний ВВП поточного року становить 3300 млн. грн., а індекс цін 1,1, то реальний ВВП дорівнює:

- а) 3630 млн. грн.;
- б) 3000 млн. грн.;
- в) 3600 млн. грн.;
- г) 2400 млн. грн.

36. Якщо номінальний ВВП становить 4200 млн. грн., а реальний ВВП дорівнює 2000 млн. грн., то індекс цін:

- а) 1,2;
- б) 1,5;
- в) 0,47;
- г) 2,1.

37. Якщо пивкомбінат “Оболонь” побудує новий завод у Польщі, то:

а) і ВВП, і ВНП України зменшаться, оскільки підприємство працює за кордоном;

- б) ВВП України зростатиме швидше, ніж ВНП;
- в) ВВП України зростатиме повільніше, ніж ВНП;
- г) ВВП і ВНП України зростатимуть однаковим темпом.

38. Якщо ціни на імпортовані товари різко зросли, то за інших рівних умов:

- а) номінальний ВВП та ІСЦ зростуть на різну величину;
- б) номінальний ВВП та ІСЦ зростуть на однакову величину;
- в) номінальний ВВП зросте, а ІСЦ не зміниться;
- г) номінальний ВВП не зміниться, а ІСЦ зросте.

39. Якщо ВВП дорівнює 500 млн. грн., споживчі витрати 320 млн. грн., державні витрати 90 млн. грн., чистий експорт 10 млн. грн., амортизація 15 млн. грн., експорт 18 млн. грн., то валові інвестиції становлять:

- а) 65 млн. грн.;
- б) 8 млн. грн.;
- в) 80 млн. грн.;
- г) 28 млн. грн.

40. НД становить 800 млн. грн., ставка податку 5%, державні трансферти відсутні, державні витрати на закупівлю товарів становлять 50 млн. грн. У такому випадку державний бюджет має:

- а) дефіцит 10 млн. грн.;
- б) надлишок 30 млн. грн.;
- в) дефіцит 40 млн. грн.;
- г) надлишок 10 млн. грн.

41. Якщо фактичний рівень безробіття становить 8%, а природний – 6%, то відставання ВВП від потенційного рівня складе:

- а) 5%;
- б) 14%;
- в) 8%;
- г) 6%.

42. Якщо робоча сила складає 20 млн. чол., кількість зайнятих 14 млн. чол., фрикційне та структурне безробіття 5 млн. чол., то рівень безробіття становить:

- а) 70%;
- б) 30%;
- в) 10%;
- г) 20%.

43. Якщо робоча сила складає 20 млн. чол., кількість зайнятих 15 млн. чол., фрикційне та структурне безробіття – 4 млн. чол., то природний рівень безробіття становить:

- а) 70%;
- б) 30%;
- в) 10%;
- г) 20%.

44. Який із запропонованих варіантів, на Вашу думку, найбільш повно розкриває суть поняття “гранична схильність до споживання”?

- а) Зміна у споживчих витратах, викликана зміною доходів;
- б) відношення приросту споживчих витрат на одиницю приросту доходу кінцевого використання;
- в) крива, що характеризує величину споживчих витрат при даному рівні доходу;
- г) відношення сукупного споживання до сукупного попиту.

45. Сума граничних схильностей до споживання та заощадження доходу (C_y та S_y) дорівнюють 1:

- а) при лінійній функції споживання;
- б) завжди;
- в) якщо графік $C(y)$ проходить через початок координат;
- г) тільки при рівновазі на ринку благ.

46. Згідно з кейнсіанською теорією споживчих витрат:

- а) споживчі витрати не мають безпосереднього відношення до доходу кінцевого використання;
- б) якщо дохід кінцевого використання зростає, то знижується гранична схильність до заощадження;
- в) якщо дохід кінцевого використання зростає, споживчі витрати знижуються;
- г) якщо дохід кінцевого використання зростає, то гранична (C_y) схильність до споживання знижується.

47. Який із запропонованих варіантів, на Вашу думку, найбільш повно розкриває суть поняття “гранична схильність до заощадження”?

- а) Відношення сукупного споживання до сукупного попиту;
- б) крива, що характеризує величину заощаджень при даному рівні доходу;
- в) зміна у заощадженнях, викликана зміною доходів;
- г) відношення приросту заощаджень на одиницю приросту доходу кінцевого використання.

48. Використовуючи наведені варіанти відповідей, покажіть зв'язок між граничною схильністю до споживання та граничною схильністю до заощадження:

- а) сума показників граничної схильності до споживання та граничної схильності до заощадження дорівнює доходу кінцевого використання;
- б) відношення між цими показниками характеризує середню схильність до споживання;
- в) сума даних показників дорівнює 1;
- г) точка на кривій, в якій вони урівноважуються, відповідає граничному рівню доходу.

49. Якщо використовуваний дохід збільшився від 100 до 200 гр. од., а споживчі витрати – з 75 до 105 гр. од., то гранична схильність до споживання дорівнює:

- а) 0,6;
- б) 0,4;
- в) 0,7;
- г) 0,3.

50. Якщо реальний ЧНП зменшиться на 180 гр. од., то споживчі витрати:

- а) зменшаться на 180 гр. од.;
- б) не зміняться;
- в) зменшаться менше чим на 180 гр. од.;
- г) зменшаться більш ніж на 180 гр. од.

51. Якщо функція заощадження має вигляд $S = -50 + 0,3 \cdot y$, то гранична схильність до споживання дорівнює:

- а) 0,7;
- б) 0,3;
- в) -50;
- г) 50.

52. Якщо функція споживання має вигляд $C = 90 + 0,8 \cdot y$, то автономне споживання дорівнює:

- а) 0,8;
- б) 0,2;
- в) 90;
- г) -90.

53. Якщо функція споживання має вигляд $C = 30 + 0,6 \cdot y$, то гранична

схильність до споживання дорівнює:

- а) 0,6;
- б) 0,4;
- в) -30;
- г) 30.

54. Зміна розміру автономного споживання може бути графічно представлена як:

- а) переміщення уздовж кривої планованих витрат;
- б) зміна кута нахилу кривої планованих витрат;
- в) зсув кривої запланованих витрат;
- г) всі відповіді вірні.

55. Дж. Кейнс стверджував, що обсяг споживчих витрат в країні перш за все залежить від:

- а) темпу приросту пропозиції грошей;
- б) рівня абсолютного доходу;
- в) місця проживання споживачів;
- г) віку споживачів.

56. Акселератор показує:

- а) на скільки зміниться інвестиційний попит при зміні ставки відсотка на одиницю;
- б) на скільки зміниться споживання при зміні доходу на одиницю;
- в) скільки одиниць додаткового капіталу необхідно для виробництва додаткової одиниці продукції;
- г) всі попередні відповіді не вірні.

57. Державні витрати на закупівлю товарів та послуг (G) не включають:

- а) заробітну плату державних службовців;
- б) трансфертні платежі;
- в) витрати на закупівлю зброї;
- г) витрати на будівництво шкіл та доріг.

58. Якщо реальна ставка відсотка зростає, то:

- а) крива попиту на інвестиції здвинеться ліворуч;
- б) крива попиту на інвестиції здвинеться вгору;
- в) інвестиційні витрати скоротяться;
- г) крива попиту на інвестиції здвинеться праворуч;
- д) всі попередні відповіді не правильні.

59. Інвестиції називаються індукційованими, якщо:

- а) причиною їх здійснення є стійке зростання попиту на блага;
- б) причиною їх здійснення є технологічні зміни;
- в) їх величина визначається рівнем ставки відсотка;
- г) всі попередні відповіді невірні.

60. Які виплати не відносять до державних трансфертних платежів:

- а) субсидія;

- б) державна стипендія;
- в) пенсія;
- г) заробітну плату державних службовців?

61. Якщо економіка є закритою, то попит на ринку благ:

- а) є абсолютно еластичним;
- б) перевищує пропозицію;
- в) формують три сектори;
- г) формує один сектор.

62. Точки, що розташовані вище лінії IS, характеризують стан на ринку благ, при якому:

- а) пропозиція перевищує попит;
- б) попит дорівнює пропозиції;
- в) попит перевищує пропозицію;
- г) національний дохід (y) дорівнює ставці відсотка (i).

63. Точки, що розташовані нижче лінії IS, характеризують стан на ринку благ, при якому:

- а) пропозиція перевищує попит;
- б) попит перевищує пропозицію;
- в) попит дорівнює пропозиції;
- г) національний дохід (y) дорівнює ставці відсотка (i).

64. При зростанні ставки податку графік лінії IS:

- а) зміститься праворуч;
- б) зміститься ліворуч;
- в) залишиться без змін;
- г) може зміститись і праворуч і ліворуч.

65. При зростанні експорту графік лінії IS:

- а) зміститься праворуч;
- б) зміститься ліворуч;
- в) залишиться без змін;
- г) може зміститись і праворуч, і ліворуч.

66. Умова рівноваги на ринку благ через рівність притоків і відтоків має вигляд:

- а) $y + Z = C + I + G + E$;
- б) $S + T + Z = I + G + E$;
- в) $y = C + I + G + E$;
- г) $C + S + T + Z = y$.

67. Умова рівноваги на ринку благ через рівність попиту і пропозиції має вигляд:

- а) $y + Z = C + I + G + E$;
- б) $S + T + Z = I + G + E$;
- в) $y = C + I + G + E$;
- г) $C + S + T + Z = y$.

68. За теорією мультиплікатора приріст НД більший за приріст інвестицій тому, що:

- а) гранична ефективність капіталовкладень перевищує ставку процента;
- б) інвестиції збільшують виробничий потенціал господарств;
- в) інвестиції більші за заощадження;
- г) зростання інвестицій збільшує інші складові частини попиту.

69. Чим вища гранична схильність до споживання, тим:

- а) більші валові інвестиції;
- б) менший мультиплікатор;
- в) більший мультиплікатор;
- г) менші валові інвестиції.

70. Якщо припустити, що гранична схильність до споживання дорівнює 0,75, то яке значення буде мати мультиплікатор автономних витрат:

- а) 2;
- б) 0,25;
- в) 1,33;
- г) 4?

71. За абсолютною величиною:

- а) мультиплікатор державних витрат перевищує інвестиційний мультиплікатор;
- б) податковий мультиплікатор перевищує мультиплікатор автономних інвестицій;
- в) мультиплікатор державних витрат перевищує податковий мультиплікатор;
- г) мультиплікатор державних витрат менший за податковий мультиплікатор.

72. В моделі ринку грошей пропозиція являє собою грошовий агрегат:

- а) M1;
- б) M3;
- в) M2;
- г) M0.

73. Яка з операцій центрального банку збільшує пропозицію грошей в економіці?

- а) Центральний банк продає іноземну валюту населенню та комерційним банкам;
- б) центральний банк підвищує обов'язкову норму резервування;
- в) центральний банк купує державні цінні папери на відкритому ринку;
- г) центральний банк підвищує облікову процентну ставку.

74. Пропозиція грошей збільшиться, якщо:

- а) збільшиться співвідношення "готівка – депозити";
- б) збільшиться грошова база;
- в) зросте норма резервування;
- г) зменшиться грошовий мультиплікатор.

75. Якщо коефіцієнт депонування збільшиться, то:

- а) крива пропозиції грошей зрушиться вправо;
- б) крива пропозиції грошей зрушиться вліво;
- в) точка переміститься по кривій пропозиції грошей.
- г) немає вірної відповіді.

76. Фінансові активи групують у грошові агрегати у відповідності з:

- а) рівнем їх доходності;
- б) нормою резервування;
- в) попитом на гроші;
- г) рівнем ліквідності.

77. Загальні резерви комерційного банку – це:

- а) різниця між грошовими агрегатами M2 та M1;
- б) різниця між активами і власним капіталом банку;
- в) різниця між депозитами і виданими кредитами;
- г) різниця між випущеними і вилученими грошовими знаками.

78. Сумарні резерви комерційного банку складають 100 млн. гр. од. Депозити рівні 300 млн. гр. од. Обов'язкові резерви складають 60 млн. гр. од. У такому випадку норма обов'язкового резервування становить:

- а) 0,8;
- б) 0,6;
- в) 0,2;
- г) 0,33.

79. Коли норма обов'язкових резервів дорівнює 10%, то величина депозитного мультиплікатора дорівнює:

- а) 0;
- б) 10;
- в) 1;
- г) 100.

80. Якщо попит на гроші та їх пропозиція зростуть, то:

- а) рівноважна кількість грошей та рівноважна ставка процента зростуть;
- б) рівноважна кількість грошей зросте, а рівноважна процентна ставка залишиться сталою;
- в) рівноважна кількість грошей зросте, а зміну рівноважної ставки процента передбачити не можна;
- г) всі відповіді неправильні.

81. Чому дорівнює грошовий мультиплікатор, якщо і коефіцієнт депонування, і норма фактичного резервування дорівнюють 0,5:

- а) 0,5;
- б) 1;
- в) 1,5;
- г) 2?

82. Якщо номінальний обсяг ВВП зросте, то:

- а) зросте попит на гроші для угод, але знизиться загальний попит на гроші;
- б) знизиться попит на гроші для угод, але зросте загальний попит на гроші;
- в) зросте попит на гроші для угод та загальний попит на гроші;
- г) знизиться попит на гроші для угод і загальний попит на гроші;
- д) попит на гроші для угод і загальний попит на гроші не зміняться.

83. Припустимо, що кожна грошова одиниця обертається в середньому 10 разів за рік. Номінальний обсяг ВВП становить 2500 млрд. грн. За таких умов попит на гроші для угод дорівнює:

- а) 2500 млрд. грн.;
- б) 250 млрд. грн.;
- в) 500 млрд. грн.;
- г) 25000 млрд. грн.

84. Згідно моделі IS-LM зростання державних видатків спричиняє:

- а) зменшення доходу і зростання процентної ставки;
- б) зменшення і доходу, і процентної ставки;
- в) збільшення доходу і падіння процентної ставки;
- г) збільшення і доходу, і процентної ставки.

85. Якщо сполучення значень i та y відповідає точці, що знаходиться вище лінії IS і нижче лінії LM, то:

- а) $y^D > y^S$ і $L > M$;
- б) $y^D < y^S$ і $L > M$;
- в) $y^D > y^S$ і $L < M$;
- г) $y^D < y^S$ і $L < M$.

86. Приріст автономних інвестицій дає найбільший приріст ефективного попиту, коли:

- а) IS пересікає LM в її проміжній ділянці;
- б) IS пересікає LM в її кейнсіанській ділянці;
- в) IS пересікає LM в її класичній ділянці;
- г) IS перпендикулярна до осі абсцис.

87. Приріст автономних інвестицій не змінить розміру ефективного попиту, коли:

- а) IS пересікає LM в її класичній ділянці;
- б) IS пересікає LM в її проміжній ділянці;
- в) IS пересікає LM в її кейнсіанській ділянці;
- г) IS перпендикулярна до осі абсцис.

88. На ринках благ, грошей та цінних паперів досягається рівновага, якщо:

- а) $S > I$;
- б) $S < I$;
- в) значення національного доходу та ставка відсотка відповідають точці перетину ліній IS та LM;

г) $S = I$.

89. Ринок благ здійснює вплив на ринок грошей через зміну:

- а) споживання домогосподарств;
- б) ставки відсотка;
- в) попиту на гроші;
- г) доходу.

90. Ринок грошей здійснює вплив на ринок благ через зміну:

- а) споживання домогосподарств;
- б) ставки відсотка;
- в) попиту на гроші;
- г) доходу.

91. У стані ліквідної пастки:

- а) лінія IS перпендикулярна до осі абсцис;
- б) лінія LM перпендикулярна до осі абсцис;
- в) зміна кількості грошей не змінює реального національного доходу;
- г) на фінансових ринках не існує рівноваги.

92. У стані інвестиційної пастки:

- а) інвестиційний попит нееластичний по ставці відсотку;
- б) лінія IS перетинає лінію LM в класичній ділянці останньої;
- в) інвестиції мінімальні через високу ставку відсотка;
- г) лінія IS перетинає лінію LM в кейнсіанській області останньої.

93. Публіка, помітивши надлишок грошей у складі майна, здійснює:

- а) продаж цінних паперів;
- б) купівлю цінних паперів;
- в) купує нерухомість;
- г) збільшує ставку відсотка.

94. Ліквідація дефіциту на грошовому ринку згідно моделі IS-LM призведе до:

- а) скорочення попиту на гроші;
- б) зростання ставки відсотка;
- в) скорочення пропозиції грошей;
- г) всіх перерахованих подій.

95. Якщо рівняння лінія IS має вигляд $y = 300 - 20 \cdot i$, а рівняння лінія LM має вигляд $y = 200 + 30 \cdot i$, то рівноважна ставка відсотка становить:

- а) 1,5;
- б) 2;
- в) 10;
- г) 2,5.

96. Якщо лінія IS перетинає LM на класичній ділянці, то приріст автономних інвестицій на 500 гр. од. призведе до зростання ефективного попиту:

- а) на 0 гр. од.;

- б) менше ніж на 500 гр. од.;
- в) більше ніж на 500 гр. од.;
- г) на 500 гр. од.

97. Економічне зростання може бути проілюстровано:

- а) рухом точки по кривій виробничих можливостей;
- б) зрушенням вліво кривої виробничих можливостей;
- в) зрушенням вправо кривої виробничих можливостей;
- г) всі відповіді вірні.

98. Державне регулювання економіки в умовах ринку – це:

- а) втручання держави в організацію виробництва;
- б) вплив держави на дію законів ринку;
- в) вплив держави на негативні наслідки функціонування ринкового механізму;
- г) всі відповіді невірні.

99. Державний борг – це сума попередніх:

- а) державних витрат;
- б) бюджетних дефіцитів;
- в) бюджетних дефіцитів за вирахуванням бюджетних надлишків;
- г) державних доходів.

100. Урядова політика в області витрат та оподаткування називається:

- а) політикою, заснованою на кількісній теорії грошей;
- б) діловим циклом;
- в) фіскальною політикою;
- г) грошово-кредитною політикою.

2 ПРИКЛАДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАВДАНЬ

Задача 1. Підприємство за один робочий день може виготовити 150 кг печива або 220 кг зефіру. Необхідно:

- 1) побудувати тижневу криву виробничих можливостей підприємства;
- 2) визначити альтернативну вартість виробництва 1 кг печива;
- 3) визначити альтернативну вартість виробництва 1 кг зефіру;
- 4) показати, як зміститься крива виробничих можливостей підприємства, якщо в результаті придбання нової прогресивної технології виробництва печива його денне виробництво буде становити 180 кг. Як це вплине на величину альтернативної вартості печива?

Розв'язок:

1) Крива виробничих можливостей (КВМ) для даного підприємства повинна будуватися в системі координат “Печиво – Зефір”. Для цього треба визначити характерні точки для КВМ. Нехай підприємство працює 5 днів у тиждень. Якщо всі ресурси (весь тиждень) підприємство спрямовує на виробництво лише печива, відмовляючись від виробництва зефіру, то максимальна кількість печива складе $150 \cdot 5 = 750$ кг (точка А, рисунок 2.1). Якщо всі ресурси (весь тиждень) підприємство спрямовує на виробництво лише зефіру, відмовляючись від виробництва печива, то максимальна кількість зефіру складе $220 \cdot 5 = 1100$ кг (точка В на рисунку 2.1).

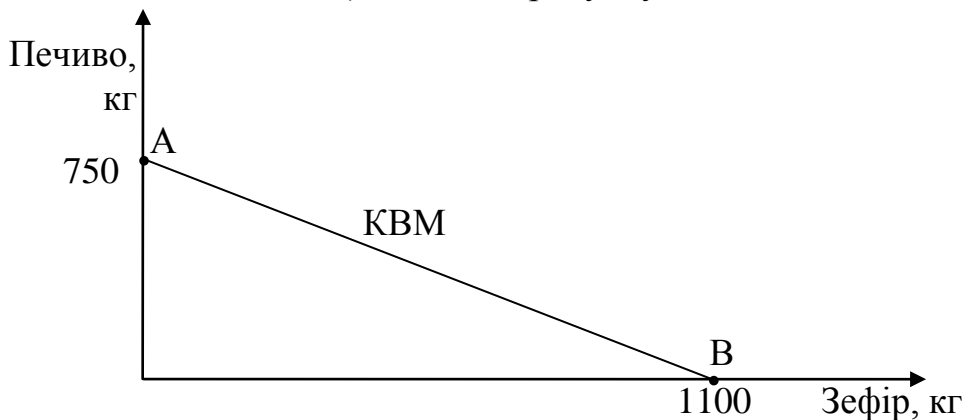

Рисунок 2.1 – Крива виробничих можливостей підприємства

2) Альтернативна вартість печива ($AB_{\text{печ}}$) показує від якої кількості зефіру повинно відмовитись підприємство заради збільшення виробництва печива на один кілограм. Оскільки діє пропорція 750 кг печива = 1100 кг зефіру, то $AB_{\text{печ}} = 1100:750 = 1,47$ кг зефіру.

3) Альтернативна вартість зефіру ($AB_{\text{зеф}}$) показує від якої кількості печива повинно відмовитись підприємство заради збільшення виробництва зефіру на один кілограм. Оскільки діє пропорція 1100 кг зефіру = 750 кг печива, то $AB_{\text{зеф}} = 750:1100 = 0,68$ кг печива.

4) Впровадження нової технології виробництва зміщує КВМ підприємства праворуч, тобто характеризує розширення виробництва (рисунок 2.2).

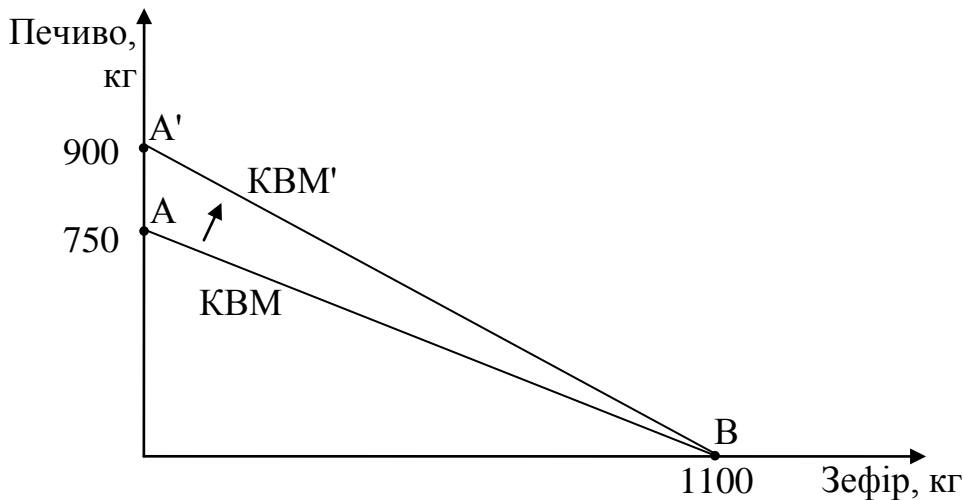

Рисунок 2.2 – Зсув кривої виробничих можливостей підприємства внаслідок придбання нової прогресивної технології

За нових умов, альтернативна вартість печива ($AB'_{\text{печ}}$) становитиме 900 кг печива = 1100 кг зефіру, то $AB'_{\text{печ}} = 1100:900 = 1,22$ кг зефіру.

Відповідь: альтернативна вартість печива становить 1,47 кг зефіру, а альтернативна вартість зефіру – 0,68 кг печива. Впровадження нової технології виробництва призведе до зниження альтернативної вартості печива до рівня 1,22 кг зефіру.

Задача 2. Економіка умовної країни має в розпорядженні 200 одиниць ресурсу, необхідного для виробництва двох видів товарів: А та В. Держава розподіляє ресурс між трьома виробниками таким чином, що 1-й отримує 20%, а 2-й – 50% від загальної кількості ресурсів.

Підприємства використовують індивідуальні технології різної продуктивності, що дозволяє з одиниці ресурсу першому підприємству виготовляти 4 одиниці товару А або 10 одиниці товару В, другому підприємству виготовляти 3 одиниці товару А або 9 одиниці товару В, третьому підприємству виготовляти 2 одиниці товару А або 8 одиниці товару В.

В результаті зростання попиту на товар А урядом було прийнято рішення перерозподілити ресурси найменш ефективного виробника товару А між іншими підприємствами у пропорції 3:2 відповідно до рівня їх ефективності.

Визначити:

- побудуйте КВМ країни та покажіть її зміщення в результаті запропонованих дій уряду;
- оцініть відсоткову зміну альтернативної вартості виробництва останніх 200 одиниць товару А за нових умов порівняно з початковими умовами.

Розв'язок:

Визначимо індивідуальну альтернативну вартість та обсяги виробництва

товарів А та В (таблиця 2.1) за початкових умов.

Таблиця 2.1 – Індивідуальна альтернативна вартість та обсяги виробництва товарів А та В за початкових умов

	Під-во №1	Під-во №2	Під-во №3
Кількість ресурсів, од. ресурсу	40	100	60
Максимальний обсяг виробництва тов. А	160	300	120
Максимальний обсяг виробництва тов. В	400	900	480
Альтернативна вартість тов. А	2,5	3	4
Альтернативна вартість тов. В	0,4	0,33	0,25

Побудуємо КВМ за початкових умов (рисунок 2.3).

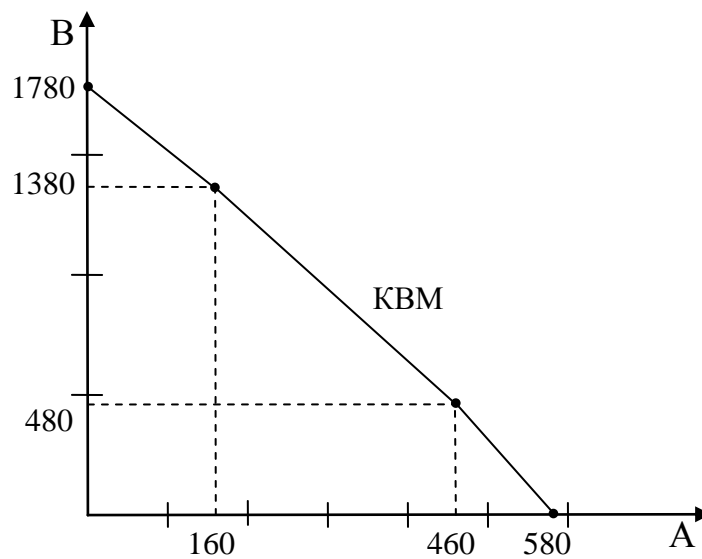

Рисунок 2.3 – КВМ країни за початкових умов

Відповідно до значення альтернативної вартості товару А найнижчу ефективність має підприємство №3 (альтернативна вартість товару А становить 4 одиниці товару В), а найвищу ефективність – підприємство №1 (альтернативна вартість товару А становить 2,5 одиниці товару В).

В результаті перерозподілу ресурсів індивідуальна альтернативна вартість та обсяги виробництва набувають значення (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Індивідуальна альтернативна вартість та обсяги виробництва товарів А та В за нових умов

	Під-во №1	Під-во №2
Кількість ресурсів, од. рес-су	40 + 36	100 + 24
Максимальний обсяг виробництва тов. А	160 + 144 = 304	300 + 72 = 372
Максимальний обсяг виробництва тов. В	400 + 360 = 760	900 + 216 = 1116
Альтернативна вартість тов. А	2,5	3
Альтернативна вартість тов. В	0,4	0,33

Альтернативна вартість виробництва останніх 200 одиниць товару А за початкових умов (з 380 до 580 одиниць): $80 \cdot 3 + 120 \cdot 4 = 720$ одиниць товару В.

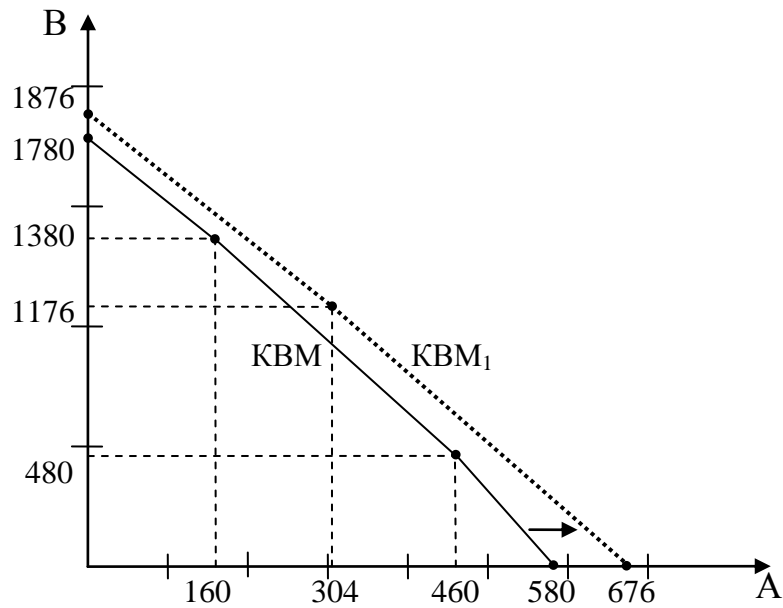

Рисунок 2.4 – Зміщення КВМ країни в результаті перерозподілу ресурсів

Альтернативна вартість виробництва останніх 200 одиниць товару А за нових умов (з 476 до 676 одиниць): $200 \cdot 3 = 600$ одиниць товару В.

Відповідь: альтернативна вартість виробництва останніх 200 одиниць товару А в результаті перерозподілу ресурсів між виробниками зменшилась на $120:720 = 0,167$ (16,7%).

Задача 3. Загальна чисельність населення країни становить 10 млн. чоловік. На основі даних таблиці 2.3 про величину середньорічного доходу побудуйте криву Лоренца для країни, оцініть рівень диференціації доходів населення.

Таблиця 2.3 – Середньорічний дохід на одну особу за групами населення

Номер групи	Чисельність населення, млн. чол.	Середньорічний дохід на одну особу, тис. грн. / чол.
I	2	10,0
II	2	19,5
III	2	27,0
IV	2	35,0
V	2	200,0

Розв'язок:

Оскільки крива Лоренца взаємопов'язує частку доходу, котру отримує певна група населення з її питомою вагою у загальній чисельності населення. Тому для побудови кривої Лоренца необхідно визначити для кожної групи частку у чисельності населення та частку у доходах (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 – Розподіл доходів за групами населення

Номер групи	Частка у загальній чисельності населення, %	Частка у чисельності населення наростаючим підсумком, %	Сумарні доходи групи, млрд. грн.	Частка у загальних доходах, %	Частка у доходах наростаючим підсумком, %
1	2	3	4	5	6
I	20	20	20	3,4	3,4
II	20	40	39	6,7	10,1
III	20	60	54	9,3	19,4
IV	20	80	70	12,0	31,4
V	20	100	400	68,6	100
Разом	100	–	583	100	–

На основі розрахованих даних, що наведені в колонках 3 та 6 таблиці 2.4 побудуємо криву Лоренца (рисунок 2.5).

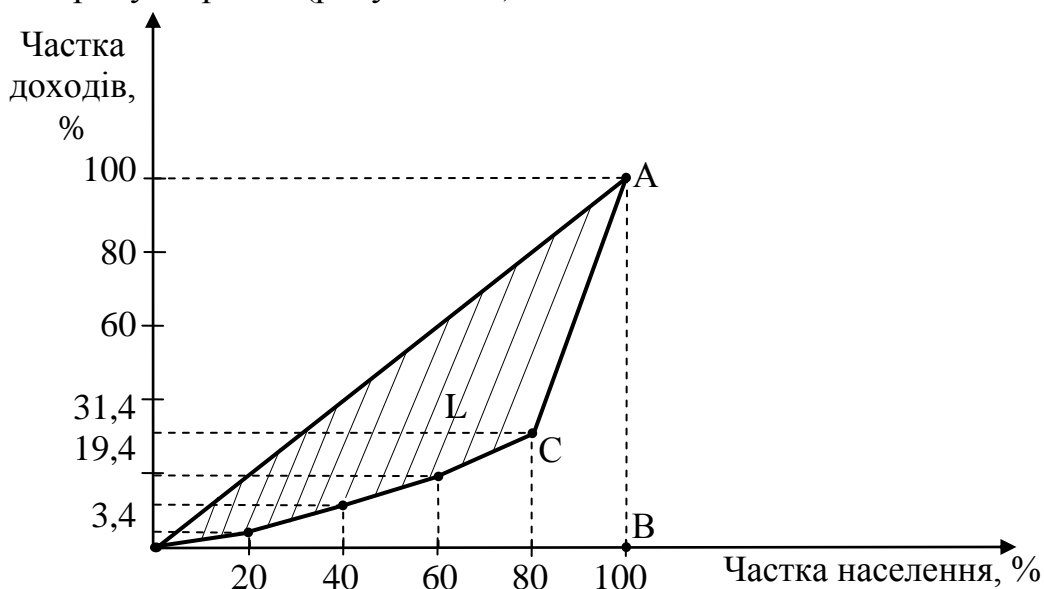

Рисунок 2.5 – Крива Лоренца

Крива ОА характеризує фактичний стан розподілу доходів, оскільки вона значно більше наближена до лінії ОВ (характеризує стан абсолютної несправедливості у розподілі доходів), аніж до лінії ОА (характеризує стан абсолютної справедливості у розподілі доходів), то можна зазначити, що для аналізованої країни характерною є соціальна нерівність у розподілі доходів і значна диференціація населення за цією ознакою.

Задача 4. Протягом місяця працівник V розряду відпрацював 22 дні. Тривалість робочої зміни становить 8,1 год. Годинна тарифна ставка I розряду рівна 6,2 грн. Тарифний коефіцієнт V розряду становить 2,3.

Визначити заробітну плату працівника за погодинною формою оплати праці.

Розв'язок:

Визначимо тарифну ставку, що відповідає рівню кваліфікації робітника:

$$C_5 = 6,2 \cdot 2,3 = 14,26 \text{ грн.}$$

Розрахуємо кількість фактично відпрацьованих за місяць годин:

$$T_{\text{ф}} = 22 \cdot 8 = 176 \text{ год.}$$

Проведемо обрахунок погодинної заробітної плати:

$$ЗП_{\text{пог}} = 176 \cdot 14,26 = 2509,76 \text{ грн.}$$

Відповідь: заробітна плата працівника становить 2509,76 грн.

Задача 5. У три однакових за площею ділянки землі вкладено рівновеликі за сумою капітали – по 200 гр. од. Середня норма прибутку в сільському господарстві – 20%. З першої ділянки одержано врожай 10 одиниць, з другої – 15 одиниць, з третьої – 20 одиниць.

1. Визначити диференційну ренту I роду.

2. Визначити диференційну ренту II роду, якщо в другу ділянку було додатково вкладено для інтенсифікації ще 150 гр. од. і одержано додатково 12 одиниць продукції.

Яка загальна сума ренти буде одержана на другій ділянці?

Розв'язок:

1) Суспільна вартість сільськогосподарської продукції визначається за умовами найгіршого товаровиробника. У власника ділянки №1 урожайність найнижча, і тому його індивідуальні витрати виробництва дорівнюють суспільним. Отже, ринкова ціна на продукцію всіх сільськогосподарських виробників буде визначатись за його умовами. Після реалізації продукції він покриває лише свої витрати й отримує нормальний середній прибуток (у відповідності до середньої норми прибутку). На гіршій ділянці (№1) додаткового доходу понад середній прибуток не створюється, отже диференційна рента не утворюється.

Як бачимо на середній (№2) та кращій (№3) ділянках урожайність вища. Це означає, що власники цих ділянок, продаючи урожай, отримують додатковий продукт у вигляді диференційної ренти I роду.

Визначимо суспільну вартість, тобто ціну одиниці продукції:

$$Ц = \frac{200}{10} \cdot 1,2 = 24 \text{ гр. од./од.}$$

На основі ціни продукції та врожайності ділянок визначимо суму виручки і прибутку для кожної ділянки (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Розрахунок диференційної ренти I роду, гр. од.

Ділянка	Виручка	Прибуток	Диференційна рента I роду
№1	$10 \cdot 24 = 240$	$240 - 200 = 40$	0
№2	$15 \cdot 24 = 360$	$360 - 200 = 160$	$160 - 40 = 120$
№3	$20 \cdot 24 = 480$	$480 - 200 = 280$	$280 - 40 = 240$

2) Диференційна рента II роду являє собою додатковий чистий прибуток,

отриманий за рахунок штучного підвищення родючості ділянки. Для розрахунку диференційної ренти II роду необхідно визначити прирощення прибутку, що утворюється за рахунок додаткових капіталовкладень. Оскільки в результаті додаткового вкладання 150 гр. од. капіталу у другу ділянку, прирощення обсягу виробництва склало 12 одиниць продукції, то додаткова виручка складе: $TR' = 12 \cdot 24 = 288$ гр. од.

Диференційна рента II роду відповідно буде становити:

$$ДР II_2 = 288 - 150 \cdot 1,2 = 108 \text{ гр. од.}$$

Відповідь: диференційна рента I роду становить для першої ділянки 0 гр. од., для другої – 120 гр. од., для третьої – 240 гр. од. Диференційна рента II роду становить для другої ділянки 108 гр. од. Загальна сума ренти для другої ділянки буде становити 228 гр. од.

Задача 6. Працюючи за суспільно-нормальних умов праці кондитер за 8 годин робочого часу виготовляє 16 виробів загальною вартістю 80 гр. од.

Визначити:

- а) вартість одиниці товару та денного обсягу продукції;
- а) як зміниться вартість одиниці товару та денного обсягу продукції, якщо в результаті підвищення рівня кваліфікації, продуктивність праці даного кондитера зросте в 2 рази.

Розв'язок:

Кожен товар має певну величину вартості. Природною мірою величини вартості товару є робочий час. Розрізняють індивідуальний та суспільно-необхідний робочий час.

Суспільно-необхідний робочий час – це витрати часу, за якими виготовляється більшість продукції, або з якими працює переважна частка товаровиробників; індивідуальний – час, який витрачається на виробництво товару окремим товаровиробником.

Вартість товару визначається кількістю суспільно-необхідного часу (праці) витраченої на виробництво продукту. Виробники, у котрих індивідуальний час співпадає з суспільно-необхідним, працюють за суспільно-нормальних умов праці.

За початкових умов вартість денної продукції ($V_{\text{ден}}$) становила 80 гр. од., отже вартість одиниці товару ($V_{\text{од}}$) складала:

$$V_{\text{од}} = \frac{V_{\text{ден}}}{Q}, \quad (2.1)$$

де Q – кількість виробів.

$$V_{\text{од}} = 80 : 16 = 5 \text{ гр. од.}$$

Продуктивність праці характеризує кількість продукції, яка виготовляється за одиницю часу. Підвищення продуктивності праці окремого кондитера приводить до зменшення величини індивідуальних витрат часу, однак суспільні витрати часу не змінюються, а тому і вартість одиниці товару залишається у суспільстві на попередньому рівні: $V_{\text{од}} = V_{\text{од}}^1 = 5$ гр. од.

Отже, в результаті зростання продуктивності в 2 рази кількість

виготовленої продукції за той же час (8 годин) теж зросте вдвічі і становитиме:

$$Q_1 = 16 \cdot 2 = 32 \text{ одиниці.}$$

Загальна денна вартість становить відповідно $V_{\text{ден}}^1 = 32 \cdot 5 = 160$ гр. од.

Висновки: при зростанні продуктивності окремого виробника суспільна вартість одиниці продукції не змінюється, а загальна денна вартість пропорційно зросте.

Задача 7. Підприємства, що належать до різних сфер національної економіки, працюючи за суспільно-нормальних умов праці виготовляють три види споживчих вартостей. Перше підприємство, пропрацювавши 40 год. за тиждень, виготовило 20 одиниць продукції. Друге підприємство – за 45 год. на тиждень виготовило 30 одиниць продукції. Третє підприємство – за 36 год. на тиждень, виготовило 9 одиниць продукції. Визначте:

– мінову вартість кожного товару;

– як зміниться мінова вартість, якщо на всіх підприємствах третьої сфери національної економіки в результаті підвищення продуктивності праці обсяг продукції збільшиться до 12 одиниць за тих же витрат часу.

Розв'язок:

Мінова вартість – це кількісна пропорція, в якій один товар можна обміняти на інший. Мінова вартість товару встановлюється на основі вартості товарів і вимірюється у кількості іншого товару. У кожного товару може бути декілька мінових вартостей. Оскільки за умовою задачі існує три товари, то кожний з них може виразити свою вартість за допомогою двох інших товарів, тобто буде мати дві мінові вартості.

Для визначення мінових вартостей спочатку необхідно визначити вартість кожного товару. Оскільки всі підприємства працюють за суспільно-нормальних умов праці, то їх індивідуальні витрати співпадають з суспільно-необхідними, тому індивідуальна вартість виробника відповідає суспільному рівню вартості. Таким чином вартість товарів (В) становить:

$$\text{I підприємство: } V_1 = \frac{40}{20} = 2 \text{ год.}$$

$$\text{II підприємство: } V_2 = \frac{45}{30} = 1,5 \text{ год.}$$

$$\text{III підприємство: } V_3 = \frac{36}{9} = 4 \text{ год.}$$

Визначимо мінову вартість (МВ) для кожного товару, склавши пропорції обміну:

$$\text{I підпр.: } MB_1 = \frac{2}{1,5} = 1,33 \text{ од. товару №2 або } MB_1 = \frac{2}{4} = 0,5 \text{ од. товару №3;}$$

$$\text{II підпр.: } MB_2 = \frac{1,5}{2} = 0,75 \text{ од. товару №1 або } MB_2 = \frac{1,5}{4} = 0,375 \text{ од. товару №3;}$$

III підпр.: $MB_3 = \frac{4}{2} = 0,5$ од. товару №1 або $MB_3 = \frac{4}{1,5} = 2,67$ од. товару №2.

Якщо на всіх підприємствах третьої сфери в результаті підвищення продуктивності праці обсяг продукції збільшиться до 12 одиниць за тих же витрат часу, то і суспільна вартість набуде нового значення:

$$\text{III підприємство: } V'_3 = \frac{36}{12} = 3 \text{ год.}$$

Це вплине на мінові вартості товарів і вони набудуть значення:

I підпр.: $MB_1 = MB'_1 = 1,33$ од. товару №2 або $MB'_1 = \frac{2}{3} = 0,67$ од. товару №3;

II підпр.: $MB_2 = MB'_2 = 0,75$ од. товару №1 або $MB'_2 = \frac{1,5}{4} = 0,5$ од. товару №3;

III підпр.: $MB'_3 = \frac{3}{2} = 1,5$ од. товару №1 або $MB'_3 = \frac{3}{1,5} = 2$ од. товару №2.

Задача 8. Споживач вирішив відвідати кафе. Загальна корисність чаю і тістечок залежно від кількості їх споживання наведена у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Загальна корисність чаю і тістечок

Кількість чашок чаю	1	2	3	4	5	6	7
Загальна корисність чаю	10	18	24	29	32	33	33
Кількість тістечок	1	2	3	4	5	6	7
Загальна корисність тістечок	25	47	65	80	90	95	96

Визначте, яку кількість чашок чаю та тістечок купує споживач, що поводить раціонально, якщо ціна чашки чаю дорівнює 5 грн., а одного тістечка – 10 грн. Яку загальну корисність отримує споживач за даного вибору?

Розв'язок:

Загальна корисність – це сума корисностей всіх наявних у споживача одиниць певного блага:

$$TU = \sum_{i=1}^n U_i, \quad (2.2)$$

де U_i – корисність i -тої одиниці блага в ютилях;
 n – кількість одиниць блага.

Гранична корисність – це зміна загальної корисності набору благ при зміні кількості даного блага на одиницю.

$$MU = \sum_{i=1}^{n+1} U_i - \sum_{i=1}^n U_i = \frac{\Delta TU}{\Delta X}. \quad (2.3)$$

Споживач максимізує свою корисність, якщо виконується наступна умова рівноваги:

$$\frac{MU_X}{P_X} = \frac{MU_Y}{P_Y} \quad (2.4)$$

Згідно з цією умовою, споживач, купує товари в таких обсягах, щоб їхні граничні корисності у розрахунку на одну грошову одиницю були рівними.

Розрахуємо граничну корисність кожної одиниці чаю та тістечок для споживача, скориставшись формулою (2) та співвідношення граничної корисності до ціни відповідного товару. Результати наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Загальна і гранична корисність від споживання двох товарів

Чай (X)				Тістечка (Y)			
Кількість, од.	Корисність, TU_X	Гранична корисність, MU_X	$\frac{MU_X}{P_X}$	Кількість, од.	Корисність, TU_Y	Гранична корисність, MU_Y	$\frac{MU_Y}{P_Y}$
1	10	10	2	1	25	25	2,5
2	18	8	1,6	2	47	22	2,2
3	24	6	1,2	3	65	18	1,8
4	29	5	1,0	4	80	15	1,5
5	32	3	0,6	5	90	10	1,0
6	33	1	0,2	6	95	5	0,5
7	33	0	0,0	7	96	0	0,1

Розрахунки, наведені у таблиці, свідчать, що споживач має лише один набір, що забезпечує виконання умови рівноваги: 4 чашки чаю $\left(\frac{MU}{P} = 1,0\right)$ та 5 тістечок. Такий набір забезпечує корисність: $U = 29 + 90 = 119$ (ютилів).

Висновок: споживач, що поводить раціонально, придбає 4 чашки чаю та 5 тістечок, отримавши загальну корисність у розмірі $U = 119$ ютилів.

Задача 9. Яка кількість грошей потрібна для обігу, якщо протягом року в економіці виготовлено 50 млрд. од. товарів за середньою ціною 10 грн., із них продано у кредит – 15 млрд. од., платежі, строк оплати яких наступив, становлять 100 млрд. грн., взаємопогашуючі платежі – 50 млрд. грн., швидкість обігу грошей – 5 обертів за рік.

Як зміниться ця потреба, якщо швидкість обігу грошей становитиме 8?

Розв'язок:

Кількість грошей, необхідна для обігу, визначається відповідно до закону грошового обігу. З умови задачі стає зрозуміло, що мова йде про паперово-кредитну грошову систему, для якої діє розгорнута формула закону:

$$\Gamma = \frac{\sum_{i=1}^n Q_i \cdot p_i - K + \Pi - BP}{v} + P, \quad (2.5)$$

де $\sum_{i=1}^n Q_i \cdot p_i$ – сума цін всіх товарів;

К – вартість товарів, реалізованих в кредит протягом поточного періоду;
 П – вартість товарів, реалізованих в кредит протягом попередніх періодів,
 за якими настав час погашення платежів;

ВР – вартість операцій з продажу товарів на основі взаємопогашення платежів;

Р – резерв грошової маси, необхідний для сфери обігу;

v – швидкість обігу грошової одиниці.

Кількість грошей потрібна для обігу за початкових умов становить:

$$\Gamma_1 = \frac{50 \cdot 10^9 \cdot 10 - 15 \cdot 10^9 \cdot 10 + 100 \cdot 10^9 - 50 \cdot 10^9}{5} + 0 = 80 \text{ млрд. грн.}$$

Кількість грошей потрібна для обігу за умови прискорення швидкості обігу грошової одиниці становить:

$$\Gamma_2 = \frac{50 \cdot 10^9 \cdot 10 - 15 \cdot 10^9 \cdot 10 + 100 \cdot 10^9 - 50 \cdot 10^9}{8} + 0 = 50 \text{ млрд. грн.}$$

Відповідь: в результаті прискорення швидкості обігу грошової одиниці, кількість грошей, що необхідна для обігу зменшиться з 80 млрд. грн. до 50 млрд. грн., тобто на 37,5%.

Задача 10. Споживчий кошик умовної країни включає лише три товари X, Y та Z. Динаміка цін та обсяги товарів наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Динаміка цін та обсяги товарів

Показник	0-й рік	1-й рік
Обсяг товару X, од.	20000	
Ціна товару X, гр. од.	10	8
Обсяг товару Y, од.	900	
Ціна товару Y, гр. од.	300	380
Обсяг товару Z, од.	60	
Ціна товару Z, гр. од.	5000	6000

Визначити:

- вартість споживчого кошика у 0-му році;
- вартість споживчого кошика у 1-му році;
- індекс споживчих цін у 1-му році.

Розв'язок:

Вартість споживчого кошика ($V_{ск}$) вказує на суму грошей, необхідну для придбання товарів, що включені до споживчого кошика, за цінами відповідного періоду.

$V_{ск}^0 = 10 \cdot 20000 + 300 \cdot 900 + 5000 \cdot 60 = 770000$ гр. од. – вартість споживчого кошика у 0-му році.

$V_{ск}^1 = 8 \cdot 20000 + 380 \cdot 900 + 6000 \cdot 60 = 862000$ гр. од. – вартість споживчого кошика у 1-му році.

Індекс споживчих цін визначається за формулою:

$$I_p^{с.ц.} = \frac{\sum p_1 \cdot q_{с.к.}}{\sum p_0 \cdot q_{с.к.}}, \quad (2.6)$$

де $q_{с.к.}$ – обсяг товарів, що включаються до споживчого кошика;
 p_1, p_0 – ціни відповідно в поточному і базисному періодах.

Визначимо індекс споживчих цін на основі наведених даних:

$$I_p^{с.ц.} = \frac{8 \cdot 20000 + 380 \cdot 900 + 6000 \cdot 60}{10 \cdot 20000 + 300 \cdot 900 + 5000 \cdot 60} = \frac{862000}{770000} = 1,12 \text{ (112\%) .}$$

Розрахований індекс споживчих цін свідчить, що протягом року ціни зросли на 12%.

Відповідь: вартість споживчого кошика у 0-му році склала 770000 гр. од., у 1-му році – 862000 гр. од., індекс споживчих цін становить 1,12 (112%).

Задача 11. Оцініть, який вплив здійснює річна інфляція у розмірі 12% на робітника, заробітна плата котрого протягом року зросла 2700 грн. до 3120 грн.

Розв'язок:

Якщо реальний дохід суб'єкта зменшується в результаті інфляції, то вважають, що він обкладається інфляційним податком.

Інфляційний податок – це податок на купівельну спроможність грошей. Він являє собою різницю між величинами купівельної спроможності грошей на початку і наприкінці періоду, протягом якого відбувалася інфляція.

Якщо реальний дохід суб'єкта в результаті інфляції зростає, то вважають, що суб'єкт отримує інфляційну дотацію.

Інфляційна дотація – це додаток до купівельної спроможності грошей.

Відповідно до умови визначимо реальний дохід робітника на початок та на кінець року:

$$\begin{aligned} \text{на початок року: } & \frac{2700}{1} = 2700 \text{ грн. ;} \\ \text{на кінець року: } & \frac{3120}{1,2} = 2600 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Таким чином, реальний дохід суб'єкта зменшився, і можна стверджувати, що він сплатив інфляційний податок у сумі $2700 - 2600 = 100$ грн., або ж $3,7\% \left(\frac{100}{2700} \cdot 100\% = 3,7\% \right)$ свого доходу.

Відповідь: в результаті інфляції реальні доходи суб'єкту зменшились, тому можна стверджувати що він сплатив інфляційний податок у розмірі 3,7%.

Задача 12. Діяльність підприємства, що виготовляє морозиво, характеризується наступними даними:

- постійні витрати становлять 5 тис. грн.;
- змінні витрати на одиницю продукції рівні 1,2 грн.;
- діюча на ринку ціна одиниці продукції 2,5 грн.;
- авансований капітал становить 400 тис. грн.

Визначити масу та норму прибутку підприємства, якщо обсяг продажу продукції становить 12 тис. штук.

Розв'язок:

Маса прибутку (прибуток) підприємства являє собою різницю між виручкою, отриманою від продажу певного обсягу продукції, та витратами, пов'язаними з його виробництвом:

$$Pr = TR - TC, \quad (2.7)$$

де Pr – маса прибутку (прибуток) підприємства;

TR – виручка підприємства;

TC – загальні витрати підприємства.

Виручка підприємства являє собою добуток обсягу продукції та ціни одиниці продукції. А загальні витрати підприємства – суму постійних та змінних витрат для даного обсягу продукції.

Відповідно маса прибутку підприємства становить:

$$Pr = 12000 \cdot 2,5 - (5000 + 1,2 \cdot 12000) = 10600 \text{ грн.}$$

Норма прибутку підприємства визначається за формулою:

$$H_{Pr} = \frac{Pr}{K} \cdot 100\%, \quad (2.8)$$

де H_{Pr} – норма прибутку;

K – авансований капітал.

Відповідно норма прибутку підприємства становить:

$$H_{Pr} = \frac{10600}{400000} \cdot 100\% = 2,65\% .$$

Відповідь: при обсязі продажу продукції 12 тис. штук., маса прибутку підприємства складе 10600 грн., а норма прибутку – 2,65%.

Задача 13. На основі даних таблиці 2.9 проаналізуйте зміни у розмірах номінальної та реальної заробітної плати за два періоди.

Таблиця 2.9 – Розмір заробітної плати

Період	Номінальна заробітна плата, грн.	Діюча ставка податку на доходи, %	Річний індекс цін
2009 рік	2200	15	1,0
2010 рік	3000	13	1,2

Розв'язок:

Визначимо величину зміни номінальної заробітної плати за темпом росту:

$$T_p^{\text{ном}} = \frac{3000}{2200} \cdot 100\% = 136,4\% \quad - \quad \text{за аналізований період номінальна}$$

заробітна плата зросла на 36,4%.

Реальна заробітна плата – це кількість товарів, які може придбати суб'єкт за номінальну заробітну плату. Вона визначається за формулою:

$$ЗП_p = \frac{ЗП_{ном} - Т}{I_p}, \quad (2.9)$$

де $ЗП_p$ – реальна заробітна плата;
 $ЗП_{ном}$ – номінальна заробітна плата;
 $Т$ – податки та збори з номінальної заробітної плати;
 I_p – індекс цін за відповідний період.
 Розрахуємо реальну заробітну плату:

$$ЗП_p^{2009} = \frac{2200 - 2200 \cdot 0,15}{1,0} = 1870 \text{ грн.} - \text{це реальна заробітна плата у 2009 році;}$$

$$ЗП_p^{2010} = \frac{3000 - 3000 \cdot 0,13}{1,2} = 2175 \text{ грн.} - \text{це реальна заробітна плата у 2010 році.}$$

Визначимо величину зміни реальної заробітної плати за темпом росту:

$$T_p^{\text{реал}} = \frac{2175}{1870} \cdot 100\% = 116,3\% - \text{за аналізований період реальна заробітна}$$

плата зросла на 16,3%.

Відповідь: за аналізований період номінальна заробітна плата зросла на 36,4%, а реальна заробітна плата зросла на 16,3%.

Задача 14. Обчислити безбитковий обсяг виробництва продукції за такими даними: виробнича потужність підприємства – 500 тис. од. продукції; чиста виручка від реалізації продукції – 7000 тис. грн.; постійні витрати – 2800 тис. грн., змінні витрати на виробництво 500 тис. од. продукції – 3050 тис. грн.

Розв'язання:

Обчислимо змінні витрати, що приходяться на одиницю продукції (середні змінні витрати): $3050:500 = 6,1$ грн.

Визначимо ціну продажу одного виробу: $7000:500 = 14$ грн.

Розрахуємо безбитковий (критичний) обсяг виробництва продукції:

$$Q_{\text{безб}} = \frac{2800}{14 - 6,1} = 354,4 \text{ тис. од.}$$

Побудуємо графік визначення безбиткового обсягу (рисунок 2.6). Для цього, побудуємо графік постійних витрат, котрі мають вигляд горизонтальної лінії. Оскільки для обсягу 500 тис. од. продукції змінні витрати становлять 3050 тис. грн., то загальні витрати для зазначеного обсягу рівні 5850 тис. грн. (точка В на рисунку 2.6).

Чиста виручка від реалізації продукції для обсягу 500 тис. од. продукції рівна 7000 тис. грн. (точка А на рисунку 2.6).

Точка перетину ліній загальних витрат і виручки характеризує безбитковий обсяг виробництва (точка Е на рисунку 2.6).

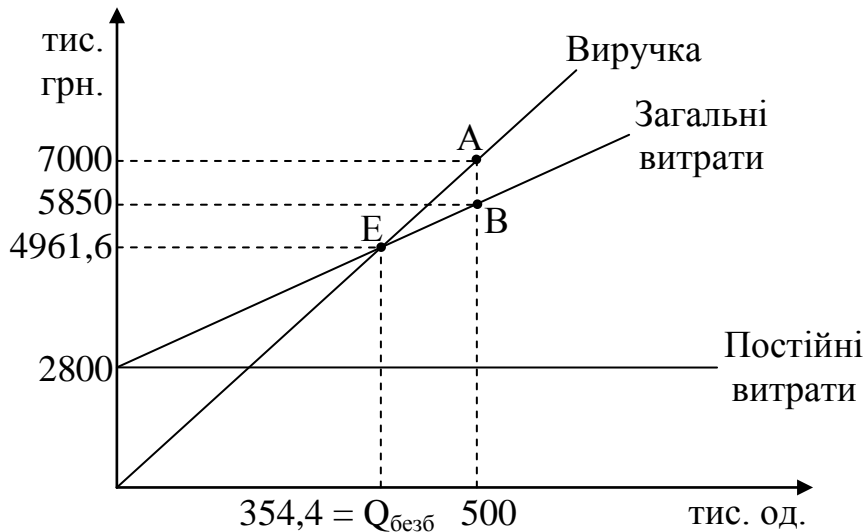

Рисунок 2.6 – Беззбитковий обсяг виробництва продукції

Відповідь: беззбитковий обсяг виробництва становить 354,4 тис. од.

Задача 15. Олег має у розпорядженні вільні 100 тис. грн. Визначте найбільш ефективний варіант вкладення коштів на рік, якщо Олег обирає серед трьох варіантів вкладання коштів на депозитний рахунок за наступними умовами:

- 1) на суму, покладену на термін не менше як 1 рік – 15% річних за депозитами;
- 2) на суму, покладену на термін не менше як 6 місяців – 13% річних за депозитами;
- 3) на суму, покладену на термін не менше як 3 місяці – 12% річних за депозитами.

Яка форма вкладу принесе найбільший річний дохід?

Розв'язок:

Щоб визначити найбільш ефективний варіант вкладення коштів на рік необхідно визначити рівень доходності кожного варіанту депозитної програми, скориставшись методом нарахування складних відсотків відповідно до формули:

$$FV = PV \cdot (1+r)^t, \quad (2.10)$$

де PV – поточна вартість;
 FV – майбутня вартість;
 r – норма дисконтування;
 t – кількість періодів, що відділяють майбутній період від поточного.
 Розрахуємо річний дохід для всіх запропонованих варіантів.

Депозитна програма №1: $100000 (1+0,15)^1 = 115000$ грн.

Депозитна програма №2: $100000 \cdot \left(1 + \frac{0,13}{2}\right)^2 = 113422,5$ грн.

Депозитна програма №3: $100000 \cdot \left(1 + \frac{0,12}{4}\right)^4 = 112550,88$ грн.

Відповідь: депозитна програма №1 є кращим варіантом вкладання коштів, оскільки забезпечує найбільший прибуток у розмірі 15 тис. грн.

Задача 16. Перерахуйте основні фази розвитку історії економіки та економічної думки, визначте відповідні етапи розвитку господарства та напрями економічної думки.

Розв’язок:

Представимо основні фази розвитку історії економіки та економічної думки та відповідні етапи розвитку господарства і напрями економічної думки в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Періодизація історії економіки та економічної думки

Фаза розвитку	Етап розвитку господарства	Напрями економічної думки
Фаза донаукового розвитку (від початку виникнення до середини XVIII ст.)	Господарство первісного суспільства та ранніх цивілізацій	Економічна думка: – країн Стародавнього Сходу – античної Греції та Стародавнього Риму – епохи Середньовіччя
	Господарство в період зародження ринкового господарства та становлення національних держав	– Меркантилізм – Школа фізіократів
Народження економічної науки (1750–1870 рр.)	Господарство в період становлення і розвитку економіки вільної конкуренції	– Класична школа політекономії – “Соціальний напрям” політичної економії – Марксизм
Відкриття та розробка основоположних теоретичних принципів (1870–1930 рр.)	Господарство в період монополістичної конкуренції	– Історична школа – Маржиналізм (в тому числі неокласичний напрям політичної економії)
Формування сучасних економічних шкіл (30-ті рр. XIX ст. і сучасність)	Господарство в період державно-монополістичного розвитку	– Кейнсіанство – Інституціоналізм – Неолібералізм – Західна соціал-демократія – Неокласичний синтез

Задача 17. Проаналізуйте економічні погляди основних представників економічної думки Стародавньої Греції, наведіть приклади їх основних праць.

Розв'язок:

Проведемо аналіз поглядів основних представників економічної думки Стародавньої Греції, згрупувавши їх у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Економічна думка Стародавньої Греції

Представник	Основні праці	Економічні погляди
1	2	3
Сократ (469–399 рр. до н.е.)	Не залишив жодної письмової праці	<ul style="list-style-type: none"> – був прихильником та ідеологом афінської аристократії; – високо цінував суспільства, які спираються на землеробство і військову справу; – ремесло та торгівля руйнують порядок громади і згубно впливають на душі людей; – першим здійснив спробу класифікації форм держави на: монархію, тиранію, аристократію, плутократію і демократію; – тільки наявність чеснот у людини повинна визначати можливість виконання нею державних або громадських функцій
Ксенофонт (445–355 рр. до н.е.)	“Домострой”	<ul style="list-style-type: none"> – засуджував політичний і економічний устрій Афін та ідеалізував порядки аграрної Спарти; – недооцінював такі види діяльності, як ремесло й торгівля; – вперше проаналізував поділ праці як економічну категорію; – розкрив протилежність фізичної та розумової праці; – вказав на відмінності між споживчою та міновою вартістю товару; – незважаючи на негативне ставлення до торгівлі й лихварства, визнавав необхідність грошей для виконання ними функцій засобу обігу та збереження скарбів
Платон (428–347 рр. до н. е.)	“Держава”, “Закони”	<ul style="list-style-type: none"> – в ідеальній державі має бути три стани: філософи; воїни-оборонці; землероби, ремісники та торговці; – кожний клас повинен виконувати певні функції, маючи різні права та обов'язки; – рабство – природна й вічна форма експлуатації (раб – “знаряддя праці, що розмовляє”); – засудження прагнення людини до збагачення,

Продовження таблиці 2.11

1	2	3
Аристотель (384–322 рр. до н. е.)	“Нікомахова етика”, “Політика”	торгівлі, лихварства (“де торгівля – там обман”)– ввів принцип справедливого обміну; – економіка – необхідна діяльність з придбання споживчих вартостей, що зумовлюється природними причинами й має межу; – хрематистика – це мистецтво заробляти багатство шляхом торгівлі, спосіб наживати майно; – проаналізував розвиток форм торгівлі: від мінової торгівлі (товар–товар) до товарного обігу (товар–гроші–товар) та обігу грошей як капіталу (гроші–товар–гроші); – товарний обмін є породженням взаємних потреб людей громади і згубно впливають на душі людей

Задача 18. Охарактеризуйте основні етапи розвитку феодальної економіки, заповнивши таблицю 2.12.

Розв’язок:

Зробимо характеристику основних етапів розвитку феодальної економіки, заповнивши табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Характеристика основних етапів розвитку феодальної економіки

Характерна ознака	Етапи становлення і розвитку феодального господарства		
	Раннє Середньовіччя	Високе Середньовіччя	Пізнє Середньовіччя
1	2	3	4
Особливості господарської системи та станового поділу	Початок процесу концентрації земель у представників найвищих станів суспільства та формування залежного суспільства	Панування доменіальної системи господарювання	Зникнення доменіального господарства та активний процес звільнення селян
Розвиток ремесла і торгівлі	Зародження ремесла і торгівлі	Значний розвиток ремесла і торгівлі	Утвердження товарно-грошових відносин і поява елементів раннього капіталізму

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4
Стадія формування феодальної ієрархії	Започаткування васально-ленних відносин	Формування феодальної ієрархії	Розмивання феодальної ієрархії
Домінуюча форма ренти	Відробіткова форма ренти (панщина)	Натуральна форма ренти (продуктова)	Грошова форма ренти
Переважаюча форма землеволодіння	Алод – повністю незалежне спадкове землеволодіння; земля, що вільно відчужується	Бенефіцій – умовна, неспадкова форма землеволодіння, що передбачає несення васалом певної служби, найчастіше військової, сенойру	Лен (феод) – умовна, спадкова форма землеволодіння, що передбачає прийняття васальної присяги сюзерену – феодалу, який надав землю)

Задача 19. Зробіть порівняльну характеристику розвитку провідних країн світу в період економічної кризи 1929-1933 рр.

Розв'язок.

Зробимо порівняльну характеристику розвитку провідних країн світу в період економічної кризи 1929-1933 рр. на прикладі США та Німеччини. Результати занесемо до таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 – Особливості перебігу економічної кризи 1929-1933 рр. у США та Німеччині

Ознака	США	Німеччина
1	2	3
Причини	<ul style="list-style-type: none"> – після I світової війни світова економіка почала залежати від стабільності американської економіки; – різке зростання виробництва товарів при низькій платоспроможності населення – криза перевиробництва; – біржова криза 1929 р. – різке падіння курсу цінних паперів; – фінансова криза, що проявилася у скороченні податків, дефіциті бюджету та призвела до глобальної економічної кризи 	
Особливості прояву	<ul style="list-style-type: none"> – обвал курсу акцій та розорення власників акцій; – банкрутство банків та промислових підприємств; – безробіття стає масовим явищем; – розорення фермерів та селян; 	<ul style="list-style-type: none"> – країна опинилась у числі найбільш постраждалих, оскільки її економічні успіхи базувались в основному на іноземних кредитах та інвестиціях; – скорочення обсягу

Продовження таблиці 2.13

1	2	3
	<ul style="list-style-type: none"> – скорочення виробництва обробної промисловості на 53%, автомобілебудування на 80%; – повернення США за рівнем економічного розвитку до рівня 1905-1906 рр.; – знищення продовольчої продукції задля недопущення ще більшої інфляції 	<p>промислового виробництва на 40,6% з 1929 по 1932 рр.;</p> <ul style="list-style-type: none"> – найвищий у Європі рівень безробіття; – зменшення масштабів зовнішньої торгівлі у 2,5 рази; – знецінення німецької марки та крах ряду банків; – зниження купівельної спроможності населення та обмеження збуту сільськогосподарської продукції; – загострення соціальних протиріч; – активізація та надзвичайна популярність фашистського режиму
<p>Заходи щодо подолання кризових явищ</p>	<p>Реформи “Нового курсу”:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тимчасове закриття усіх банків; – посилення державного контролю у банківській сфері; – усе золото було скуплене державою, знижений вміст золота в доларі; – обмеження спекуляцій на біржі; – створення 17 промислових груп, які повинні були діяти з позицій “чесної конкуренції”; – встановлення обсягів виробництва, правил збуту, умов праці, заборона продажу товарів дешевше певного рівня цін; – скорочення посівних площ, знищення частини продукції; – створення системи соціального забезпечення, страхування по старості та безробіттю; – введення максимального розміру тривалості робочого дня та мінімальної зарплати; – зростання ролі профспілок у розв’язанні трудових суперечок 	<p>Встановлення фашистського режиму:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тотальна мілітаризація народного господарства; – створення потужного апарату державного управління

Продовження таблиці 2.13

1	2	3
Результати	<ul style="list-style-type: none"> – зростанні ролі держави в економіці; – подолання кризи; – покращення життя працюючих 	<ul style="list-style-type: none"> – подолання кризи, передусім у важкій промисловості та забезпечення на цій основі швидких темпів зростання; – збереження народногосподарських диспропорцій та їх поглиблення; – зростання іноземних боргів; – кардинальні політичні зміни

Задача 20. Назвіть провідні школи неолібералізму, їх представників та узагальніть їх економічні погляди.

Розв'язок:

Узагальнимо економічні погляди провідних шкіл неолібералізму заповнивши таблицю 2.14.

Таблиця 2.14 – Характеристика шкіл неолібералізму

Назва школи та представники	Основні економічні ідеї
1	2
Англійська (лондонська): Л. Роббінс, Ф. Хайек	<ol style="list-style-type: none"> 1) адаптація до сучасних умов класичне трактування завдань і цілей економічної науки, функціонування різних ринкових механізмів в умовах обмеженості ресурсів; 2) використання принципів неокласицизму для формування теоретичної моделі політики держави щодо розвитку суспільства; 3) ідея формування автономної економіки на засадах приватної власності, індивідуалізму, конкуренції; 4) обмеження ролі держави виконанням інституціональних та охоронної функції, спрямованих на відновлення дії ринкових механізмів; 5) соціальна нерівність є закономірним явищем, а розподіл доходів повинен сприяти розвитку виробництва; 6) запровадження в економічний аналіз методологічного принципу апріоризму
Чиказька (монетарна): М. Фрідмен, Ф. Найт	<ol style="list-style-type: none"> 1) ретельне дослідження механізму зворотного впливу грошового світу на товарний світ, монетарних інструментів і монетарної (грошової, валютної) політики на розвиток економіки; 2) монетарні концепції стали основою грошово-кредитної політики, яка нині є найважливішим важелем державного

Продовження таблиці 2.14

1	2
	<p>регулювання;</p> <p>3) застосування суб'єктивно-позитивістського методу теоретичних досліджень. Позитивізм теорії означає її цілковиту орієнтацію на практичне застосування. Суб'єктивізм – це врахування дії психологічного фактора в різних економічних ситуаціях;</p> <p>4) ідея економічної свободи реалізується невтручанням держави в економіку та зменшенням тієї частки національного продукту, що становить доходи держави і є матеріальною основою державних “вмонтованих стабілізаторів”;</p> <p>5) державне втручання в економіку блокує дію стихійних регуляторів, що сприяють встановленню рівноваги, воно орієнтоване на короткострокову перспективу: будь-які непередбачені зовнішні чинники можуть спричинити відхилення від вибраного напрямку;</p> <p>6) циклічність економічного розвитку має грошову природу: саме зростання грошової маси в обігу провокує інфляцію</p>
<p>Німецька (фрейбурзька): В. Репке, А. Рюстов, В. Ойкен, Ф. Бем, А. Мюллер- Армак, Л. Ерхард</p>	<p>1) тенденція до створення єдиної, спільної теорії трансформації тоталітарного ладу з центрально-керованою економікою у демократичний лад на основі вільного господарства з подальшою його орієнтацією на розв'язання соціальних завдань;</p> <p>2) розроблена прагматична й ідеологічно приваблива концепція вільного ринкового господарства, позбавленого хиб класичної ліберальної моделі й наділеного надійними соціальними й антимонопольними стабілізаторами;</p> <p>3) методологічною основою та найважливішими елементами концепції соціального ринкового господарства стали теорія і політика суспільного ладу В. Репке – О. Рюстова, ідеальні типи господарства і принципи економічної політики В. Ойкена – Ф. Бема, ідеї та комплекси конкретних економічно-політичних заходів щодо адаптації ринкової економіки до розв'язання соціальних проблем А. Мюллер-Армака – Л. Ерхарда</p>
<p>Французька (паризька): Ж. Рюеф, М. Алле</p>	<p>1) формування економічно незалежного суспільства здійснюється на основі особливої державної структурної політики;</p> <p>2) ринкові конкурентні відносини підпорядковуються загальносуспільним інтересам, наслідком чого може бути розбалансування економіки. Важелем збалансування має стати державне планування в особливій формі, що не суперечить ринковим відносинам;</p>

Продовження таблиці 2.14

1	2
	3) пошук шляхів досягнення і поєднання економічної ефективності і соціальної справедливості. Соціальна політика держави є похідною від її економічної політики і залежить від успіхів ринкової економіки
Неоавстрійська (віденська): Л. Мізес, Ф. Хайек	1) економічна теорія є частиною більш загальної науки – праксеології; 2) ринкова економіка є єдиною формою організації, що гарантує свободу особи як в економічному плані, так і в політичному; 3) ринкова економіка несумісна із соціалізмом. Капіталізм не може ґрунтуватись на рівності результатів і можливостей; 4) критика будь-яких форм державного інтервенціонізму в економічне життя

Задача 21. Вставте пропущені в тексті слова:

- а) внаслідок низького рівня розвитку виробничих сил у первісному суспільстві виготовляли лише _____ продукт.
- б) основою занепаду первісного суспільства став _____.
- в) природним заняттям первісних людей було _____ полювання та _____.
- г) перехід від присвоювальних до _____ форм господарювання називають _____.
- д) головним заняттям трипільців було _____. Головною ланкою трипільського суспільства була _____.
- е) загалом господарство первісної доби було _____. Головна господарююча одиниця цього часу – _____ із _____ власністю на засоби виробництва та результати праці.

Розв'язок:

- а) Внаслідок низького рівня розвитку виробничих сил у первісному суспільстві виготовляли лише необхідний продукт.
- б) Основою занепаду первісного суспільства став суспільний поділ праці.
- в) Природним заняттям первісних людей було загонне полювання та збиральництво.
- г) Перехід від присвоювальних до відтворювальних форм господарювання називають неолітичною революцією.
- д) головним заняттям трипільців було землеробство. Головною ланкою трипільського суспільства була сусідська община.
- е) Загалом господарство первісної доби було низькопродуктивним. Головна господарююча одиниця цього часу – община із колективною власністю на засоби виробництва та результати праці.

Задача 22. На ринку тютюнових виробів функція попиту має вигляд: $Q^D = 26 - 2 \cdot P$, а функція пропозиції – $Q^S = -4 + 3 \cdot P$.

Визначити:

1. Параметри ринкової рівноваги (P^* , грн.; Q^* , млн. од.), сукупні надлишки споживачів і виробників.

2. Держава, намагаючись максимізувати суспільний добробут шляхом втручання в дію механізму ціноутворення на ринку тютюнових виробів, приймає рішення встановити ціну “підлоги”, що на 3 грн. перевищує рівноважну. Оцінити економічні наслідки таких дій та розрахувати грошову вартість надлишку продукції.

3. Як зміниться ситуація на ринку, якщо виробник повинен буде сплачувати державі 2 грн. акцизного податку з кожної проданої пачки цигарок? Розрахувати величину податкового збору (суму коштів, що надійдуть до бюджету) з розподілом його між споживачем і виробником, зміну надлишків споживача і виробника та чисті втрати суспільства в результаті впровадження непрямого податку. Оцінити доцільність введення податку.

4. Порівняти наслідки впровадження ціни “підлоги” і непрямого податку.

5. Якби підвищення рівноважної ціни, спричинене впровадженням непрямого податку, було викликане, наприклад, зменшенням кількості виробників на ринку, чи вигідним було б воно виробникам, що залишилися на ринку? Чому? Відповідь обґрунтувати розрахунками.

Розв’язок:

1) Умовою рівноваги на ринку є встановлення такої ціни, яка влаштовувала б як продавця, так і покупця, тобто коли обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції: $Q^D = Q^S$.

Згідно вихідних даних $Q^D = 26 - 2 \cdot P$ та $Q^S = -4 + 3 \cdot P$, отже прирівняємо функції попиту і пропозиції для пошуку рівноваги:

$$26 - 2 \cdot P = -4 + 3 \cdot P \Rightarrow P^* = 6 \text{ грн.}; Q^* = 14 \text{ млн. од.}$$

Отже на ринку встановиться рівновага за ціни 6 грн. Обсяг, що продаватиметься при цьому, складе 14 млн. пачок цигарок (рисунок 2.7).

В результаті участі в ринкових торгах споживач економить частину коштів, купуючи певний обсяг товару не за ціною попиту (еквівалентною цінності блага), а за ціною, що встановилася на ринку (еквівалентною витратам на споживання):

$$H_{\text{сп}} = \frac{1}{2} \cdot Q^* \cdot (P_{\text{max}}^D - P^*), \quad (2.11)$$

де P_{max}^D – максимальна ціна для даної функції попиту.

Максимальна ціна попиту розраховується за умов, коли $Q^D = 0$. Для заданої функції попиту: $26 - 2 \cdot P = 0 \Rightarrow P_{\text{max}}^D = 13 \text{ грн.}$

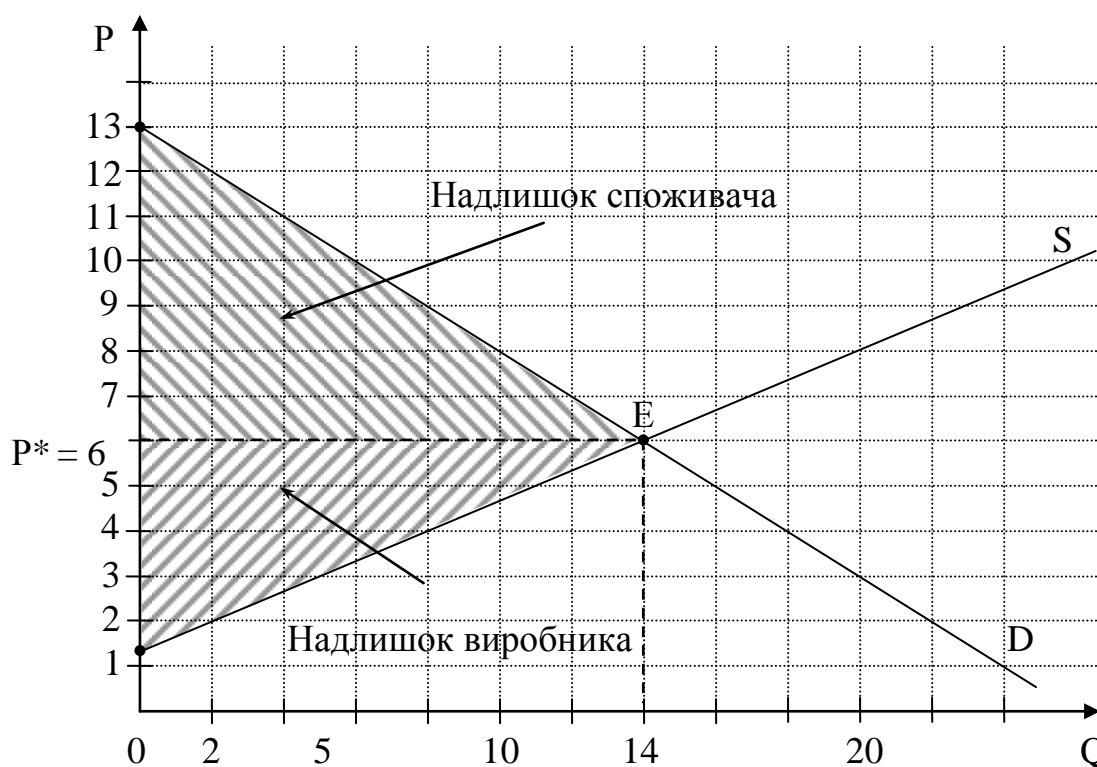

Рисунок 2.7 – Ринкова рівновага. Надлишки споживача і виробника

$$\text{Отже, } H_{\text{сп}} = \frac{1}{2} \cdot 14 \cdot (13 - 6) = 49 \text{ млн. грн.}$$

Таким чином, надлишок споживача є оцінкою сукупної додаткової вигоди, яку він отримує від придбання блага за ціною рівноваги.

Аналогічний вигравш мають і продавці, оскільки частина з них продавала б товар і за ціни, нижчої від ціни рівноваги P^* . Надлишок виробника – це інтегральна різниця між ринковою ціною блага та мінімальними цінами, за якими виробник згоден продати кожну додаткову одиницю виробленого товару:

$$H_{\text{вир}} = \frac{1}{2} \cdot Q^* \cdot (P^* - P_{\text{min}}^S), \quad (2.12)$$

де P_{min}^S – мінімальна ціна для даної функції пропозиції.

Мінімальна ціна пропозиції розраховується за умов, коли $Q^S = 0$. Для заданої функції пропозиції: $-4 + 3 \cdot P = 0 \Rightarrow P_{\text{min}}^S = 1,33$ грн.

$$\text{Отже, } H_{\text{вир}} = \frac{1}{2} \cdot 14 \cdot (6 - 1,33) = 32,69 \text{ млн. грн.}$$

У свою чергу надлишок виробника є оцінкою сукупної додаткової вигоди, яку отримують виробники від продажу товару на ринку за ціною рівноваги.

Сукупні надлишки споживача і виробника складатимуть:

$$49 + 32,69 = 81,69 \text{ млн. грн.}$$

2) Введення завищеної ціни на ринку, або ціни “підлоги”, призводить до формування на ринку надлишку товару. За умовою ціна “підлоги” $P_{\text{п}} = P^* + 3$:

$P_{\pi} = 6 + 3 = 9$ грн. За такої ціни обсяг попиту складе:

$Q^D = 26 - 2 \cdot 9 = 8$ млн. од., а обсяг пропозиції – $Q^S = -4 + 3 \cdot 9 = 23$ млн. од.

Отже обсяг надлишку товару на ринку складе $23 - 8 = 15$ млн. пачок цигарок.

За встановленою ціною “підлоги” грошова вартість визначеного обсягу надлишку складе $15 \cdot 9 = 135$ млн. грн.

Економічні наслідки дій держави можна оцінити, розрахувавши суми, на які змінилися надлишки споживачів і виробників, а також суму чистих втрат суспільства, що при цьому виникли. Торги на ринку при прямому втручанні держави обмежуються так званою “короткою” стороною ринку, тобто меншим обсягом. У нашому випадку – це обсяг попиту, тому надлишки споживачі і виробники матимуть саме з купівлі-продажу цього обсягу:

$$- N_{\text{сп}}' = \frac{1}{2} \cdot 8 \cdot (13 - 9) = 16 \text{ млн. грн.}; \Delta N_{\text{сп}} = 16 - 49 = -33 \text{ млн. грн.};$$

– надлишок виробника тепер представляє собою площу трапеції (рисунок 2.8), для пошуку величини якої необхідно знати, за якою ціною погодиться запропонувати виробник обсяг товару, на який є попит, тобто $P^S(Q^D)$:

$$8 = -4 + 3 \cdot P \Rightarrow P^S(Q^D) = 4 \text{ грн.}, \text{ отже}$$

$$N_{\text{вир}}' = \frac{1}{2} \cdot 8 \cdot ((9 - 1,33) + (9 - 4)) = 50,69 \text{ млн. грн.};$$

$$\Delta N_{\text{вир}} = 50,69 - 32,69 = +18 \text{ млн. грн.}$$

Таким чином, сукупний надлишок споживачів і виробників після введення державою ціни “підлоги” складатиме $16 + 50,69 = 66,69$ млн. грн., що на $-33 + 18 = -15$ млн. грн. менше, ніж попередня сума ($66,69 - 81,69$). Це будуть чисті втрати суспільства, які ще можна розрахувати як площу трикутника:

$$\text{ЧВС} = \frac{1}{2} \cdot (Q^* - Q^D) \cdot (P_{\pi} - P^S(Q^D)). \quad (2.13)$$

$$\text{ЧВС} = \frac{1}{2} \cdot (14 - 8) \cdot (9 - 4) = 15 \text{ млн. грн.}$$

Оскільки результати співпали за двома методами – розрахунки вірні.

Побудуємо відповідний графік:

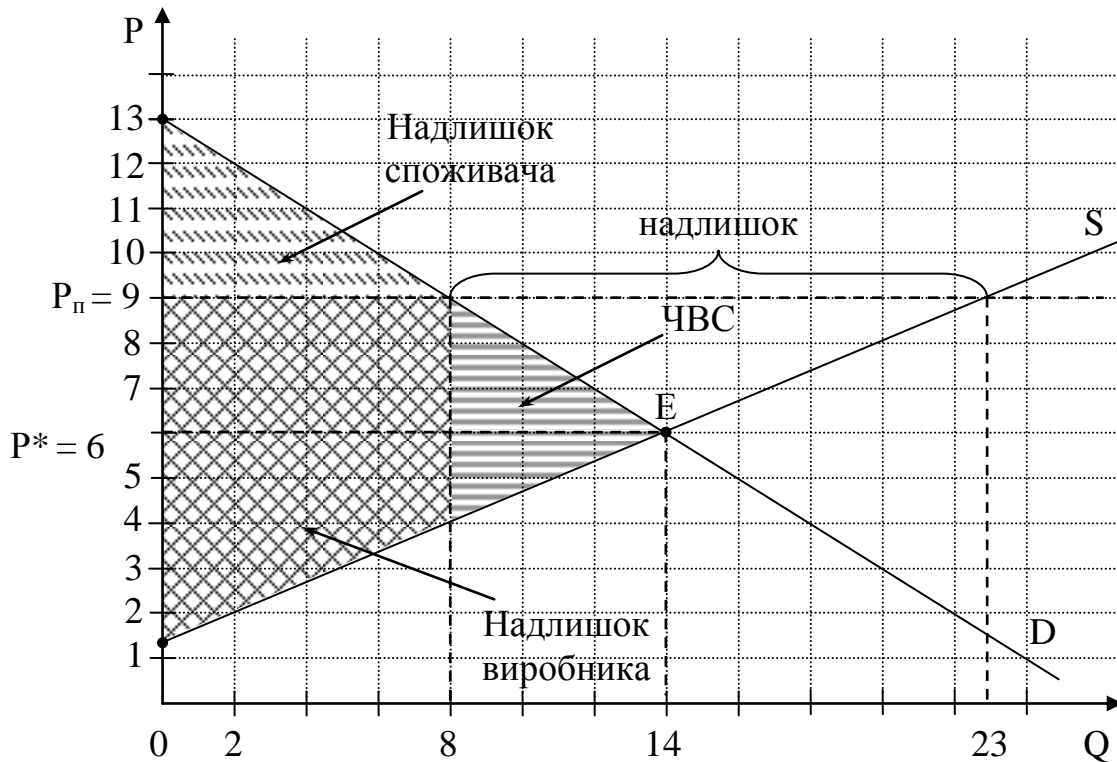

Рисунок 2.8 – Економічні наслідки встановлення державою ціни “підлоги”

3) Наслідки впровадження державою акцизного податку на цигарки будуть дещо іншими. Після введення податку (t) функція пропозиції набуває вигляду:

$$Q_s = m + n \cdot (P - t).$$

Тоді рівновага після введення податку встановлюється на основі рівності:

$$26 - 2 \cdot P = -4 + 3 \cdot (P - 2);$$

$$26 - 2 \cdot P = -10 + 3 \cdot P;$$

$$P_1^* = 7,2 \text{ грн.}; Q_1^* = 11,6 \text{ млн. од.}$$

Ціна без податку (яку одержить виробник від продажу кожної пачки цигарок): $P_2 = P_1^* - t = 7,2 - 2 = 5,2$ грн.

За таких умов податковий збір ($ET = Q_1^* \cdot t$) складе: $11,6 \cdot 2 = 23,2$ млн. грн.

Розподіл податкового тягаря залежить від еластичності попиту і пропозиції, а точніше – від їхнього співвідношення (рисунок 2.9). На споживача лягає частина податкового тягаря, пов'язана зі зміною ціни товару. Частина податкового тягаря, що сплачують споживачі складе:

$$ET_{\text{сп}} = (P_1^* - P^*) \cdot Q_1^* = (7,2 - 6) \cdot 11,6 = 13,92 \text{ млн. грн.}$$

Решту податку сплачують виробники. Частина податкового тягаря, що сплачують виробники складе:

$$ET_{\text{вир}} = 23,2 - 13,92 = 9,28 \text{ млн. грн.}$$

Як показують розрахунки, більшу частину податкового тягаря сплачує споживач. Це означає, що попит менш еластичний, ніж пропозиція. Держава зацікавлена більшу частину податку перекладати на плечі споживача, а отже введення податку у нашому випадку є доцільним.

Підтвердимо розрахунки графічно:

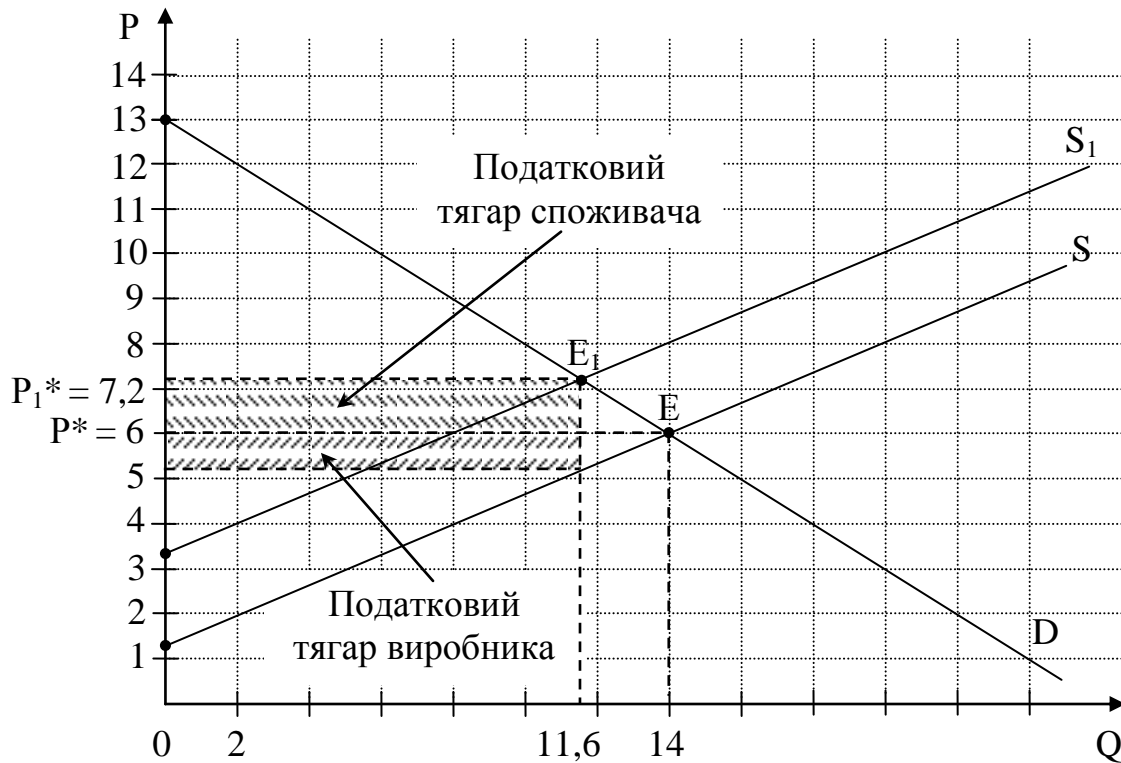

Рисунок 2.9 – Наслідки введення непрямого податку

Економічні наслідки оцінимо, розрахувавши зміну надлишків споживача і виробника, а також чисті втрати суспільства:

$$-H_{\text{сп}}'' = \frac{1}{2} \cdot 11,6 \cdot (13 - 7,2) = 33,64 \text{ млн. грн.}; \Delta H_{\text{сп}} = 33,64 - 49 = -15,36 \text{ млн.}$$

грн.;

$$-H_{\text{вир}}'' = \frac{1}{2} \cdot 11,6 \cdot (5,2 - 1,33) = 22,45 \text{ млн. грн.}; \Delta H_{\text{вир}} = 22,45 - 32,69 = -10,24$$

млн. грн.;

$$- \text{ЧВС} = \Delta H_{\text{сп}} + \Delta H_{\text{вир}} - \text{ЕТ} = (15,36 + 10,24) - 23,2 = 2,4 \text{ млн. грн.}$$

Як площа трикутника чисті втрати суспільства розраховуються:

$$\text{ЧВС} = \frac{1}{2} \cdot t \cdot (Q^* - Q_1^*) = \frac{1}{2} \cdot 2 \cdot (14 - 11,6) = 2,4 \text{ млн. грн.} - \text{отже, розрахунки}$$

вірні.

4) Якщо порівнювати наслідки впровадження державою ціни “підлоги” і акцизного податку, то у першому випадку споживачі і виробники разом втрачають 15 млн. грн., що є чистими втратами суспільства, а у другому випадку – $15,36 + 10,24 = 25,6$ млн. грн., тобто на 10,6 млн. грн. більше, але з цієї суми 23,2 млн. грн. надійдуть до бюджету і будуть спрямовані на поліпшення суспільного добробуту, і лише 2,4 млн. грн. стануть чистими втратами суспільства. Отже, введення непрямого податку, за умови неможливості уникнення державного втручання в дію ринкового механізму, є більш бажаною формою впливу на ринок.

5) Якби підвищення рівноважної ціни до 7,2 грн., спричинене впровадженням непрямого податку, було викликане, наприклад, зменшенням

кількості виробників на ринку, то оцінювати зміни на ринку з точки зору виробника необхідно на основі розрахунків його виручки (рисунок 2.10).

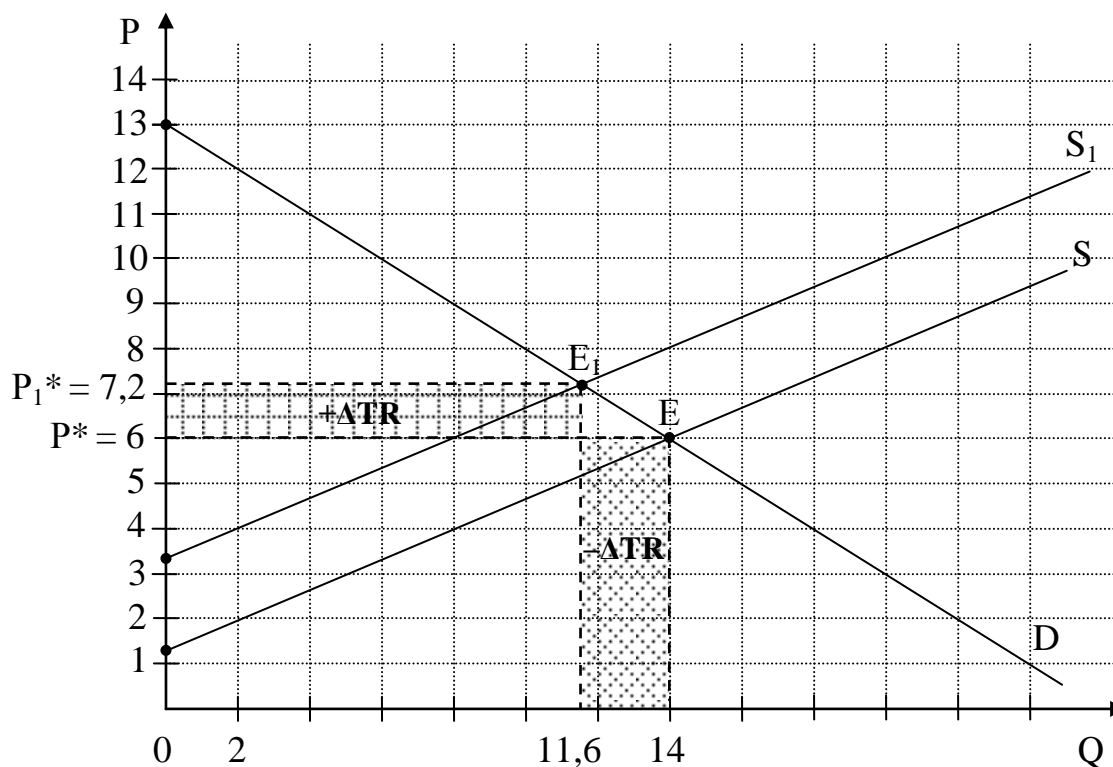

Рисунок 2.10 – Зміни виручки виробника

За початкової рівноваги виробник отримував виручку в сумі:

$TR = P^* \cdot Q^* = 6 \cdot 14 = 84$ млн. грн., а після скорочення пропозиції, яке призвело до зростання рівноважної ціни і зменшення рівноважного обсягу:

$TR_1 = P_1^* \cdot Q_1^* = 7,2 \cdot 11,6 = 83,52$ млн. грн., тобто виручка виробника скоротилася на $83,52 - 84 = -0,48$ млн. грн.

Така ситуація пояснюється ступенем еластичності ділянки попиту, на якій знаходиться виробник у стані початкової і нової рівноваги.

Коефіцієнт еластичності розраховується за формулою:

$$E_p^D = \frac{dQ}{dP} \cdot \frac{P}{Q} = \frac{dQ}{dP} \cdot \frac{P}{Q}. \quad (2.14)$$

Співмножник $\frac{dQ}{dP}$ представляє собою похідну функції попиту за обсягом, а співмножник $\frac{P}{Q}$ характеризує координати точки, в якій розраховується еластичність (у нашому завданні – точки рівноваги).

Розрахуємо еластичність попиту по ціні у точці початкової рівноваги:

$$E_p^D = -2 \cdot \frac{6}{14} = -0,86 \text{ – попит нееластичний.}$$

За нееластичного попиту для збільшення виручки виробників вигідно підвищувати ціну, оскільки її приріст внаслідок зростання ціни (+ΔTR) перекриє її втрату внаслідок скорочення обсягів продажу (-ΔTR). Розрахунки

показують, що в нашому випадку відбувається зворотне – виручка зменшується внаслідок зростання ціни. Це означає, що підвищення ціни було надмірним – виробник перемістився на ділянку еластичного попиту, в межах якого ціну вигідно знижувати, щоб забезпечити зростання виручки.

Максимальна виручка досягається у точці одиничної еластичності, координати якої визначаються таким чином:

$$P(E_p^D = 1) = \frac{P_{\max}^D}{2} = \frac{13}{2} = 6,5 \text{ грн.}; Q(E_p^D = 1) = \frac{a}{2} = \frac{26}{2} = 13 \text{ млн. од.}$$

Отже, максимальна виручка дорівнюватиме:

$TR_{\max} = 6,5 \cdot 13 = 84,5$ млн. грн., тобто виробникові вигідно підвищення ціни лише до рівня 6,5 грн. за пачку.

У точці нової рівноваги еластичність попиту за ціною складає:

$$E_p^D = -2 \cdot \frac{7,2}{11,6} = -1,24 \text{ – попит еластичний.}$$

Примітка: Дана задача є комплексною і має на меті продемонструвати методику розрахунку декількох основних параметрів і показників, що характеризують специфіку ринкового ціноутворення та наслідків державного втручання в дію ринкового механізму. Задача на державному екзамені, що стосуватиметься даної теми, охоплюватиме лише якусь частину запропонованих розрахунків.

Задача 23. Сім'я торік спожила 100 кг м'яса. Цінова еластичність попиту на м'ясо дорівнює $-0,8$; еластичність попиту на м'ясо за доходом становить $+1$; перехресна еластичність попиту між м'ясом і рибою $+2,5$.

Обчисліть, як змінився обсяг споживання м'яса у поточному році, якщо ціна на м'ясо зросла на 10%, ціна риби знизилась на 5%, а дохід сім'ї за рік зріс на 30%.

Розв'язок:

Розрахуємо зміну обсягу споживання м'яса у поточному році в результаті зростання його ціни на 10%. Для цього скористаємося формулою еластичності попиту за ціною:

$$E_p^D = \frac{\Delta Q^D}{\Delta P} = -0,8 \Rightarrow \Delta Q^D = -0,8 \cdot \Delta P \Rightarrow \Delta Q^D = -0,8 \cdot 10\% = -8\%.$$

Розрахунки свідчать, що обсяг споживання м'яса в результаті зростання його ціни на 10% знизиться на 8%, або на 8 кг.

Розрахуємо зміну обсягу споживання м'яса в результаті зростання доходу сім'ї на 30%. Для цього скористаємося формулою еластичності попиту за доходом:

$$E_I^D = \frac{\Delta Q^D}{\Delta I} = 1 \Rightarrow \Delta Q^D = 1 \cdot \Delta I \Rightarrow \Delta Q^D = 1 \cdot 30\% = 30\%.$$

Розрахунки свідчать, що обсяг споживання м'яса в результаті зростання доходу сім'ї на 30% також зросте на 30%, або на 30 кг.

Розрахуємо зміну обсягу споживання м'яса в результаті зниження ціни

товару-замінника – риби – на 5%. Для цього скористаємося формулою перехресної еластичності попиту:

$$E_{M-P}^D = \frac{\Delta Q_M^D}{\Delta P_P} = 2,5 \Rightarrow \Delta Q_M^D = 2,5 \cdot \Delta P_P \Rightarrow \Delta Q_M^D = 2,5 \cdot (-5\%) = -12,5\%.$$

Розрахунки свідчать, що обсяг споживання м'яса в результаті зниження ціни риби на 5% знизиться на 12,5%, або на 12,5 кг.

В результаті всіх змін, що відбулися протягом року, споживання м'яса у поточному році зміниться таким чином:

$$Q_M^D = 100 - 8 + 30 - 12,5 = 109,5 \text{ кг} - \text{зросте на } 9,5 \text{ кг}.$$

Задача 24. Поведінка споживача досліджується на основі двопродуктової моделі вибору ринкового кошика з товарами X та Y. Функція корисності має вигляд: $U = 2 \cdot X^{0,5} \cdot Y^{0,5}$, ціни товарів відповідно $P_X = 3$ грн., $P_Y = 2$ грн., на їх закупівлю споживач виділяє $I = 24$ грн.

Визначити:

1. Оптимальний набір товарів для споживача. Побудувати бюджетне обмеження та криву байдужості.

2. Визначити вплив зростання ціни товару X до 4 грн. на початкову рівновагу споживача. Розбити загальний ефект зміни ціни на ефект заміщення та ефект доходу. Побудувати графік.

3. Побудувати лінію “дохід – споживання” і вивести на її основі криві Енгеля для товарів X та Y графічно і аналітично, вважаючи їх лінійними.

4. Побудувати лінію “ціна – споживання” і вивести на її основі криву індивідуального попиту графічно і аналітично, вважаючи її лінійною.

5. Визначити різницю між компенсуючою та еквівалентною змінами доходу. Представити графічно компенсуючу і еквівалентну зміни доходу.

Розв'язок:

1) В момент рівноваги споживач отримує максимальну корисність, якщо його бажання співпадають з його можливостями. Графічно – це точка дотику кривої байдужості і бюджетної лінії, а алгебраїчно – це рівність кутів їх нахилу. Кутом нахилу кривої байдужості є гранична норма заміщення MRS_{XY} (яка може бути розрахована як співвідношення граничних корисностей товарів), а кутом нахилу бюджетної лінії є співвідношення цін товарів. Отже умова рівноваги споживача може бути записана у вигляді рівності:

$$\frac{MU_X}{MU_Y} = \frac{P_X}{P_Y}, \quad (2.15)$$

де MU_X, MU_Y – гранична корисність відповідно товарів X та Y.

Математично гранична корисність блага є похідною функції загальної корисності від кількості цього блага:

$$MU_X = \frac{2 \cdot 0,5 \cdot Y^{0,5}}{X^{0,5}} = \frac{Y^{0,5}}{X^{0,5}}, \quad MU_Y = \frac{X^{0,5}}{Y^{0,5}}.$$

Згідно умови рівноваги: $\frac{Y^{0,5} \cdot Y^{0,5}}{X^{0,5} \cdot X^{0,5}} = \frac{3}{2} \Rightarrow \frac{Y}{X} = \frac{3}{2}$, звідки $Y = 1,5 \cdot X$ –

комбінація благ за даного співвідношення цін і будь-якого бюджету, що дає споживачеві максимум корисності.

Щоб визначити, яку комбінацію благ придбає споживач за наявного бюджету, необхідно підставити одержане співвідношення у рівняння бюджетного обмеження:

$$I = P_X \cdot X + P_Y \cdot Y. \quad (2.16)$$

Згідно умов задачі бюджетне обмеження матиме вигляд:

$$24 = 3 \cdot X + 2 \cdot Y.$$

Оскільки $Y = 1,5 \cdot X$, то $24 = 3 \cdot X + 2 \cdot 1,5 \cdot X$, звідки $X = 4$; $Y = 1,5 \cdot 4 = 6$.

Отже, комбінація благ, що дає споживачеві максимум корисності, відображується точкою E_1 (4; 6) (рисунок 2.11).

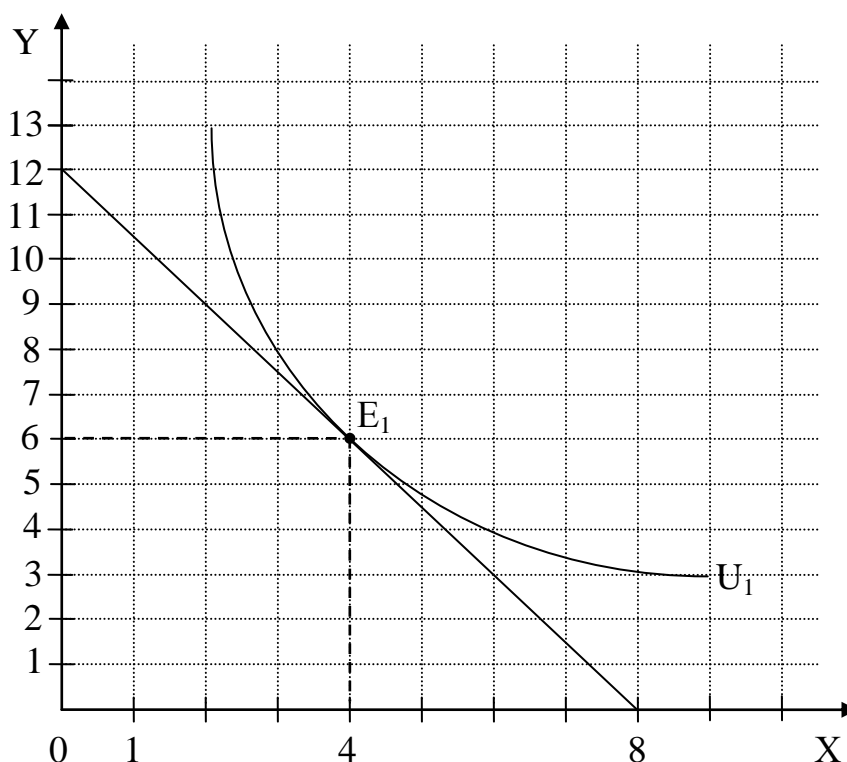

Рисунок 2.11 – Рівновага споживача за наявного бюджету

2) В результаті зміни ціни одного з благ реальний дохід споживача змінюється, і відбувається перехід в нову точку рівноваги. У нашому випадку зростає ціна товару X, тому за наявного бюджету споживач може придбати менше товарів і змушений перейти на нижчий рівень корисності в нову точку дотику кривої байдужості і бюджетної лінії – E_2 .

Для пошуку координат точки E_2 скористаємося вже відомою умовою рівноваги, пам'ятаючи, що змінилося співвідношення цін: $\frac{Y}{X} = \frac{4}{2}$, звідки

$Y = 2 \cdot X$. Підставивши це співвідношення у бюджетне обмеження, отримаємо:

$$24 = 4 \cdot X + 2 \cdot 2 \cdot X, \text{ звідки } X = 3; Y = 2 \cdot 3 = 6.$$

Отже, комбінація благ, що дає споживачеві максимум корисності за нових цін і незмінного бюджету, відображується точкою $E_2(3; 6)$.

Загальний ефект зміни ціни може бути розділений на два окремих ефекти: ефект доходу та ефект заміщення.

Ефект заміщення – зміна обсягу попиту, спричинена зміною відносної ціни товару при незмінному реальному доході. Одночасно, в результаті зростання ціни одного з благ загальна сума благ, яку споживач може придбати на грошовий доход, зменшується, тобто зростання цін знижує реальний доход.

Ефект доходу – зміна обсягу попиту, спричинена зміною реального доходу при незмінності відносних цін.

Як показують розрахунки, зростання ціни товару X привело до зменшення споживання тільки одного з товарів – товару X . Щоб визначити за рахунок яких ефектів і в якому обсязі, необхідно обчислити координати точки E_3 .

Для розрахунку координат точки E_3 скористаємося відомою умовою

рівноваги $MRS_{XY} = \frac{P_X}{P_Y}$, тільки MRS_{XY} розраховуватимемо не як

співвідношення граничних корисностей (оскільки розмір доходу, що відображується допоміжною бюджетною лінією, необхідною для пошуку точки E_3 , невідомий), а як похідну: $MRS_{XY} = \frac{-dY}{dX}$. Оскільки MRS_{XY} є похідною

однієї змінної відносно іншої, виразимо Y через X : точка E_3 лежить на кривій байдужості U_1 , на якій лежить і точка E_1 , координати котрої задовольняють рівнянню кривої байдужості: $U_1 = 2 \cdot X^{0.5} \cdot Y^{0.5} = 2 \cdot (4 \cdot 6)^{0.5} = 9,8$. Звідси $Y = \frac{24}{X}$, а

$$MRS_{XY} = -\frac{24}{X^2}.$$

$$\text{Згідно умови рівноваги } \frac{24}{X^2} = \frac{4}{2} \Rightarrow X = 3,5, Y = 7.$$

Отже, координати точки $E_3(3,5; 7)$ (рисунок 2.12).

Ефект заміни полягає у відмові від деякої кількості відносно більш дорогого товару X в обмін на збільшення споживання відносно більш дешевого товару Y .

Ефект заміни для товару X складатиме $3,5 - 4 = -0,5$ од.,
для товару Y складатиме $7 - 6 = 1$ од.

Ефект доходу для товару X складатиме $3 - 3,5 = -0,5$ од.,
для товару Y складатиме $6 - 7 = -1$ од.

Загальний ефект для товару X складатиме $-0,5 + (-0,5) = -1$ од.,
для товару Y складатиме $1 + (-1) = 0$ од.

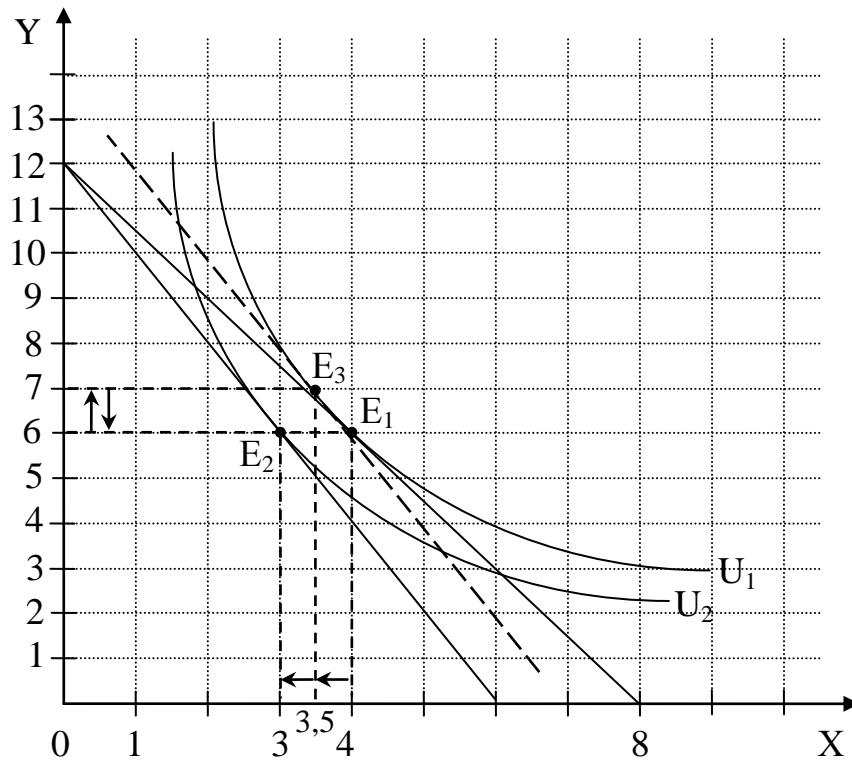

Рисунок 2.12 – Ефекти заміни і доходу

В результаті зростання ціни товару X його споживання зменшилося на 1 одиницю, а споживання товару Y не змінилось. Такі товари називаються нейтральними.

3) Поведінка споживача в залежності від рівня доходу досліджується за допомогою лінії “дохід – споживання”. Лінія “дохід – споживання” – це множина всіх оптимальних наборів товарів при зміні доходу споживача і незмінному співвідношенні цін. Якщо поєднати точки E_2 та E_3 , ми одержимо лінію “дохід – споживання”. Вона дозволяє побудувати індивідуальні криві Енгеля для кожного товару, що характеризують зв’язок між обсягом споживання відповідного товару та доходом споживача при незмінних цінах і перевагах (рисунок 2.13).

Загальна сума доходу, необхідна для придбання набору товарів $E_3(3,5; 7)$, складає: $I(E_3) = 4 \cdot 3,5 + 2 \cdot 7 = 28$ грн.

Оскільки криві Енгеля за умовою – прямі лінії, вивести їхні рівняння можна на основі координат двох точок.

У загальному вигляді лінію Енгеля для товару X можна записати:

$X = b + k \cdot I$, де k – коефіцієнт, що характеризує кут нахилу лінії до осі доходу і розраховується як співвідношення протилежного катету до прилеглого:

$$k = \frac{\Delta I}{\Delta X} = \frac{28 - 24}{3,5 - 3} = 8 \Rightarrow X = b + 8 \cdot I.$$

Підставивши координати будь-якої точки в одержане рівняння, визначимо коефіцієнт b :

$$3 = b + 8 \cdot 24 \Rightarrow b = -189.$$

Таким чином, лінія Енгеля для товару X має вигляд: $X = -189 + 8 \cdot I$.

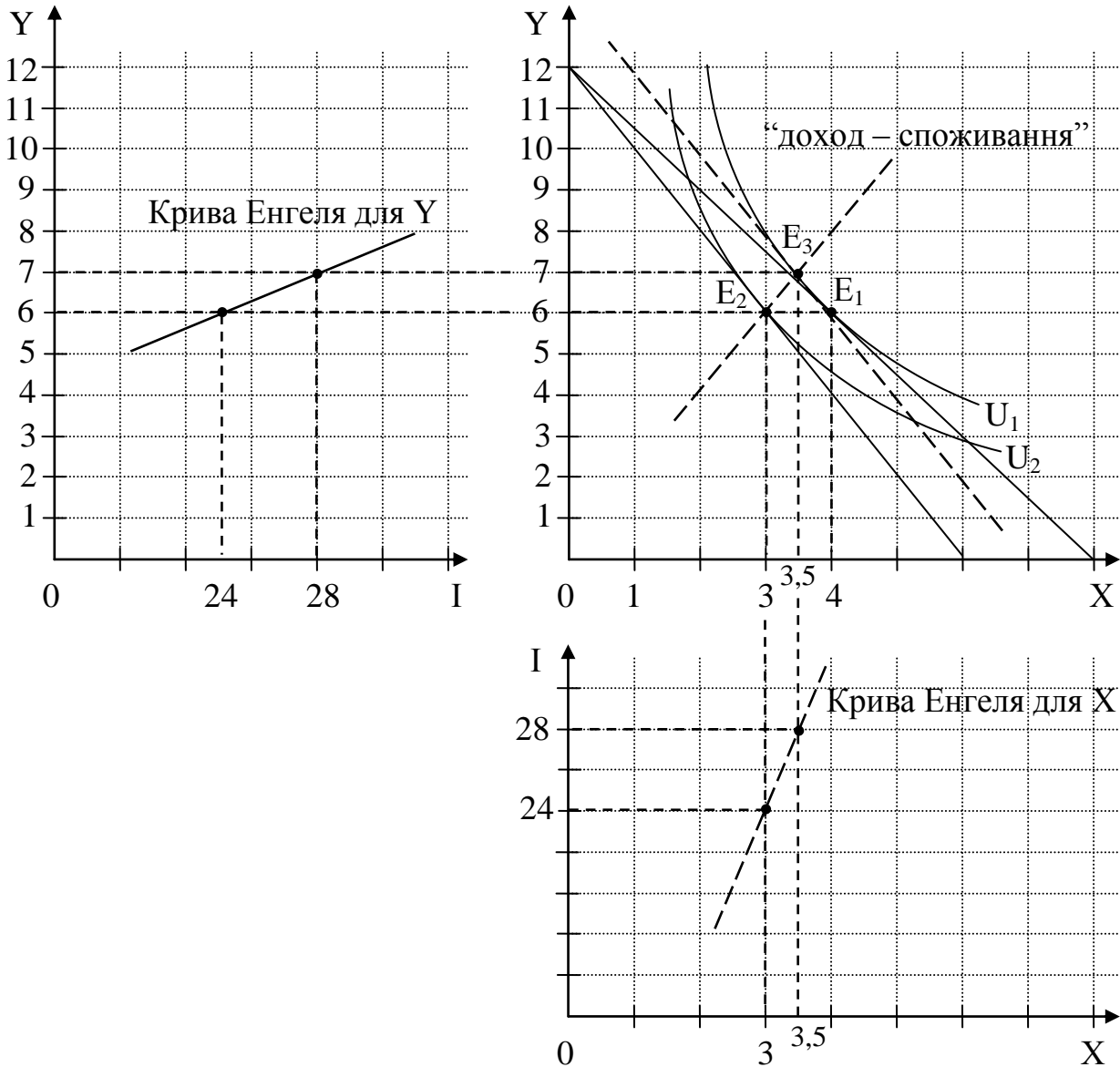

Рисунок 2.13 – Лінія “доход – споживання” і криві Енгеля для товарів X та Y

Для товару Y функціональний зв'язок між обсягом споживання товару і рівнем доходу споживача визначаємо аналогічно:

$$Y = b + k \cdot I \Rightarrow k = \frac{\Delta I}{\Delta X} = \frac{28 - 24}{7 - 6} = 4 \Rightarrow Y = b + 4 \cdot I;$$

$$6 = b + 4 \cdot 24 \Rightarrow b = -90.$$

Отже, лінія Енгеля для товару Y має вигляд: $Y = -90 + 4 \cdot I$.

4) Дослідження поведінки споживача в залежності від зміни цін на товари здійснюється за допомогою лінії “ціна – споживання”. Вона з'єднує різні точки рівноваги споживача, що утворюються при зміні цін. Для різних видів супутніх товарів лінія “ціна – споживання” буде мати різний нахил. Для нейтральних товарів вона буде горизонтальною лінією.

На основі лінії “ціна – споживання” можна побудувати лінію індивідуального попиту D. За умовою ціна товару X збільшується з 3 грн. до 4 грн., дохід споживача при цьому залишається незмінним, структура уподобань

не змінюється. В результаті зростання ціни товару X його споживання зменшується з 4 од. (т. E_1) до 3 од. (т. E_2). Поєднуючи точки рівноваги E_1 і E_2 , одержуємо лінію “ціна – споживання”, на базі якої будується крива індивідуального попиту D на товар X (рисунок 2.14).

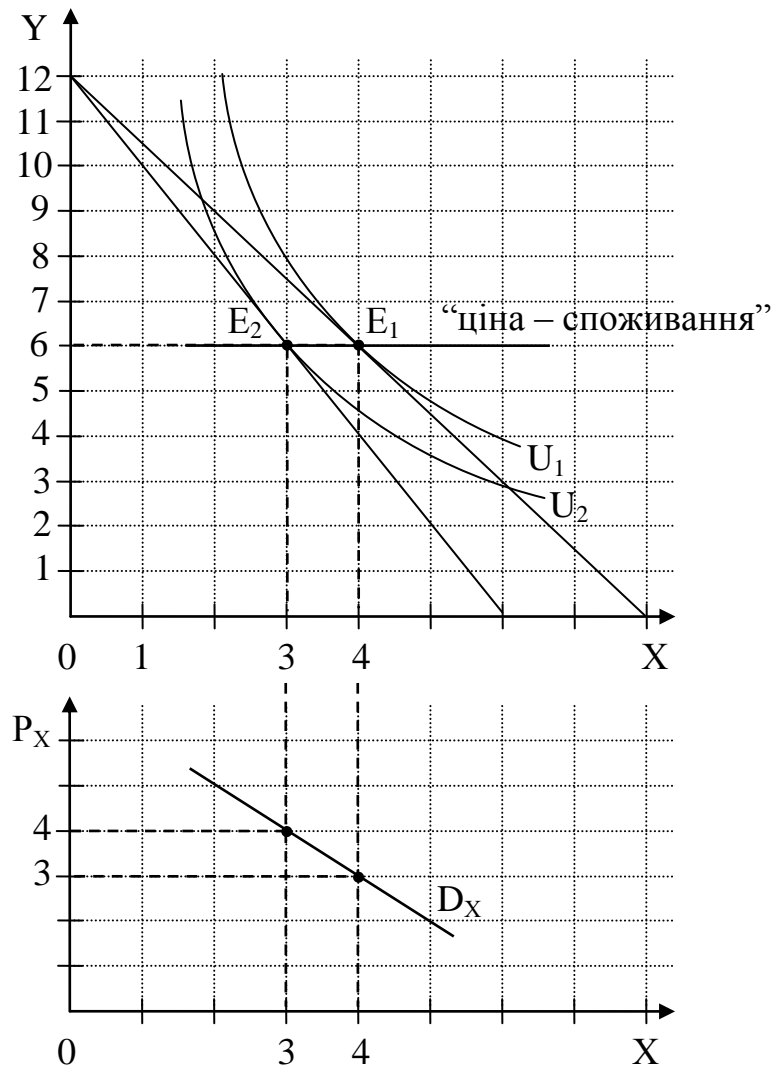

Рисунок 2.14 – Лінія “ціна – споживання” і крива індивідуального попиту на товар X

За умов наявності на лінії попиту двох точок можна вивести функцію попиту на товар X, вважаючи, що вона лінійна. В загальному вигляді лінійна функція попиту описується формулою: $Q^D = a + b \cdot P$, де b – коефіцієнт, що показує кут нахилу лінії попиту, a – коефіцієнт, що означає віддаленість від початку координат уздовж вісі абсцис.

Коефіцієнт b розраховується за формулою: $b = \frac{Q_1 - Q_0}{P_1 - P_0}$. За наших умов,

коли відомі координати двох точок на лінії попиту, розрахуємо значення коефіцієнта: $b = \frac{4 - 3}{3 - 4} = -1$.

Тепер функція попиту має вигляд: $Q^D = a - 1 \cdot P$. Підставивши в рівняння координати будь-якої точки, можна визначити значення коефіцієнту a :

$$3 = a - 1 \cdot 4 \Rightarrow a = 7.$$

Отже, в кінцевому підсумку функція попиту матиме вигляд: $Q^D = 7 - P$.

5) Для визначення компенсуючої зміни доходу необхідно знати набір товарів, який забезпечує вихідний рівень добробуту за нової системи цін. Цей набір відповідає точці $E_3(3,5; 7)$. Його вартість складає 28 грн.

У споживача в наявності 24 гр. од., а отже йому необхідно збільшити дохід на $28 - 24 = 4$ гр. од., щоб забезпечити незмінний рівень задоволення після підвищення цін. Це – компенсуюча зміна доходу (рисунок 2.15).

Щоб за незмінних цін досягти нового рівня добробуту, необхідно знайти координати точки, в якій нахил нової кривої байдужості U_2 співпадає з нахилом первісної бюджетної лінії (точка E_4). На кривій байдужості U_2 лежить точка $E_2(3; 6)$, отже $U_2 = 2 \cdot X^{0,5} \cdot Y^{0,5} = 2 \cdot (3 \cdot 6)^{0,5} = 8,5$. Звідси рівняння U_2 має вигляд $Y = \frac{18}{X}$, а $MRS_{XY} = -\frac{dY}{dX} = \frac{18}{X^2}$, а нахил бюджетної лінії за старих цін: $\frac{P_X}{P_Y} = \frac{3}{2}$,

отже координати необхідної точки знаходяться з рівності: $\frac{18}{X^2} = \frac{3}{2} \Rightarrow X = 3,46$;

$Y = 5,2$. Набір товарів, що відповідає точці $E_4(3,46; 5,2)$, коштуватиме:

$$I = 3 \cdot 3,46 + 2 \cdot 5,2 = 20,78 \text{ грн.}$$

У споживача в наявності 24 гр. од., а отже в нього могла б залишитися частина доходу $24 - 20,78 = 3,22$ гр. од., якби він вирішив змінити рівень добробуту за старих цін. Це – еквівалентна зміна доходу (рисунок 2.16).

Різниця між компенсуючою та еквівалентною змінами доходу споживача: $4 - 3,5 = 0,5$ грн.

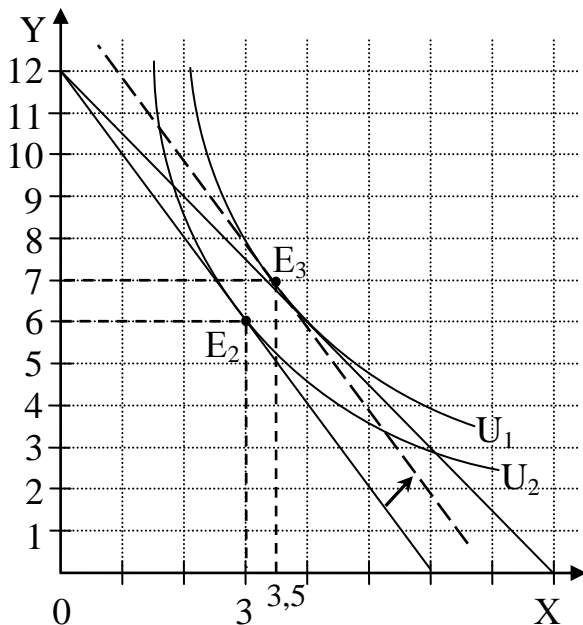

Рисунок 2.15 – Компенсуюча зміна доходу

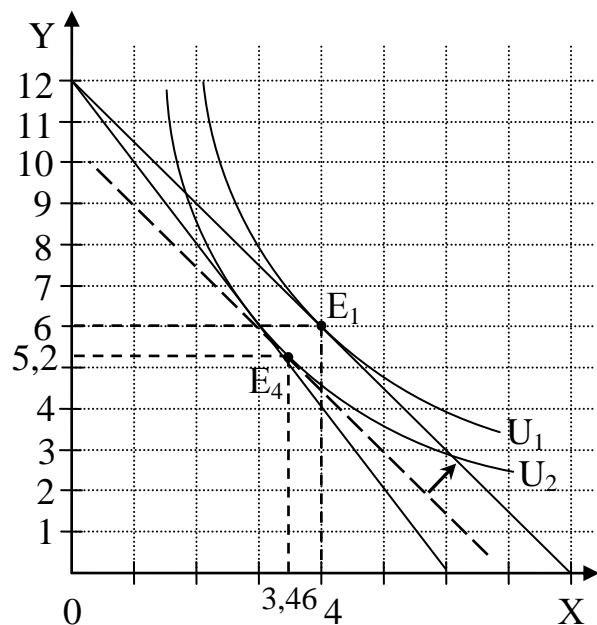

Рисунок 2.16 – Еквівалентна зміна доходу

Примітка: Дана задача є комплексною і має на меті продемонструвати методику розрахунку декількох основних параметрів і показників, що характеризують специфіку поведінки споживача. Задача на державному

екзамені, що стосуватиметься даної теми, охоплюватиме лише якусь частину запропонованих розрахунків.

Задача 25. Співвідношення між витратами праці та щоденним випуском продукції фірми подано в таблиці 2.15.

Визначити:

1. Середній та граничний продукт (заповнити таблицю) і побудувати графіки виробничої функції, середнього й граничного продукту.

2. Коментуючи вигляд графіків, визначити критичні точки та характерні зони, дати відповідь на запитання: починаючи з якої кількості витрат праці немає сенсу вводити додаткових робітників і чому?

3. Як зміняться графіки, якщо продуктивність праці робітників знизиться на 20%?

Таблиця 2.15 – Співвідношення між витратами праці та щоденним випуском продукції фірми

Витрати праці	Сукупний продукт	Середній продукт	Граничний продукт
1	5		
2	16		
3	33		
4	44		
5	50		
6	54		
7	56		
8	56		
9	54		
10	50		

Розв'язок:

1) *Середній продукт праці* (AP_L) показує, скільки в середньому продукції (TP) припадає на одиницю праці (L):

$$AP_L = \frac{TP}{L}. \quad (2.17)$$

Граничний продукт праці (MP_L) показує, на скільки збільшується обсяг виробництва (загальний продукт) при збільшенні кількості праці на одиницю:

$$MP_L = \frac{\Delta TP}{\Delta L} \text{ або } MP_L = \frac{dTP}{dL}. \quad (2.18)$$

На основі поданих формул заповнимо таблицю 2.16.

Таблиця 2.16 – Основні показники виробництва у короткий період

Витрати праці	Сукупний продукт	Середній продукт	Граничний продукт
1	2	3	4
1	5	5	5
2	16	8	11

Продовження таблиці 2.16

3	33	11	17
1	2	3	4
4	44	11	11
5	50	10	6
6	54	9	4
7	56	8	2
8	56	7	0
9	54	6	-2
10	50	5	-4

Побудуємо графіки визначених показників (рисунок 2.17).

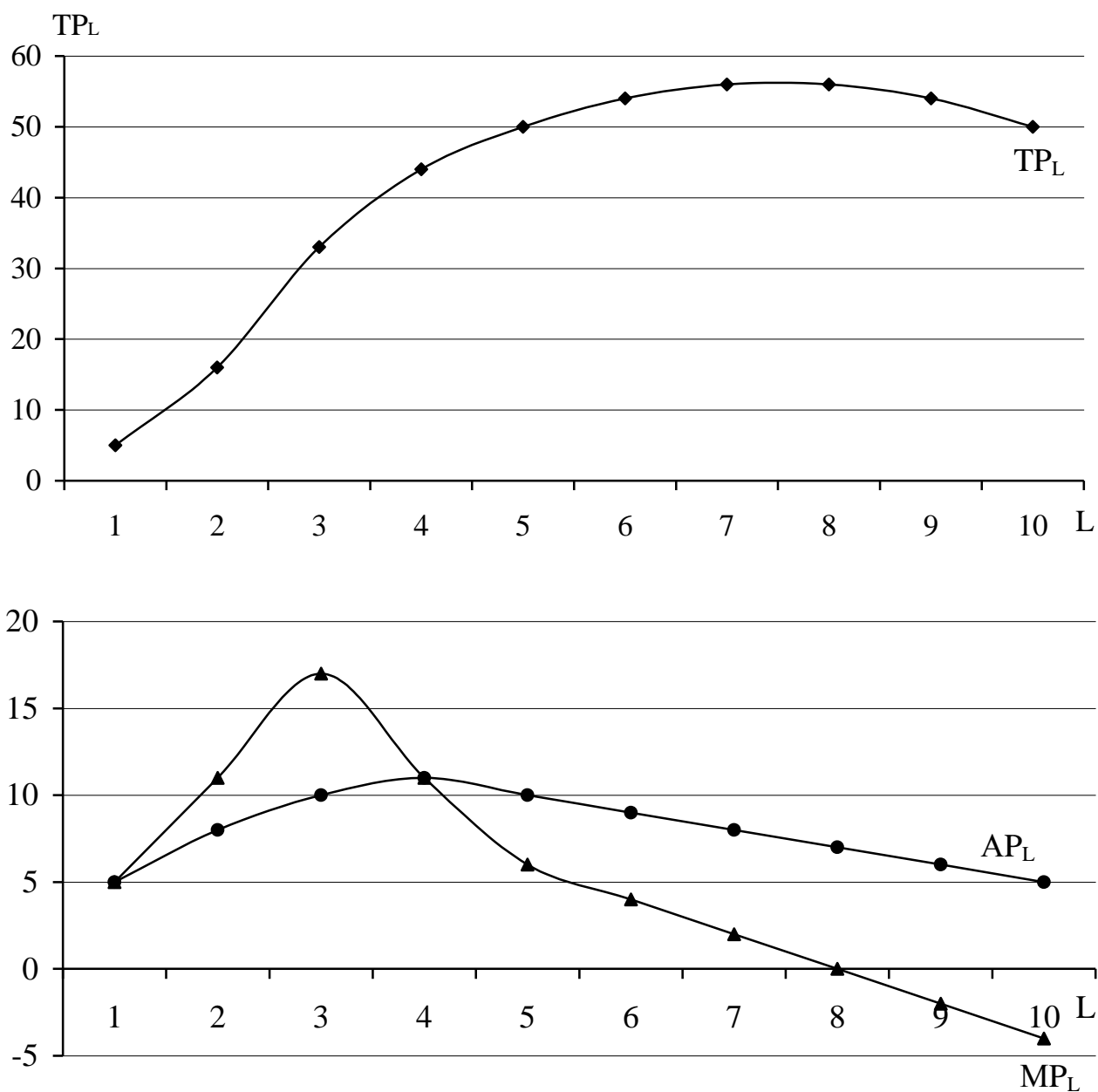

Рисунок 2.17 – Графіки загального, середнього і граничного продуктів праці

2) Як видно з форми графіків, зростання загального продукту спочатку

супроводжується одночасним зростанням середнього і граничного продуктів. Першою критичною точкою є точка перетину останніх, при цьому графік граничного продукту перетинає графік середнього у точці максимуму останнього. Вона відповідає обсягу виробництва за умови, що витрати праці складають 4. Витрати праці від 0 до 4 відповідають першій стадії у виробництві – це стадія зародження. Друга стадія у виробництві характеризується продовженням зростання загального продукту до точки його максимуму, середній і граничний продукти при цьому зменшуються, але залишаються додатними.

Таким чином, друга критична точка, на якій закінчується друга стадія у виробництві, відповідає витратам праці 8 одиниць. При таких витратах загальний продукт досягає максимуму, а граничний – нуля. Це найбільш ефективна стадія. Подальше нарощування витрат праці призводить до падіння обсягів виробництва, граничний продукт стає від'ємним. Це стадія занепаду виробництва. Таким чином, починаючи з 8 одиниць витрат праці немає сенсу вводити додаткових робітників, тому дія закону спадної продуктивності змінного ресурсу є сильнішою за ефект масштабу, тобто кожна наступна одиниця праці погіршує загальний результат, додаючи до нього від'ємну величину.

3) Якщо продуктивність праці робітників (середній продукт праці) знизиться на 20%, то результати будуть наступними:

Таблиця 2.17 – Основні показники виробництва у короткий період після зниження продуктивності праці

Витрати праці	Сукупний продукт	Середній продукт	Граничний продукт
0	0	0	–
1	4	4	4
2	12,8	6,4	8,8
3	26,4	8,8	13,6
4	35,2	8,8	8,8
5	40	8	4,8
6	43,2	7,2	3,2
7	44,8	6,4	1,6
8	44,8	5,6	0
9	43,2	4,8	–1,6
10	40	4	–3,2

На основі проведених розрахунків побудуємо нові графіки загального, середнього і граничного продуктів праці (рисунки 2.18).

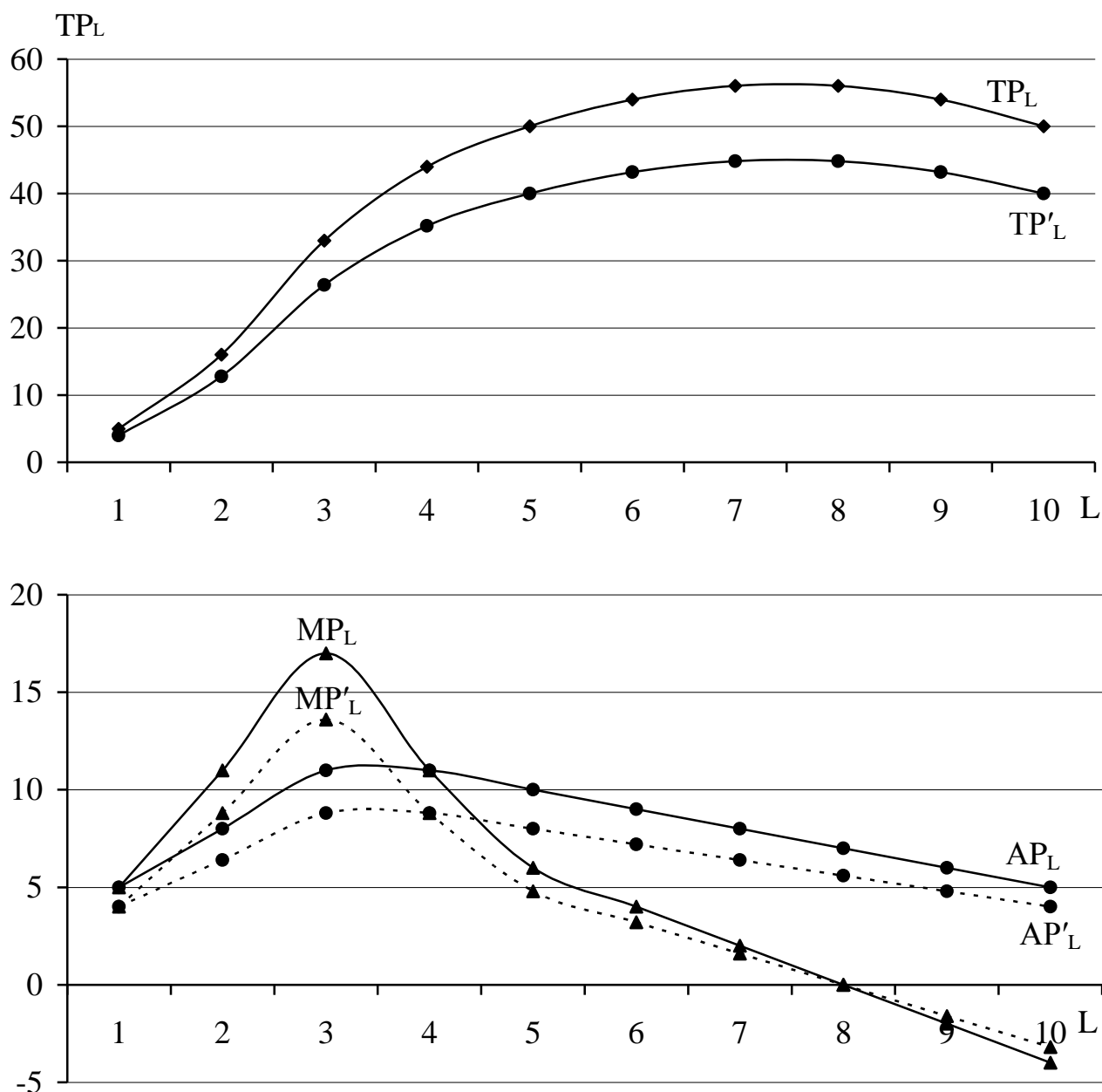

Рисунок 2.18 – Графіки загального, середнього і граничного продуктів праці після зниження продуктивності праці

Отже, як видно з розрахунків і графіків, при зниженні продуктивності праці робітників за тих самих витрат праці результат буде меншим (графіки загального, середнього і граничного продуктів лежать нижче ніж попередні, хоча критичні точки залишилися тими ж самими).

Задача 26. Фірма, що пропонує свою продукцію на місцевому ринку мінеральних добрив, працює за технологією, представленою виробничою функцією $Q = L^{0,25} \cdot K^{0,5}$. Ціни на фактори виробництва складають: $r_L = 1$, $r_K = 3$. В короткостроковому періоді постійною величиною є капітал, $K^* = 50$.

Визначити:

1. Комбінацію ресурсів, яка мінімізує витрати виробництва даної фірми, а також оптимальний для неї обсяг випуску за наявного бюджету $TC = 450$.

2. Вивести функцію граничних витрат фірми в довгостроковому періоді.
3. Якщо капітал зафіксовано на рівні K^* , то якими будуть граничні витрати виробництва даної фірми?
4. Коефіцієнти еластичності випуску по факторах, тип віддачі від масштабу.
5. Вирази для середньої та граничної фондівіддачі капіталу фірми.

Розв'язок:

1) Для знаходження комбінації ресурсів, яка мінімізує витрати виробництва даної фірми за фіксованих цін на ресурси і наявного бюджету, необхідно алгебраїчно розв'язати систему рівнянь:

$$\begin{cases} r_K \cdot K + r_L \cdot L = TC \\ \frac{MP_L}{MP_K} = \frac{r_L}{r_K} \end{cases} \quad (2.19)$$

Перше рівняння є ізокостою, а друге – умовою мінімізації витрат, де MP_L і MP_K є граничними продуктами праці і капіталу, що представляють собою похідні виробничої функції за відповідною змінною:

$$MP_L = \frac{dQ}{dL} = \frac{0,25 \cdot K^{0,5}}{L^{0,75}}; \quad MP_K = \frac{dQ}{dK} = \frac{0,5 \cdot L^{0,25}}{K^{0,5}};$$

$$\frac{MP_L}{MP_K} = \frac{0,25 \cdot K^{0,5} \cdot K^{0,5}}{L^{0,75} \cdot 0,5 \cdot L^{0,25}} = \frac{0,5 \cdot K}{L} \Rightarrow \frac{0,5 \cdot K}{L} = \frac{1}{3} \Rightarrow L = 1,5 \cdot K.$$

На базі визначеної комбінації ресурсів можна розрахувати конкретний їх обсяг, підставивши одержану комбінацію в рівняння ізокванти:

$$TC = r_L \cdot L + r_K \cdot K. \quad (2.20)$$

За умов задачі $TC = 450$, отже $450 = L + 3 \cdot K \Rightarrow 450 = 1,5 \cdot K + 3 \cdot K \Rightarrow K = 100$ од., $L = 1,5 \cdot 100 = 150$ од.

За допомогою визначеної комбінації ресурсів фірма може виробити $Q = 150^{0,25} \cdot 100^{0,5} = 35$ одиниць продукції (рисунок 2.19).

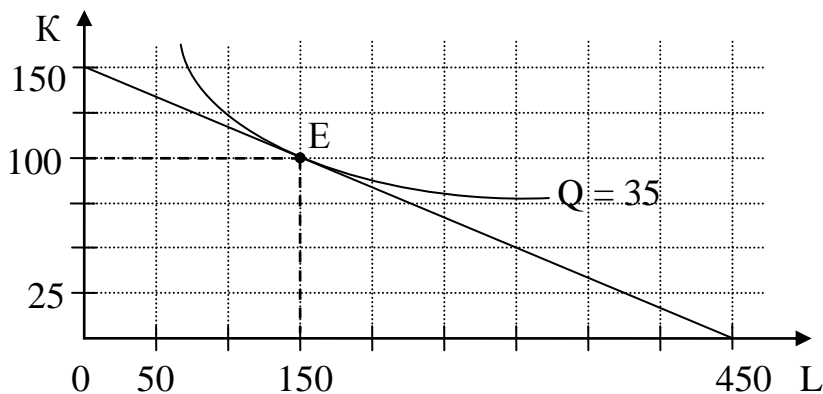

Рисунок 2.19 – Оптимальна комбінація ресурсів та обсяг випуску, що може бути вироблений за умов її використання

2) Граничні витрати представляють собою похідну від функції загальних витрат:

$$MC = \frac{dTC}{dQ}. \quad (2.21)$$

За умовою $TC = L + 3 \cdot K$. Величина загальних витрат залежить від кількості застосованих у виробництві ресурсів, а кількість необхідних ресурсів визначається величиною обсягу випуску $Q = L^{0,25} \cdot K^{0,5}$.

На базі визначеної оптимальної комбінації ресурсів обсяг виробництва можна представити як функцію від однієї змінної:

$Q = L^{0,25} \cdot K^{0,5} \Rightarrow Q = (1,5 \cdot K)^{0,25} \cdot K^{0,5} \Rightarrow K = 0,87 \cdot Q^{4/3}$ – функція попиту на капітал;

$Q = L^{0,25} \cdot (0,67 \cdot L)^{0,5} \Rightarrow L = 0,52 \cdot Q^{4/3}$ – функція попиту на працю.

Таким чином, $TC = 0,52 \cdot Q^{4/3} + 3 \cdot 0,87 \cdot Q^{4/3} = 3,13 Q^{4/3}$.

$$LMC = 4,17 Q^{1/3}.$$

3) У короткостроковому періоді, коли капітал фіксовано на рівні 50, загальні витрати фірми складатимуть:

$$TC = L + 3 \cdot 50 = 150 + L.$$

Крім того, обсяг виробництва залежатиме лише від кількості використаної праці:

$Q = L^{0,25} \cdot 50^{0,5} = 7,07 \cdot L^{0,25} \Rightarrow L = 0,0004 \cdot Q^4$ – функція попиту на працю.

Таким чином, $STC = 150 + 0,0004 \cdot Q^4$, а $SMC = 0,0016 \cdot Q^3$.

4) Коефіцієнти еластичності випуску по факторах представляють собою показники ступеню у виробничій функції. Так, еластичність випуску за працею $E_L = \alpha = 0,25 < 1$, тому за цим фактором випуск є нееластичним, тобто зміна кількості використовуваної праці на 1% призводить до зміни обсягів виробництва на 0,25%. У той же час чутливість випуску до зміни капіталу вища і складає $E_K = \beta = 0,5 < 1$, хоча випуск є нееластичним і по капіталу: зміна кількості використовуваного капіталу на 1% призводить до зміни обсягів виробництва на 0,5%.

Сума коефіцієнтів характеризує тип віддачі від масштабу. У нашому випадку $\alpha + \beta < 1$ ($0,25 + 0,5 = 0,75 < 1$), тобто виробнича функція демонструє спадну віддачу від масштабу.

5) Середня (AP_K) та гранична (MP_K) фондовіддача капіталу розраховуються за такими формулами:

– середня фондовіддача капіталу показує, скільки в середньому продукції можна одержати з одиниці вкладеного капіталу:

$$AP_K = \frac{TP}{K}; \quad (2.22)$$

– гранична фондовіддача капіталу показує, на скільки збільшується обсяг виробництва при збільшенні кількості капіталу на одиницю:

$$MP_K = \frac{\Delta TP}{\Delta K} \text{ або } MP_K = \frac{dTP}{dK}. \quad (2.23)$$

Для заданої виробничої функції середня фондовіддача капіталу матиме вираз:

$$AP_K = \frac{L^{0,25} \cdot K^{0,5}}{K} = \frac{L^{0,25}}{K^{0,5}},$$

а гранична фондovіддача капіталу: $MP_K = \frac{d(L^{0,25} \cdot K^{0,5})}{dK} = \frac{L^{0,25}}{2 \cdot K^{0,5}}$.

Задача 27. На меблевій фабриці за годину виготовляється 1,3 стільця. Визначте середні змінні витрати виробництва одного стільця, припускаючи, що праця є змінним фактором виробництва і що витрати на працю становлять 26 грн. на годину.

Якщо постійні витрати становлять 18000 грн. на місяць, а місячний обсяг виробництва 1000 стільців, то якою буде величина середніх сукупних витрат виробництва?

Розв'язок:

Середні змінні витрати (AVC) показують витрати змінного ресурсу на одиницю продукції. Відомо, що змінним ресурсом у даному випадку є праця, якої витрачається на суму 26 грн. за годину. За цей час виробляється 1,3 стільця, отже на один витрачається $\frac{26}{1,3} = 20$ грн., тобто середні змінні витрати виробництва одного стільця – $AVC = 20$ грн.

Середні сукупні витрати (ATC) – це вартість виробництва одиниці продукції:

$$ATC = \frac{TC(Q)}{Q}. \quad (2.24)$$

Відповідно визначаються показники середньої змінної вартості (AVC) і середньої фіксованої вартості (AFC):

$$AVC = \frac{VC}{Q}, \quad AFC = \frac{FC}{Q}. \quad (2.25)$$

Між середніми показниками існує зв'язок:

$$ATC = AFC + AVC. \quad (2.26)$$

Розрахуємо тепер середні сукупні витрати:

$$ATC = \frac{18000}{1000} + 20 = 38 \text{ грн.}$$

Відповідь: середні сукупні витрати виробництва одного стільця складають 38 грн.

Задача 28.

Витрати фірми, яка максимізує прибуток, задані функцією: $TC = 50 + Q^2$, попит на продукцію фірми описується рівнянням: $P = 40 - Q$.

Визначити оптимальний обсяг виробництва даної фірми, ціну, за якою вона продає продукцію, отриманий економічний прибуток і тип ринку, на якому працює дана фірма.

Розв'язок:

Оптимальним обсягом виробництва для фірми вважається той, що забезпечує їй одержання максимального прибутку.

Умовою максимізації прибутку є рівність $MR = MC$, де $MR = \frac{dTR}{dQ}$,

$$MC = \frac{dTC}{dQ}.$$

Якщо $P = 40 - Q$, то $TR = P \cdot Q = (40 - Q) \cdot Q = 40 \cdot Q - Q^2$.

Отже, $MR = 40 - 2 \cdot Q$, $MC = 2 \cdot Q$;

Таким чином $40 - 2 \cdot Q = 2 \cdot Q \Rightarrow Q^* = 10$ одиниць – оптимальний обсяг виробництва даної фірми, який максимізує прибуток;

$P^* = 40 - 10 = 30$ грн. – ціна, за якою вона продає продукцію.

Економічний прибуток розраховується як різниця між виручкою і загальними витратами:

$$\begin{aligned} \Pi &= TR - TC = 40 \cdot Q - Q^2 - (50 + Q^2) = 40 \cdot 10 - 10^2 - (50 + 10^2) \Rightarrow \\ &\Pi = 150 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Оскільки за умов задачі $P \neq MR$, ми маємо справу з неконкурентним ринком, тобто фірма, що працює на цьому ринку, володіє певною монопольною владою, оскільки ціну встановлює не на рівні граничної виручки, а визначає, виходячи з ринкового попиту. Це може бути як ринок монополії, так і монополістичної конкуренції.

Задача 29.

Фірма працює на ринку досконалої конкуренції за технологією, відповідно до якої функція загальних витрат має вигляд: $TC = 30 + 16 \cdot Q + 3 \cdot Q^2$ (Q – обсяг виробництва, тис. од.).

На ринку встановилася ціна на рівні 40 грн.

Який прибуток за таких умов матиме фірма?

Як зміниться прибуток фірми при:

а) зростанні ціни до 80 грн.;

б) зниженні ціни до 28 грн.?

За якого рівня ціни в галузі встановиться довгострокова рівновага (за умов незмінності технології виробництва)?

Розв'язок:

Будь-який виробник прагне максимізувати свій прибуток, продаючи товар на ринку. Умовою максимізації прибутку є рівність граничної виручки і граничних витрат: $MR = MC$, однак на ринку досконалої конкуренції, внаслідок абсолютної еластичності попиту на продукцію окремої фірми, гранична виручка співпадає з ціною: $MR = P$, тому умова максимізації прибутку для конкурентної фірми набуває вигляду: $P = MC$.

Граничні витрати є похідною загальних витрат: $MC = \frac{dTC(Q)}{dQ}$, отже

$MC = 16 + 6 \cdot Q \Rightarrow 40 = 16 + 6 \cdot Q \Rightarrow Q_1 = 4$ тис. од. – обсяг товару, що продаватиметься окремою фірмою на ринку досконалої конкуренції за ціною, що на ньому встановилася, $P_1 = 40$ грн.

Прибуток є різницею між загальною виручкою фірми та її сумарними витратами:

$$\Pi = TR - TC = P \cdot Q - TC. \quad (2.27)$$

або
$$\Pi = (P - ATC) \cdot Q \quad (2.28)$$

За визначених параметрів економічний прибуток окремої фірми складе:

$$\Pi = 40 \cdot 4 - (30 + 16 \cdot 4 + 3 \cdot 4^2) = 18 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{або } ATC = \frac{TC}{Q} = \frac{30}{Q} + 16 + 3 \cdot Q = \frac{30}{4} + 16 + 3 \cdot 4 = 35,5 \text{ грн.};$$

$$\Pi = (40 - 35,5) \cdot 4 = 18 \text{ тис. грн.}$$

При зростанні ціни на ринку до 80 грн. умова максимізації прибутку залишається без змін, змінюється лише ціна:

$$80 = 16 + 6 \cdot Q \Rightarrow Q_2 = 10,67 \text{ тис. од.};$$

$$\Pi = 80 \cdot 10,67 - (30 + 16 \cdot 10,67 + 3 \cdot 10,67^2) = 311,33 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{або } ATC = \frac{30}{10,67} + 16 + 3 \cdot 10,67 = 50,82 \text{ грн.};$$

$$\Pi = (80 - 50,82) \cdot 10,67 = 311,33 \text{ тис. грн.}$$

Отже, як показують розрахунки, зростання ціни на ринку призведе до збільшення обсягів виробництва і величини прибутку окремого виробника.

При зниженні ціни до 28 грн. обсяг випуску окремої фірми також зменшується: $28 = 16 + 6 \cdot Q \Rightarrow Q_3 = 2$ тис. од. За такого обсягу і ринкової ціни фірма починає нести збитки:

$$\Pi = 28 \cdot 2 - (30 + 16 \cdot 2 + 3 \cdot 2^2) = -18 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{або } ATC = \frac{30}{2} + 16 + 3 \cdot 2 = 37 \text{ грн.};$$

$$\Pi = (28 - 37) \cdot 2 = -18 \text{ тис. грн.}$$

Економічний прибуток приваблює в галузь нових виробників, входження яких поступово знижує ринкову ціну, а економічні збитки спонукають виробників до виходу і припинення бізнесу, що поступово призводить до зростання ціни на ринку. Вхід-вихід фірм припиняється тоді, коли економічний прибуток кожної з них дорівнюватиме нулю. Це є умовою довгострокової рівноваги:

$$P = LATC_{\min} = LMC. \quad (2.29)$$

Раніше було розраховано $ATC = \frac{30}{Q} + 16 + 3 \cdot Q$ і $MC = 16 + 6 \cdot Q$, отже

$$\frac{30}{Q} + 16 + 3 \cdot Q = 16 + 6 \cdot Q \Rightarrow Q_d = 3,16 \text{ тис. од.}$$

Оскільки $P = ATC = MC$, то $P_E = \frac{30}{3,16} + 16 + 3 \cdot 3,16 = 16 + 6 \cdot 3,16 \Rightarrow$

$P_E = 34,97$ грн. За таких умов економічний прибуток:

$$\Pi = 34,97 \cdot 3,16 - (30 + 16 \cdot 3,16 + 3 \cdot 3,16^2) = 0 \text{ грн.}$$

Розглянемо зміни, що відбулися, на графіку (рисунок 2.20).

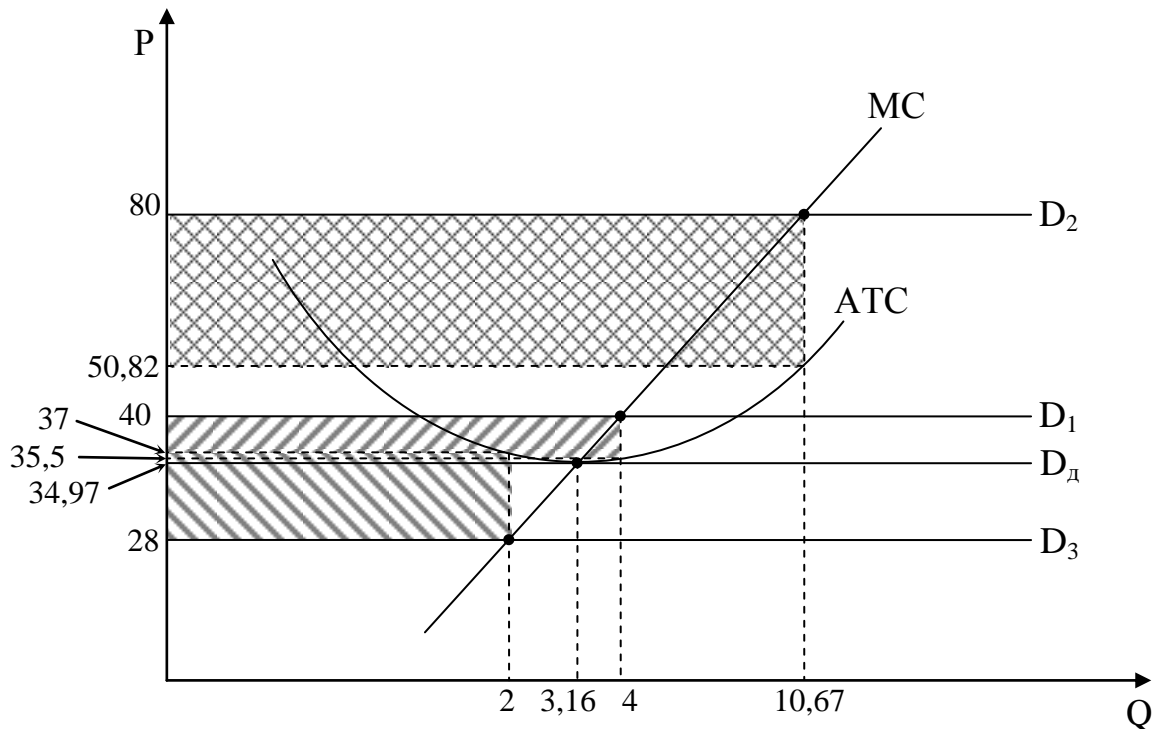

Рисунок 2.20 – Поведінка фірми на ринку досконалої конкуренції

Задача 30. В олігопольній галузі діють три фірми однакового розміру. Граничні витрати у них однакові – дорівнюють 300 грн. і залишаються незмінними, незалежно від обсягу випуску, тобто $MC = \text{const}$. Попит на продукцію галузі представлений такими даними:

Таблиця 2.18 – Попит на продукцію фірм галузі

P, грн.	1500	1200	900	600	300
Q, тис. од.	300	600	900	1200	1500

Якщо фірми об'єднуються в картель і ділять ринок порівну, яка буде рівноважна ціна і яку кількість продукції виготовить кожна фірма?

Розв'язок:

За умов утворення картелю ринок стає монопольним, а отже умова максимізації прибутку представляється рівністю: $MR = MC$, де MR – гранична виручка, що розраховується як похідна загальної виручки (TR).

Оскільки загальна виручка є добутком ціни та обсягу продажу: $TR = P \cdot Q$, нам слід вивести рівняння функції попиту на основі даних таблиці:

$$Q^D = a - b \cdot P \Rightarrow b = \frac{\Delta Q}{\Delta P} = \frac{300}{300} = 1 \Rightarrow Q^D = a - 1 \cdot P \Rightarrow 300 = a - 1500 \Rightarrow a = 1800 \Rightarrow Q^D = 1800 - P.$$

Якщо виразити з функції попиту P , одержимо:

$$TR = (1800 - Q) \cdot Q \Rightarrow TR = 1800 \cdot Q - Q^2 \Rightarrow MR = 1800 - 2 \cdot Q;$$

$$MR = MC \Rightarrow 1800 - 2 \cdot Q = 300 \Rightarrow$$

$$Q = 750 \text{ тис. од.}; P = 1800 - 750 = 1050 \text{ грн.}$$

Оскільки в галузі діють три фірми однакового розміру, то розрахований обсяг розподілиться на три рівні за розміром квоти:

$$q_A = q_B = q_C = \frac{750}{3} = 250 \text{ тис. од.}$$

Задача 31. Фірма “Лаванда” виробляє шампунь (тис. флаконів на рік) і працює на ринку монополістичної конкуренції. Її сукупний дохід і граничні витрати відповідно задані такими функціями:

$$TR = 24 \cdot Q - 2 \cdot Q^2; \quad MC = 5 \cdot Q - 21.$$

Визначити:

1. Обсяг виробництва і ціну, за якою продає шампунь дана фірма.
2. Ступінь завантаження виробничих потужностей фірми, якщо її довгострокові мінімальні середні витрати дорівнюють 9 грн.
3. Якою була б ціна і обсяг продажу, якби дана фірма працювала на досконало конкурентному ринку?
4. Зробіть порівняльну характеристику ринку досконалої конкуренції і ринку монополістичної конкуренції.

Розв’язок:

1) Обсяг виробництва будь-яка фірма обирає, виходячи з прагнення максимізувати свій прибуток. Умовою максимізації прибутку є рівність: $MR = MC$.

$$MR = (TR)'_Q = 24 - 4 \cdot Q \Rightarrow$$

$$24 - 4 \cdot Q = 5 \cdot Q - 21 \Rightarrow Q = 5 \text{ тис. од.}$$

Ціну на продукцію монополістичний конкурент визначає, виходячи з функції попиту на свою продукцію. Остання може бути виражена з функції загальної виручки: $TR = P \cdot Q \Rightarrow P = \frac{TR}{Q} = \frac{24 \cdot Q - 2 \cdot Q^2}{Q} \Rightarrow P = 24 - 2 \cdot Q$.

Оскільки $Q = 5$ тис. од., $P = 24 - 2 \cdot 5 = 14$ грн.

2) У фірм, що працюють на ринку монополістичної конкуренції, в довгостроковому періоді продукція не буде вироблятися з мінімальною середньою вартістю, як це має місце в умовах досконалої конкуренції. Через від’ємний нахил лінії попиту вона дотикається кривої середньої вартості зліва від мінімуму останньої. Значить, у стані довгострокової рівноваги у монополістичних конкурентів існують надлишкові виробничі потужності і через це диференційовані блага обходяться дорожче, ніж стандартизовані.

Середні витрати досягають мінімуму у точці перетину з кривою граничних витрат: $AC_{\min} = MC$. Оскільки $AC_{\min} = 9$, а $MC = 5 \cdot Q - 21$, то $9 = 5 \cdot Q - 21 \Rightarrow Q = 6$ тис. од.

Таким чином, оскільки фірма випускає 5 тис. флаконів шампуню на рік, її

виробничі потужності завантажені на $\frac{5}{6} \cdot 100\% = 83,33\%$.

3) Якби фірма працювала на ринку досконалої конкуренції, обсяг вона б обирала, виходячи з умови $P = MC$, тобто $24 - 2 \cdot Q = 5 \cdot Q - 21 \Rightarrow Q = 6,43$ тис. од. Отже, обсяг випуску фірми за умов досконалої конкуренції більший, а ціна повинна бути нижчою. Перевіримо:

$$P = 24 - 2 \cdot 6,43 = 11,14 \text{ грн.}$$

4) Порівняльний аналіз ринків монополістичної і досконалої конкуренції зручніше зробити на графіку:

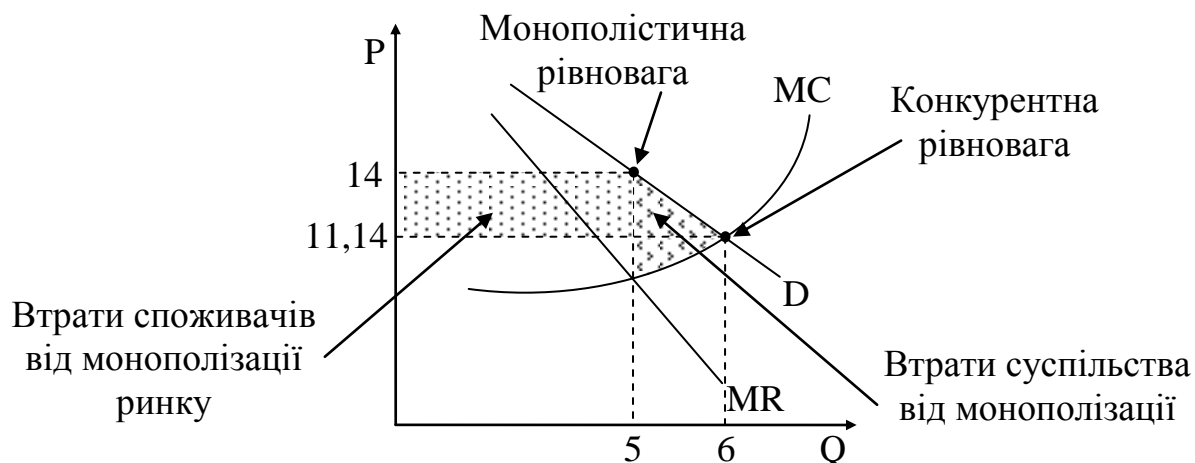

Рисунок 2.21 – Порівняння вибору монополістичного і досконалого конкурентів

Задача 32. Визначте, скільки робітників найме фірма за ставки заробітної плати 390 грн., якщо одиниця товару, що виробляє фірма, реалізується за ціною 30 грн., і фірма функціонує за таких умов:

Таблиця 2.19 – Динаміка обсягів виробництва фірми

L, кількість робітників	1	2	3	4	5	6
TP, сукупний продукт	15	20	33	38	41	43

Розв'язок:

З вихідних даних можна зрозуміти, що фірма працює на ринках благ і ресурсів, де панує досконала конкуренція. Умова максимізації прибутку на ринку ресурсів при цьому:

$$P \cdot MP_L = r_L, \quad (2.30)$$

де P – ціна товару;

MP_L – граничний продукт $\left(MP_L = \frac{\Delta TP}{\Delta L} \right)$;

r_L – ціна ресурсу.

Зробимо відповідні розрахунки і занесемо результати в таблиці 2.20.

Умова максимізації прибутку виконується при $L = 3$, тобто фірма має

найняти 3 робітника.

Таблиця 2.20 – Результати розрахунків параметрів виробництва фірми

L, кількість робітників	1	2	3	4	5	6
TP, сукупний продукт	15	20	33	38	41	43
MP_L	–	5	13	5	3	2
$P \cdot MP_L$	–	150	390	150	90	60
r_L	390	390	390	390	390	390

Відповідь: фірмі потрібно найняти 3 робітника.

Задача 33. Протягом року економічну діяльність країни характеризують наступні фінансові показники:

- фірмами оплачено економічні ресурси: 515 млрд. грн.;
- домашніми господарствами придбано товарів споживчого призначення: 300 млрд. грн.;
- придбано товарів іноземного виробництва: 35 млрд. грн.;
- фірмами здійснено інвестицій: 140 млрд. грн.;
- сплачено прямих податків у розмірі 90 млрд. грн.;
- сплачено непрямих податків у розмірі: 80 млрд. грн.;
- виплачено державою трансфертних платежів на суму 90 млрд. грн., із них домогосподарствам – 10 млрд. грн.;
- державою закуплено товарів і послуг: 60 млрд. грн.;
- чистий приток капіталу: 20 млрд. грн.

Побудувати модель відкритої економіки та визначити величину всіх фінансових потоків.

Розв'язок:

Оскільки за умовою задачі необхідно побудувати модель відкритої економіки, то зобразимо чотирисекторну економіку модель (рисунок 2.22). Нанесемо на рисунок всі відомі показники.

Відомо, що фірмами придбано економічних ресурсів на суму 515 млрд. грн., отже, відповідно і національний дохід (НД) і національний продукт (НП) набудуть такого ж значення, тобто $НД = НП = 515$ млрд. грн.

Визначимо розмір заощаджень домашніх господарств, скориставшись формулою національного доходу у чотирисекторній моделі:

$$НД = C + S + T + Z, \quad (2.31)$$

- де
- C – споживання домашніх господарств;
 - S – заощадження домашніх господарств;
 - T – чисті прямі податки;
 - Z – імпорт.

Заощадження домашніх господарств становлять:

$$S = 515 - (300 + 80 + 35) = 100 \text{ млрд. грн.}$$

Визначимо стан державного бюджету, щоб оцінити фінансові зв'язки сектору “Держава” і фінансового ринку. Оскільки до бюджету сумарно

надходить прямих та непрямих податків 170 млрд. грн., а видатки з бюджету, пов'язані з виплатою трансфертних платежів та державною закупівлею товарів і послуг, рівні 150 млрд. грн., то утворюється профіцит бюджету у сумі 20 млрд. грн. При існуванні профіциту бюджету утворюється фінансовий потік “погашення попередніх заборгованостей” і кошти спрямовуються сектором “Держава” до фінансового ринку.

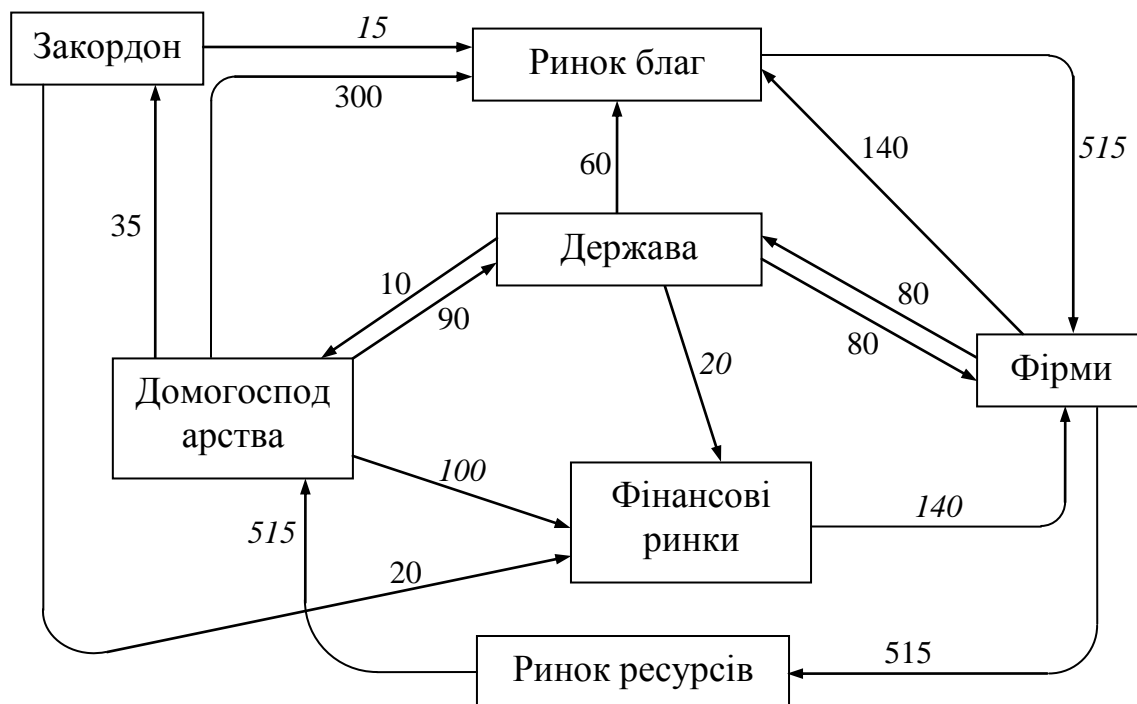

Рисунок 2.22 – Модель відкритої економіки*

* розраховані показники вказані курсивом

Визначимо величину експорту, скориставшись формулою НП для чотирисекторної моделі:

$$\text{НП} = \text{C} + \text{I} + \text{G} + \text{E}, \quad (2.32)$$

де I – інвестиційні витрати;

G – державні витрати на закупівлю товарів і послуг;

E – експорт.

Експорт становить: $E = 515 - (300 + 140 + 60) = 15$ млрд. грн.

Визначимо величину інвестиційних коштів, провівши балансування фінансового ринку. Всі тимчасово вільні фінансові кошти макросектори спрямовують на фінансовий ринок, зокрема у нашому випадку до фінансового ринку надходить 100 млрд. грн. від домашніх господарств, 20 млрд. грн. від держави та 20 млрд. грн. від сектору “Закордон”. За таких умов всі кошти з фінансового ринку будуть спрямовані до сектору “Фірма” з метою подальшого інвестування, тобто фінансовий потік інвестиційних ресурсів становить 140 млрд. грн.

Всі розраховані показники нанесемо на рисунок 2.22.

Задача 34. За даними таблиці 2.21 розрахувати:

- а) обсяг ВВП за доходами;
- б) обсяг ВВП за витратами;
- в) обсяг ЧНП;
- г) обсяг НД.

Таблиця 2.21 – Показники діяльності країни

Показник	Сума, гр. од.
Відсоток за кредит	30
Валові приватні інвестиції	55
Заробітна плата робітників і службовців	210
Прибуток корпорацій	119
Сплачені непрямі податки	25
Рентні платежі власникам орендного майна	20
Податки на прибуток корпорацій	48
Чистий експорт товарів та послуг	15
Державні закупки товарів та послуг	85
Чисті приватні інвестиції	40
Доходи приватних власників	23
Трансфертні виплати підприємствам	7
Трансфертні виплати населенню	34
Споживчі витрати	280

Розв'язок:

а) Розраховуючи ВВП за доходами, потрібно знайти суму таких його складових:

1) винагорода за працю. Цей компонент містить заробітну плату, а також внески підприємств на соціальне страхування, у пенсійний фонд, фонд зайнятості тощо;

2) рентні платежі – це прибуток, який отримують власники нерухомості, включаючи імпутовану ренту за проживання у власних будинках;

3) чисті відсотки – це різниця між процентними платежами фірм іншим секторам економіки та процентними платежами, які фірми отримали від інших секторів: домогосподарств, держави, не враховуючи виплат процентів по державному боргу;

4) доход від власності – це чистий прибуток підприємств, які перебувають у приватній власності;

5) прибуток корпорацій – загальна сума прибутку, одержана корпоративним сектором економіки. Цей компонент, у свою чергу, містить три складові: податок на прибуток корпорацій, дивіденди акціонерам, нерозподілений прибуток корпорацій.

б) амортизаційні витрати;

7) чисті непрямі податки на бізнес – непрямі податки на бізнес (податок на додану вартість, акцизи, мито, ліцензійні платежі та ін.) за відрахуванням субсидій.

Таким чином, розрахунок ВВП за доходами набуває вигляду:

$$\text{ВВП}_{\text{за доходами}} = 30 + (55 - 40) + 210 + 119 + (25 - 7) + 20 + 23 = 435 \text{ гр. од.};$$

б) розрахунок ВВП методом сумування основних видів витрат спирається на вихідне положення, згідно якого вартість виробленого продукту дорівнює сумі всіх витрат на його придбання. Формула, що лежить в основі витратного підходу до визначення ВВП, має вигляд:

$$\text{ВВП} = C + I_{\text{br}} + G + \text{NE}, \quad (2.33)$$

де I_{br} – валові інвестиційні витрати підприємств;

NE – чистий експорт ($\text{NE} = E - Z$).

Таким чином, розрахунок ВВП за витратами набуває вигляду:

$$\text{ВВП}_{\text{за витратами}} = 55 + 15 + 85 + 280 = 435 \text{ гр. од.};$$

в) чистий національний продукт (ЧНП) – це вартість кінцевої продукції, реально виготовленої у поточному періоді. Оскільки амортизаційні відрахування являють собою перенесення вартості основного капіталу, який фактично був створений у попередніх періодах, то ЧВП можна отримати із ВВП зменшивши на величину амортизаційних відрахувань:

$$\text{ЧНП} = \text{ВВП} - \text{Am} = 435 - 15 = 420 \text{ гр. од.};$$

г) національний доход (НД) – сукупний доход в економіці, який отримують власники факторів виробництва (праці, капіталу, землі) – можна отримати, коли показник ЧНП зменшити на величину чистих непрямих податків на бізнес:

$$\text{НД} = \text{ЧНП} - T_{\text{ч.н.}} = 420 - (25 - 7) = 402 \text{ гр. од.}$$

Відповідь: ВВП країни становить 435 гр. од., ЧНП рівний 420 гр. од., а НД – 402 гр. од.

Задача 35. Економічну діяльність країни за рік характеризують наступні дані: національний доход складає 6000 грн., використований доход – 5200 грн., валові інвестиції – 1000 грн., чисті інвестиції – 200 грн., споживання домашніх господарств – 4000 грн., державні витрати на закупівлю товарів та послуг – 2000 грн., чисті непрямі податки – 500 грн.

Визначте показники:

- а) величину амортизації;
- б) ЧНП;
- в) ВВП;
- г) величину чистого експорту;
- д) стан державного бюджету.

Розв'язок:

а) Амортизація (Am) дозволяє підприємцю здійснити процес суспільного відтворення у постійних масштабах, тому вона являється складовою валових інвестицій (брутто-інвестиції – I_{br} , що дорівнюють сумі амортизації та чистих інвестицій) і може бути визначена на основі формули:

$$I_{\text{br}} = \text{Am} + I_{\text{n.}} \quad (2.34)$$

де $I_{\text{n.}}$ – чисті (нетто) інвестиції.

Відповідно до вихідних даних задачі амортизація рівна:

$$Am = I_{br} - I_n = 1000 - 200 = 800 \text{ гр. од.}$$

б) Величину ЧНП можна визначити двома методами: на основі коригування показника ВВП або на основі коригування показника НД. Оскільки за умовою задачі відома величина національного доходу, то обираємо другий метод:

$$\text{ЧНП} = \text{НД} + T_{\text{ч.н.}} = 6000 + 500 = 6500 \text{ гр. од.}$$

в) Величина показників ЧНП та ВВП відрізняється на суму амортизаційних відрахувань, тому для розрахунку показника ВВП варто показник ЧНП збільшити на величину амортизації:

$$\text{ВВП} = \text{ЧНП} + Am = 6500 + 800 = 7300 \text{ гр. од.}$$

г) Чистий експорт являється складовою при визначенні ВВП за витратним методом. Трансформувавши загальний вигляд формули ВВП_{за витратами}, отримаємо:

$$NE = \text{ВВП} - C - I_{br} - G = 7300 - 4000 - 1000 - 2000 = 300 \text{ гр. од.}$$

д) Стан державного бюджету визначається на основі порівняння сумарних надходжень до бюджету (чистих прямих та чистих непрямих податків) з видатками бюджету (державні витрати на закупівлю товарів та послуг).

Щоб визначити величину чистих прямих податків ($T_{\text{ч.пр.}}$), скористаємося формулою для розрахунку використовуваного доходу (y^v):

$$y^v = \text{НД} - T_{\text{ч.пр.}} \quad (2.35)$$

Відповідно величина чистих прямих податків набуває значення:

$$T_{\text{ч.пр.}} = \text{НД} - y^v = 6000 - 5200 = 800 \text{ гр. од.}$$

Стан державного бюджету розраховується за формулою:

$$\delta = G - (T_{\text{ч.пр.}} + T_{\text{ч.н.}}) \quad (2.36)$$

$$\delta = 2000 - (800 + 500) = 700 \text{ гр. од.} - \text{існує дефіцит державного бюджету.}$$

Задача 36. В економіці виробляється і споживається тільки три види благ: X, Y, Z.

Розрахуйте індекс споживчих цін (ІСЦ) і дефлятор для 2013 р., використовуючи дані за 2012 р. як базові. Вихідні дані наведено у таблиці 2.22.

Таблиця 2.22 – Динаміка цін та обсягів товарів

Показник	2012-й рік	2013-й рік
Обсяг товару X, од.	20000	25000
Ціна товару X, гр. од.	10	8
Обсяг товару Y, од.	900	800
Ціна товару Y, гр. од.	300	380
Обсяг товару Z, од.	60	45
Ціна товару Z, гр. од.	5000	6000

Розв'язок:

Індекс Ласпейреса, розрахований для фіксованого “кошика” споживача товарів та послуг, називають індексом споживчих цін:

$$I_p^{с.ц.} = \frac{\sum p_1 \cdot q_{с.к.}}{\sum p_0 \cdot q_{с.к.}}, \quad (2.37)$$

де $q_{с.к.}$ – обсяг товарів, що включаються до споживчого кошика.

Визначимо індекс споживчих цін:

$$I_p^{с.ц.} = \frac{\sum p_1 \cdot q_0}{\sum p_0 \cdot q_0} = \frac{8 \cdot 20000 + 380 \cdot 900 + 6000 \cdot 60}{10 \cdot 20000 + 300 \cdot 900 + 5000 \cdot 60} = \frac{862000}{770000} = 1,12 \text{ (112\%) .}$$

Індекс споживчих цін свідчить, що протягом року ціни зросли на 12%.

Індекс Пааше, розрахований для сукупності товарів і послуг, що входять до складу ВВП, називається дефлятором ВВП:

$$\text{Дефлятор ВВП} = \frac{\text{ВВП}_{\text{ном}}}{\text{ВВП}_{\text{реал}}} = \frac{\sum p_1 \cdot q_1}{\sum p_0 \cdot q_1}. \quad (2.38)$$

Розрахуємо величину дефлятора:

$$I_p^{\text{деф.}} = \frac{\sum p_1 \cdot q_1}{\sum p_0 \cdot q_1} = \frac{8 \cdot 25000 + 380 \cdot 800 + 6000 \cdot 45}{10 \cdot 25000 + 300 \cdot 800 + 5000 \cdot 45} = \frac{774000}{715000} = 1,08 \text{ (108\%) .}$$

Дефлятор свідчить, що протягом року ціни зросли на 8%.

Задача 37. Економічний стан країни за три періоди характеризують дані наведені у таблиці 2.23.

Таблиця 2.23 – Валовий внутрішній продукт та індекс цін країни

Показники	Роки		
	1-й	2-й	3-й
ВВП в поточних цінах, млрд. грн.			
ВВП в цінах 1-го року, млрд. грн.	550		683
ВВП в цінах 2-го року, млрд. грн.		350	
ВВП в цінах 3-го року, млрд. грн.			
Річний індекс цін	1,2	1,5	1,3

Необхідно визначити:

- реальний ВВП для кожного року, вважаючи за базисний перший рік;
- реальний ВВП для кожного року, вважаючи за базисний другий рік;
- реальний ВВП для кожного року, вважаючи за базисний третій рік;
- темп росту номінального ВВП для другого та третього років;
- темп росту реального ВВП для другого та третього років.

Заповнити всю табл. 2.23. Проаналізувати динаміку ВВП за рахунок зміни цін та обсягу виробництва.

Розв'язок:

Користуючись формулою індексу цін, визначимо послідовно ВВП першого року:

за цінами другого року: $ВВП_2^1 = ВВП_1^1 \cdot I_{p_2} = 550 \cdot 1,5 = 825$ млрд. грн.;

за цінами третього року: $ВВП_3^1 = ВВП_2^1 \cdot I_{p_3} = 825 \cdot 1,3 = 1072,5$ млрд. грн.

Користуючись формулою індексу цін, визначимо послідовно ВВП другого року:

за цінами першого року: $ВВП_1^2 = \frac{ВВП_2^2}{I_{p_2}} = \frac{350}{1,5} = 233,3$ млрд. грн.;

за цінами третього року: $ВВП_3^2 = ВВП_2^2 \cdot I_{p_3} = 350 \cdot 1,3 = 455$ млрд. грн.

Користуючись формулою індексу цін, визначимо послідовно ВВП третього року:

за цінами другого року: $ВВП_2^3 = ВВП_1^3 \cdot I_{p_2} = 683 \cdot 1,5 = 1024,5$ млрд. грн.;

за цінами третього року: $ВВП_3^3 = ВВП_2^3 \cdot I_{p_3} = 1024,5 \cdot 1,3 = 1331,85$ млрд. грн.

Всі розраховані показники занесемо до таблиці 2.24 курсивом.

Таблиця 2.24 – Валовий внутрішній продукт та індекс цін країни

Показники	Роки		
	1-й	2-й	3-й
ВВП в поточних цінах, грн.	550	350	1331,85
ВВП в цінах 1-го року, грн.	550	233,3	683
ВВП в цінах 2-го року, грн..	825	350	1024,5
ВВП в цінах 3-го року, грн.	1072,5	455	1331,85
Річний індекс цін	1,2	1,5	1,3
Темп росту реального ВВП	–	0,42	2,93
Темп росту номінального ВВП	–	0,64	3,8

Номінальний ВВП – це обсяг виробництва, який вимірюється в поточних цінах, тобто в цінах, що існують на момент виробництва.

Таким чином, на величину номінального ВВП впливають два процеси:

- 1) динаміка обсягу виробництва;
- 2) динаміка рівня цін.

Реальний ВВП – це обсяг виробництва, який вимірюється в сталих (незмінних, базових) цінах, тобто на величину цього показника впливає лише зміна обсягів виробництва.

Темп росту номінального ВВП визначається за допомогою співвідношення номінальних ВВП двох суміжних періодів.

$T_{\text{НОМ}}^2 = \frac{ВВП_{\text{НОМ}}^2}{ВВП_{\text{НОМ}}^1} = \frac{350}{550} = 0,64$. Одержане значення означає, що за рахунок

одночасного зростання цін і обсягів виробництва ВВП протягом другого року зменшився на 36%.

$T_{\text{НОМ}}^3 = \frac{ВВП_{\text{НОМ}}^3}{ВВП_{\text{НОМ}}^2} = \frac{1331,85}{350} = 3,8$. Одержане значення означає, що за рахунок

одночасного зростання цін і обсягів виробництва ВВП протягом третього року

зріс на 280%.

Темп росту реального ВВП визначається за допомогою співвідношення реальних ВВП двох суміжних періодів. Для розрахунків у якості базисного оберемо перший рік.

$$T_{\text{реал}}^2 = \frac{\text{ВВП}_{\text{реал}}^2}{\text{ВВП}_{\text{реал}}^1} = \frac{455}{1072,5} = 0,42 \quad \text{— через зниження обсягів виробництва}$$

ВВП протягом другого року зменшився на 58%.

$$T_{\text{реал}}^3 = \frac{\text{ВВП}_{\text{реал}}^3}{\text{ВВП}_{\text{реал}}^2} = \frac{1331,85}{455} = 2,93 \quad \text{— за рахунок зростання обсягів}$$

виробництва ВВП протягом третього року зріс на 193%.

Задача 38. Розрахувати рівень безробіття, якщо робоча сила складає 10 млн. чол., кількість зайнятих – 7 млн. чол., фрикційне та структурне безробіття – 2 млн. чол.

Розв'язок:

Рівень безробіття визначається відношенням числа безробітних до чисельності робочої сили. Позначається буквою u і вимірюється у відсотках:

$$u = \frac{\text{Безробітні}}{\text{Робоча сила}} \cdot 100\% . \quad (2.39)$$

Величина робочої сили визначається як сума зайнятих та безробітних:

$$\text{Робоча сила} = \text{Зайняті} + \text{Безробітні} . \quad (2.40)$$

Таким чином, відповідно до умови,

$$\text{Безробітні} = \text{Робоча сила} - \text{Зайняті}$$

$$\text{Безробітні} = 10 \text{ млн. чол.} - 7 \text{ млн. чол.} = 3 \text{ млн. чол.}$$

$$\text{Тоді рівень безробіття складе: } u = \frac{3}{10} \cdot 100\% = 30\% .$$

Відповідь: рівень безробіття складає 30%.

Задача 39. Економіка країни характеризується такими показниками: фрикційне безробіття – 1 млн. осіб; циклічне безробіття – 0,4 млн. осіб; кількість зайнятих – 8 млн. осіб; загальна кількість населення – 17 млн. осіб; діти до 16 років складають 4 млн. осіб; особи, що знаходяться у спеціалізованих закладах – 1 млн. осіб; вибули зі складу робочої сили – 2 млн. осіб; потенційний ВВП – 500 млрд. грн.

Визначити:

1. Величину робочої сили та чисельність безробітних.
2. Рівень зайнятості населення.
3. Фактичний і природний рівень безробіття.
4. Відставання ВВП у відсотках та фактичний ВВП.

Розв'язок:

- 1) Населення країни складається з робочої сили (РС) й економічно

неактивного населення, отже величину робочої сили можна обрахувати таким чином:

$$PC = \text{Населення} - \text{Особи поза PC} = 17 - (4 + 1 + 2) = 10 \text{ млн. осіб.}$$

Робоча сила, у свою чергу, складається із зайнятих (З) та безробітних (Б), отже:

$$Б = PC - З = 10 - 8 = 2 \text{ млн. осіб.}$$

2) Рівень зайнятості розраховується за формулою:

$$\text{Рівень зайнятості} = \frac{\text{Зайняті}}{\text{Особи старші 16 років}} \cdot 100\% . \quad (2.41)$$

Таким чином, відповідно до умови задачі рівень зайнятості складе:

$$\text{Рівень зайнятості} = \frac{8}{17 - 4} \cdot 100\% = 61,5\% .$$

3) Фактичний рівень безробіття (u) визначається за формулою:

$$u = \frac{Б}{PC} \cdot 100\% \quad (2.42)$$

і відповідно становить: $u = \frac{2}{10} \cdot 100\% = 20\% .$

Природний рівень безробіття (u^*) визначається за формулою:

$$u^* = \frac{Б_{ф.+с.}}{PC} \cdot 100\% \quad (2.43)$$

і відповідно становить: $u^* = \frac{2 - 0,4}{10} \cdot 100\% = 16\% .$

4) Відставання ВВП (ΔY) розраховуємо з формули, що описує закон Оукена:

$$\Delta Y = -\beta \cdot (u - u^*) , \quad (2.44)$$

де β – коефіцієнт чутливості ВВП до динаміки циклічного безробіття (він показує, що коли фактичний рівень безробіття перевищує природний на 1%, то фактичний обсяг виробництва буде нижчим за потенційний на $\beta\%$). Цей коефіцієнт найчастіше має значення в межах від 2 до 2,5.

Визначимо відставання ВВП: $\Delta Y = -2,5 \cdot (20 - 16) = -10\%$, отже фактичний ВВП буде меншим за потенційний на 10%, тобто складе:

$$Y = Y^* - 0,1 \cdot Y^* = 500 - 0,1 \cdot 500 = 450 \text{ млрд. грн.}$$

Відповідь: робоча сила становить 10 млн. осіб, безробітні – 2 млн. осіб; рівень зайнятості населення – 61,5%; фактичний рівень безробіття – 20%, природний – 16%; відставання ВВП – 10%, фактичний ВВП – 450 млрд. грн.

Задача 40. Залежність між доходом (y) та споживанням (C) характеризується даними таблиці 2.25.

Визначити:

1. Аналітичний вигляд функції споживання домашніх господарств.
2. Аналітичний вигляд функції заощадження домашніх господарств.
3. Чому дорівнює споживання та заощадження, якщо доход становить 9 млн. грн.?

Таблиця 2.25 – Залежність споживання та доходів домогосподарств

Доход, млн. грн.	Споживання, млн. грн.
0	5
15	15
30	25
45	35

Розв'язок:

1) Алгебраїчно функція споживання домашніх господарств має вигляд:

$$C = C_a + C_y \cdot y, \quad (2.45)$$

де y – абсолютний доход;

C_a – величина автономного (незалежного від поточного доходу) споживання (при $y = 0$ автономне споживання здійснюється за рахунок скорочення майна);

C_y – гранична схильність до споживання, яка показує, наскільки збільшиться споживання при збільшенні поточного доходу на одиницю:

$$C_y = \frac{\Delta C}{\Delta y}, \quad (2.46)$$

де Δy – зміна доходу;

ΔC – зміна споживання, викликана зміною доходу.

З таблиці видно, що доход постійно змінюється на 15 млн. грн., а споживання при цьому постійно змінюється на 10 млн. грн. Отже гранична схильність до споживання набуває значення: $C_y = \frac{10}{15} = 0,67$.

Розрахуємо C_a , підставивши парні значення споживання та відповідного доходу: $15 = C_a + 0,67 \cdot 15 \Rightarrow C_a = 5$.

Отже функція споживання домашніх господарств має вигляд:

$$C = 5 + 0,67 \cdot y.$$

Кожній функції споживання відповідає своя функція заощадження, яка виводиться шляхом віднімання від функції доходу функції споживання:

$$S = -C_a + S_y \cdot y, \quad (2.47)$$

де $S_y = \frac{\Delta S}{\Delta y}$ – гранична схильність до заощадження.

Оскільки $y = C + S$, то гранична схильність до заощадження в сумі з граничною схильністю до споживання дає 1 ($1 = C_y + S_y$).

Якщо за умовами задачі є функція споживання, то функцію заощадження можна розрахувати шляхом віднімання із доходу функції споживання:

$$S = y - C \Rightarrow S = y - (5 + 0,67 \cdot y) = -5 + 0,33 \cdot y.$$

Отже, функція заощадження має вигляд: $S = -5 + 0,33 \cdot y$.

Якщо дохід становить 9 млн. грн., споживання дорівнює:

$C = 5 + 0,67 \cdot 9 = 11$ млн. грн., а заощадження відповідно набуває

величини: $S = 9 - 11 = -2$ млн. грн.

Задача 41. Функція заощадження має вигляд: $S = -4 + 0,2 \cdot y$.

Визначити аналітичний вигляд функції споживання і побудувати графік споживання і заощадження.

Розв'язок:

Відомо, що домашні господарства у двосекторній моделі економіки дохід витрачають на споживання та заощадження ($y = C + S$).

Якщо за умовами задачі є функція заощадження, то функцію споживання можна розрахувати шляхом віднімання із доходу функції заощадження:

$$C = y - S \Rightarrow C = y - (-4 + 0,2 \cdot y) = 4 + 0,8 \cdot y.$$

Графічно функція заощадження будується шляхом вертикального віднімання графіка функції споживання з графіка доходу, що утворює кут 45° з лінією абсцис (рисунок 2.23).

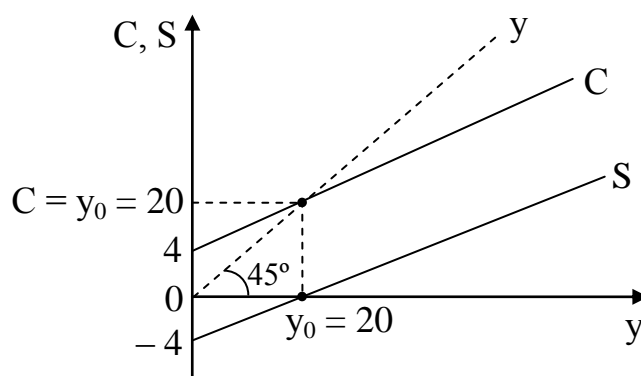

Рисунок 2.23 – Графіки функцій споживання та заощадження

При $y < y_0$ споживання перевищує дохід, і тому заощадження – величина від’ємна. При $y = 0$ споживання складається тільки з автономної частини $C = C_a = 4$, яке здійснюється за рахунок заощаджень, а тому $S = -4$.

При $y = y_0$ дохід цілком витрачається на поточне споживання і заощадження дорівнюють нулю: $C = y \Rightarrow 4 + 0,8 \cdot y = y \Rightarrow y_0 = C = 20, S = 0$.

При $y > y_0$ частина використуваного доходу заощаджується: $C < y, S > 0$.

Задача 42. Відома функція споживання $C = 0,8 \cdot y^v + 30$, інвестиції (I) дорівнюють 70 гр. од., ставка прибуткового податку – 25%, обсяг трансфертних виплат з держбюджету – 50 гр. од., державні закупівлі товарів на ринку благ (G) – 60 гр. од.

Визначити рівноважний національний дохід.

Розв'язок:

Оскільки за умовою задачі відсутні взаємозв'язки з іншими країнами у формі експорту та імпорту, то рівноважний національний дохід ($НД = y$) визначається за формулою:

$$y = C + I + G. \quad (2.48)$$

Підставимо всі дані відповідно до умови задачі:

$$y = 0,8 \cdot (y - 0,25 \cdot y + 50) + 30 + 70 + 60 \Rightarrow y^* = 500 \text{ гр. од.}$$

Відповідь: рівноважний національний дохід становить 500 гр. од.

Задача 43. Попит домашніх господарств на вітчизняні блага характеризується функцією $C = 0,7 \cdot y + 60$, а на імпортні – $Z = 0,2 \cdot y$. Попит підприємців на інвестиції задається функцією $I = 300 - 30 \cdot i$. Держава закупляє благ на 80 гр. од., а зарубіжжя – на 50 гр. од.

Вивести рівняння лінії IS.

Розв'язок:

Відповідно до вихідних даних у нас функціонує відкрита економіка, тому умова рівноваги на ринку благ має вигляд:

$$y + Z = C + I + G + E, \quad (2.49)$$

де C – споживання домашніх господарств;
 I – інвестиції;
 G – державні закупівлі товарів та послуг;
 E – експорт;
 Z – імпорт.

Підставивши всі вихідні дані, матимемо умову рівноваги на ринку благ:

$$y + 0,2 \cdot y = 0,7 \cdot y + 60 + 300 - 30 \cdot i + 80 + 50.$$

Щоб вивести рівняння лінії IS, необхідно виразити один ендогенний параметр через інший:

$$y = 980 - 30 \cdot i - \text{рівняння лінії IS.}$$

Відповідь: рівняння лінії IS має вигляд $y = 980 - 30 \cdot i$.

Задача 44. Економіка країни знаходиться у стані рівноваги за умов, що споживання домашніх господарств визначається функцією $C = 100 + 0,8y^v$, інвестиції (I) дорівнюють 100 гр. од.; витрати держави (G) на закупівлю товарів та послуг – 200 гр. од.; трансфертні виплати з бюджету (Tr) – 62,5 гр. од., а ставка прибуткового податку $T_y = 0,25$.

Визначити:

1. Рівноважний НД.
2. Значення мультиплікатора державних витрат та податкового мультиплікатора.
3. Стан державного бюджету.

Розв'язок:

1) За умов закритої економіки (за умовою задачі відсутні взаємозв'язки з іншими країнами у формі експорту та імпорту) рівноважний національний дохід ($НД = y$) визначається за формулою (2.48).

Оскільки функція споживання задана від використовуваного доходу, то проведемо її модифікацію на основі формули:

$$y^v = y - T_y \cdot y + Tr, \quad (2.50)$$

де T_y – ставка податку;

Tr – трансфертні платежі домогосподарствам.

Величина використовуваного доходу набуває значення:

$$y^v = y - 0,25 \cdot y + 62,5 = 0,75 \cdot y + 62,5.$$

Підставимо дану функцію до функції споживання:

$$C = 100 + 0,8 \cdot (0,75 \cdot y + 62,5) = 100 + 0,6 \cdot y + 50 = 150 + 0,6 \cdot y.$$

Підставимо всі відомі дані до формули національного доходу:

$$y(\text{НД}) = 150 + 0,6 \cdot y + 100 + 200;$$

$$y(\text{НД}) = 450 + 0,6 \cdot y;$$

$$0,4 \cdot y = 450;$$

$$y = 1125 \text{ гр. од.} - \text{рівноважний НД.}$$

2) Оцінку можливостей впливу держави на рівноважний НД можна оцінити за допомогою мультиплікатора державних витрат та податкового мультиплікатора. Мультиплікатор державних витрат (μ_G) показує, на скільки збільшиться рівноважний національний дохід при збільшенні державних витрат на одиницю, і визначається за формулою:

$$\mu_G = \frac{1}{1 - C_{y^v} + C_{y^v} \cdot T_y}. \quad (2.51)$$

$$\mu_G = \frac{1}{1 - 0,8 + 0,8 \cdot 0,25} = \frac{1}{0,4} = 2,5.$$

Отже, при збільшенні державних витрат на 1 гр. од. НД збільшиться на 2,5 гр. од.

Податковий мультиплікатором (μ_T) показує, на скільки скоротиться національний дохід при збільшенні податкових платежів на одиницю, і розраховується за формулою:

$$\mu_T = -\frac{C_{y^v}}{1 - C_{y^v} + C_{y^v} \cdot T_y}. \quad (2.52)$$

$$\mu_T = -\frac{0,8}{1 - 0,8 + 0,8 \cdot 0,25} = \frac{-0,8}{0,4} = -2.$$

Отже, при збільшенні податкових надходжень на 1 гр. од. НД зменшиться на 2 гр. од.

3) Стан держбюджету порівнює надходження і видатки держави і визначається за формулою:

$$\delta = T_y \cdot y - (Tr + G). \quad (2.53)$$

За умовою задачі стан державного бюджету рівний:

$$\delta = 0,25 \cdot 1125 - (62,5 + 200);$$

$$\delta = 281,25 - 262,5 \Rightarrow \delta = +18,75 \text{ гр. од.}$$

Отже, профіцит державного бюджету становить 18,75 гр. од.

Відповідь: рівноважний НД складає 1125 гр. од.; мультиплікатор

державних витрат – 2,5, податковий – 2; дефіцит державного бюджету – 18,75 гр. од.

Задача 45. Попит і пропозиція на грошовому ринку дорівнюють 200 млн. гр. од., коефіцієнт депонування (cr) рівний 0,3, норма фактичного резервування (rr) становить 0,2.

На яку величину потрібно збільшити грошову базу, щоб урівноважити грошовий ринок на умовах стабільної відсоткової ставки, якщо попит на гроші збільшився до 226 млн. гр. од.?

Розв'язок:

Згідно формули грошового мультиплікатора $m = \frac{cr + 1}{cr + rr}$ його значення складає $m = \frac{0,3 + 1}{0,3 + 0,2} = 2,6$.

За умови рівноваги на грошовому ринку зміна попиту на гроші на певну величину повинна компенсуватися аналогічною зміною в розмірі пропозиції грошей, а оскільки $\Delta M^S = \Delta B \cdot m$, то зміна грошової бази, що дасть змогу збільшити грошову пропозицію, складатиме:

$$\Delta B = \frac{M^S}{m} = \frac{226}{2,6} = 86,9 \text{ млн. гр. од.}$$

Відповідь: якщо попит на гроші збільшився до 226 млн. гр. од., то для урівноваження грошового ринку на умовах стабільної відсоткової ставки грошову базу потрібно збільшити на 86,9 млн. гр. од.

Задача 46. На ринку грошей пропозиція здійснюється відповідно до функції $M^S = 670 + 9 \cdot i$; швидкість обігу грошей дорівнює 12 обертів за рік. Попит домашніх господарств на гроші з мотиву обережності дорівнює 1,5% одержуваного ними доходу, а реальний попит на гроші як майно характеризується функцією $l_M = 75 - 5 \cdot i$.

Вивести рівняння лінії LM та побудувати її графік. Як зміниться розташування лінії LM, якщо швидкість обігу грошей знизиться в 1,4 рази?

Який обсяг реального національного доходу (млрд. гр. од.) буде створено в економічній системі у першому і другому випадку, якщо ставка відсотку встановиться на рівні 10%?

Розв'язок:

Рівновага на грошовому ринку встановлюється за умови, що вся пропозиція грошей добровільно тримається публікою у вигляді трьох складових попиту на гроші. аналітично умова рівноваги на грошовому ринку має вигляд:

$$\frac{M^S}{P} = l_{yг} + l_{об} + l_M, \quad (2.54)$$

де $\frac{M^s}{P}$ – реальна пропозиція грошей;

l_{yt} – реальний попит на гроші для угод;

$l_{об}$ – реальний попит на гроші з мотиву обережності;

l_m – реальний попит на гроші, як майно.

За початкових умов рівень цін набуває базисного значення, тобто $P = 1$, тому умова рівноваги приймає вигляд:

$$\frac{670 + 9 \cdot i}{1} = \frac{1}{12} \cdot y + 0,015 \cdot y + 75 - 5 \cdot i.$$

Щоб вивести рівняння лінії LM, необхідно виразити один ендогенний параметр через інший:

$$y = 6050,85 + 142,37 \cdot i \text{ – рівняння лінії } LM_1.$$

Якщо $i = 10$, то рівноважний НД набуває значення:

$$y = 6050,85 + 142,37 \cdot 10 \Rightarrow y_1 = 7474,55 \text{ млрд. гр. од.}$$

Якщо швидкість обігу грошей знизиться в 1,4 рази, то зросте попит на гроші для угод: $l_{yt} = \frac{1,4}{12} \cdot y$. Тоді умова рівноваги зміниться:

$$670 + 9 \cdot i = \frac{1,4}{12} \cdot y + 0,015 \cdot y + 75 - 5 \cdot i, \text{ а рівняння лінії } LM_2 \text{ прийме вигляд:}$$

$$y = 4519 + 106,33 \cdot i.$$

Якщо $i = 10$, то рівноважний НД набуває нового значення:

$$y = 4519 + 106,33 \cdot 10 \Rightarrow y_2 = 5582,3 \text{ млрд. гр. од.}$$

Представимо рішення графічно, скориставшись розрахованими координатами (рисунок 2.24).

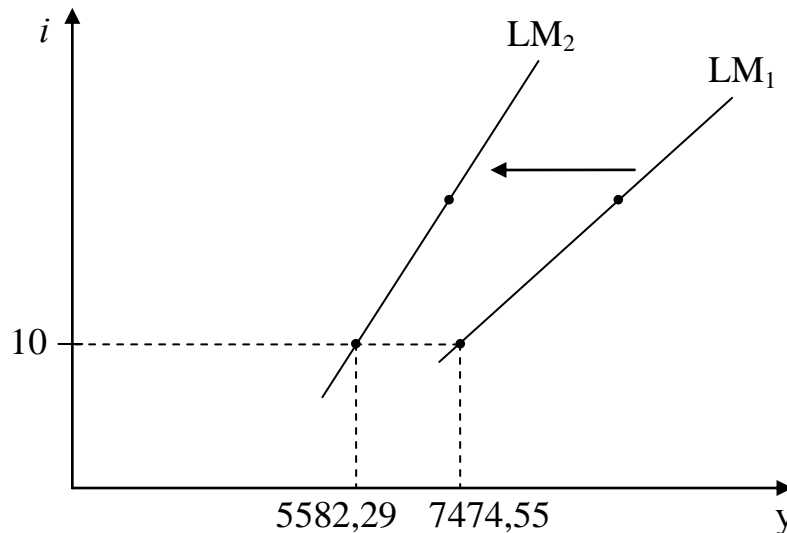

Рисунок 2.24 – Зсув лінії LM

LM_1 у випадку зменшення швидкості обігу грошей зсувається ліворуч до положення LM_2 і стає більш крутою.

Задача 47. Попит на гроші виражається функцією $l^D = 0,5 \cdot y - 250 \cdot i$. В обігу знаходиться 500 гр. од. Інвестиційний попит підприємців описується

функцією $I = 903 - 52 \cdot i$. Функція споживання має вигляд: $C = 0,6 \cdot y^v$. У бюджет держави надходить 20% всіх доходів, а державні витрати складають 800 гр. од.

Визначити:

1. Стан державного бюджету при спільній рівновазі на ринках благ і грошей.

2. На скільки грошовий ринок стримує дію мультиплікативного ефекту при збільшенні державних витрат на 300 гр. од. Доповніть аналітичний розв'язок графічною моделлю.

Розв'язок:

1) Графічно спільна рівновага на ринках благ і грошей відображується точкою перетину лінії IS з лінією LM. Аналітично лінії IS і LM описуються відповідними рівняннями. Необхідно вивести ці рівняння і порівняти їх.

Рівняння лінії IS виводиться з умови рівноваги на ринку благ, котре має вигляд:

$$y^S = y^D, \quad (2.55)$$

де y^S – пропозиція на ринку благ;
 y^D – попит на ринку благ.

Відповідно до вихідних даних умова рівноваги на ринку благ набуває вигляду: $y = 0,6 \cdot (y - 0,2 \cdot y) + 903 - 52 \cdot i + 800$.

Щоб вивести рівняння лінії IS, необхідно виразити один ендogenous параметр через інший: $y = 3275 - 100 \cdot i$ – рівняння лінії IS.

Рівняння лінії LM виводиться з умови рівноваги на ринку грошей, котре має вигляд:

$$M^S = L^D, \quad (2.56)$$

де M^S – пропозиція грошей;
 L^D – попит на гроші.

Відповідно до вихідних даних умова рівноваги на ринку грошей приймає вигляд: $500 = 0,5 \cdot y - 250 \cdot i$. Щоб вивести рівняння лінії LM, необхідно виразити один ендogenous параметр через інший: $i = 0,002 \cdot y - 2$ – рівняння лінії LM.

Запишемо систему рівнянь, що описують спільну рівновагу.

$$\text{Спільна рівновага: } \begin{cases} y = 3275 - 100 \cdot i \\ i = 0,002 \cdot y - 2 \end{cases} \Rightarrow y^* = 2895,83 \text{ гр. од.}; i^* = 3,79\%.$$

Отже, спільна рівновага на ринках благ та грошей встановлюється при рівні національного доходу $y^* = 2895,83$ гр. од. та рівноважній ставці відсотку $i^* = 3,79\%$.

Оцінимо стан державного бюджету при досягненні спільної рівноваги, порівнявши величину видатків з бюджету (G) з величиною надходжень до бюджету ($T = T_y \cdot y$):

$$\delta = G - T_y \cdot y = 800 - 0,2 \cdot 2895,83 = 220,83 \text{ гр. од.} - \text{дефіцит бюджету.}$$

2) Якби грошовий ринок не стримував дію мультиплікатора, то при збільшенні державних витрат національний дохід виріс би на $\Delta y = \mu_2 \cdot \Delta G$ (рисунок 2.25):

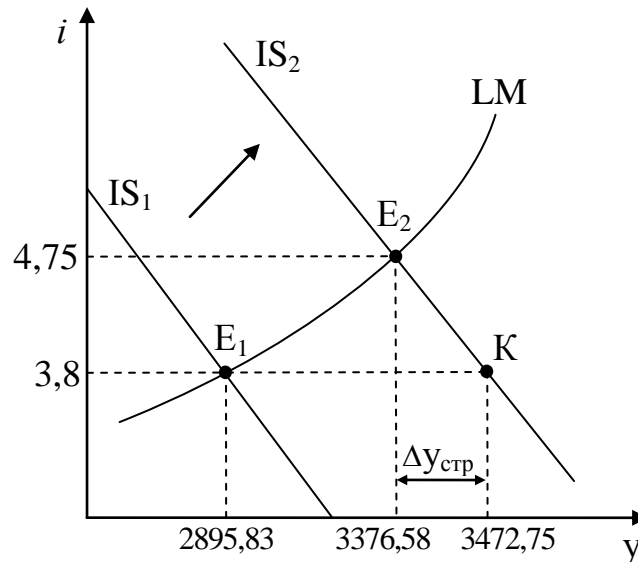

Рисунок 2.25 – Обмеження мультиплікаційного ефекту грошовим ринком

$$\mu_2 = \frac{1}{1 - C_y + C_y \cdot T_y} \Rightarrow \Delta y = \frac{1}{1 - 0,6 + 0,6 \cdot 0,2} \cdot 300 = 576,92 \text{ гр. од.}$$

Тоді б національний дохід в результаті прирощення державних витрат зріс би до величини $y_2 = y_1 + \Delta y = 2895,83 + 576,92 = 3472,75$ гр. од. (точка К). Але точка К не є рівноважною для ринку грошей.

Нова спільна рівновага відповідає точці E_2 , тобто утворюється при перетині початкового графіка LM та нового графіка IS_2 . Це означає, що для визначення нових параметрів рівноваги необхідно вивести нове рівняння лінії IS_2 , підставивши до умови рівноваги на ринку благ нове значення державних витрат на закупівлю благ $G_2 = 800 + 300 + 1100$ гр. од.

Відповідно до нових даних умова рівноваги на ринку благ прийме вигляд: $y = 0,6 \cdot (y - 0,2 \cdot y) + 903 - 52 \cdot i + 1100$, а рівняння лінії IS_2 набуде значення:

$$y = 3275 - 100 \cdot i \text{ – рівняння нової лінії } IS_2.$$

Нова подвійна рівновага знаходиться з системи рівнянь:

$$\begin{cases} y = 3851,9 - 100 \cdot i \\ i = 0,002 \cdot y - 2 \end{cases} \Rightarrow y^* = 3376,58 \text{ гр. од.}; i^* = 4,75\%.$$

Отже, нова спільна рівновага на ринках благ та грошей встановлюється при рівні національного доходу 3376,58 гр. од. та ставці відсотку 4,75%.

Таким чином, ринок грошей стримує мультиплікаційний ефект на:

$$\Delta y_{\text{стр.}} = 3472,75 - 3376,58 = 96,17 \text{ гр. од.}$$

Відповідь: спільна рівновага на ринках благ та грошей встановлюється при рівні національного доходу $y^* = 2895,83$ гр. од. та рівноважній ставці відсотку $i^* = 3,79\%$. Зростання державних витрат на 300 гр. од. призведе до зростання рівноважного національного доходу до 3376,58 гр. од. та рівноважної ставки відсотку до 4,75%.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базилінська О.Я. Макроекономіка: Навч. посіб. / 2-ге видання, випр. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 442 с.
2. Базилінська О.Я., Мініна О.В. Мікроекономіка: Навч. посіб. / За ред. Базилінської О.Я. 3-тє вид. випр. – К.: “Центр учбової літератури”, 2009. – 352 с.
3. Гальперин В.М., Гребенников П.И., Леусский А.И., Тарасевич Л.С. Макроэкономика: Учебник / Общая редакция Л.С.Тарасевича. Изд. 2-е, перераб и доп. Спб.: Изд-во СПбГУЭФ, 1997. – 719 с.
4. Економіка: навч. посіб. / за ред. М.П. Бутка. – Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2011. – 612 с.
5. Економічна історія України і світу. Курс лекцій: Навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2001. – 318 с.
6. Економічна історія України: Підручник / Б.Д. Лановик, М.В. Лазарович, Р.М. Матейко, З.М. Матисякевич; За заг. ред. Б.Д. Плановика. – К: Видавничий Дім “Юридична книга”, 2004. – 456 с.
7. Економічна теорія. Тексти лекцій з дисциплін: “Основи економічної теорії”, “Політична економія” для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання / Укл.: Сич Є.М., Редько І.І., Гонта О.І., Шишкіна О.В. – Чернігів: ЧТІ – 1999. – 80 с.
8. Економічна теорія. Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2005. – 615 с.
9. Запоточний І.В., Захарченко В.І. Державне регулювання регіональної економіки / За заг. ред. д.е.н., проф. Захарченка В.І. – Харків – Львів – Одеса: ТОВ “Одісей”, 2003. – 592 с.
10. Історія економіки та економічної думки. Конспект лекцій з дисципліни “Історія економіки та економічної думки” / Укл.: Гонта О.І., Шадура-Никипорець Н.Т., Зосименко Т.І. – Чернігів: ЧДТУ, 2008. – 172 с.
11. Історія економіки та економічної думки. Методичні вказівки до практичних занять / Укл.: Шадура-Никипорець Н.Т., Зосименко Т.І., Ребенок Н.В. – Чернігів: ЧДТУ, 2009. – 70 с.
12. Історія економіки та економічної думки: Навч. посіб. / С.М. Шкарлет, Ж.В. Дерій, Т.І. Зосименко, Н.Т. Шадура-Никипорець; за ред. д-ра екон. наук, проф. С.М. Шкарлета. – Чернігів: Черніг. держ. технолог. ун-т, 2012. – 181 с.
13. Історія економічних учень. Підручник у 2-х ч. / за ред. Базилевича В.Д. – К.: “Знання-Прес”, 2005. – 567 с.
14. Історія економічної думки України: Навч. посіб. / Р.Х. Васильєва та ін. – К., 1993.
15. Історія економічної думки: Навч. посіб. / Л.Я. Корнійчук, Н.А. Татаренко та ін. – К., 1996.
16. Карагодова О.О., Черваньов Д.М. Мікроекономіка: Навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 208 с.
17. Макроекономіка. Методичні вказівки по проведенню практичних занять з дисципліни “Макроекономіка” для студентів економічних

спеціальностей всіх форм навчання / Укл. Базилінська О.Я., Шевчук В.І., Шадура Н.Т., Катрущенко О.В. – Чернігів: ЧДТУ, 2001. – 55 с.

18. Макроекономіка. Тексти лекцій для студентів галузі знань 0305 “Економіка і підприємництво” всіх форм навчання / Укл.: Мініна О.В., Поленкова М.В., Шадура-Никипорець Н.Т. – Чернігів: ЧДТУ, 2011. – 112 с.

19. Мешко І. Історія економічних учень. Основні течії західноєвропейської та американської економічної думки: Навч. посіб. – К., 1994.

20. Міжнародна економіка: Навч. посібник / Під. ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: АртЕк, 2002. – 436 с.

21. Мікроекономіка і макроекономіка: Підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти: У 2 ч. / С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна та ін.; За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 517 с.

22. Мікроекономіка. Збірник тестів і задач з дисципліни “Мікроекономіка” для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання / Укл.: Сич Є.М., Базилінська О.Я., Шевчук В.І., Бобор Л.М., Катрущенко О.В. – Чернігів: ЧТІ, 1999 – 53 с.

23. Мікроекономіка. Тексти лекцій з дисципліни “Мікроекономіка” для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання / Укл. Базилінська О.Я., Катрущенко О.В. – Чернігів: ЧДТУ – 1999. – 64 с.

24. Негиши Т. История экономических теорий / пер. с англ. – М.: АО “Аспект-Прогрес”, 1995. – 341с.

25. Основи економічної теорії: Політекономічний аспект: Підручник / Відп. ред. Г.М. Климко, В.П. Нестеренко. – К.: Вища школа, 1994.

26. Основи економічної теорії: Підручник / За ред. С.В. Мочерного. – Тернопіль, 1993.– 686 с.

27. Основи економічної теорії: Підручник: У 2-х кн. Кн. 2 / Ю.В. Ніколенко, М.М. Діденко та ін. – К.: Либідь, 1994.– 272 с.

28. Основи макроекономічної теорії. Тексти лекцій для студентів напряму підготовки 1501 “Державне управління” спеціальності 8.150101 “Державна служба” всіх форм навчання / Укл. Шадура-Никипорець Н.Т., Мініна О.В. – Чернігів: ЧДТУ, 2009. – 76 с.

29. Основи теорії ринкової економіки. Тексти лекцій для студентів напряму підготовки 1501 “Державне управління” спеціальності 8.150101 “Державна служба” всіх форм навчання / Укл. Мініна О.В., Шадура-Никипорець Н.Т. – Чернігів: ЧДТУ, 2009. – 81 с.

30. Радіонова І.Ф. Макроекономіка: теорія та політика. Підручник. – К.: Таксон, 2004. – 348 с.

31. Юхименко П.І., Леоненко П.М. Історія економічних учень. – К.: “Знання-Пресс”, 2000. – 514 с.

32. Юхименко П.І. Економічна історія: Навч. посіб. – К.: Вікар, 2004. – 341 с.

33. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки / Підручник. – К.: Товариство “Знання”, КОО, 2007. – 674 с.